

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
Filozofická fakulta
Katedra bohemistiky

Argumentační fauly v projevech Andreje Babiše

Argumentative Fallacies in Andrej Babiš's speeches

Magisterská diplomová práce

Autor: Bc. Tereza Zaoralová

Studijní obor: Česká filologie

Vedoucí práce: Mgr. Vladimír Polách, M.Phil., Ph.D.

Olomouc 2021

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně pouze s použitím citované literatury.

V Olomouci dne..... Podpis.....

Děkuji vedoucímu práce Mgr. Vladimíru Poláchovi, M.Phil., Ph.D. za cenné rady a připomínky, které mi při vedení mé magisterské diplomové práce poskytl.

Obsah

Úvod.....	6
1 Přesvědčování.....	8
1.1 Přesvědčovatel a přesvědčovaný	9
1.2 Manipulace	11
2 Argumentace.....	14
2.1 Logika v argumentaci	14
2.2 Věcná a nevěcná argumentace.....	16
2.3 Argument.....	18
2.3.1 Druhy argumentů	19
2.3.2 Akceptovatelné argumenty	20
3 Argumentační fauly.....	25
3.1 Historie	25
3.2 Definice pojmu	27
3.3 Klasifikace	29
4 Metodologická část	52
5 Analytická část	55
5.1 Kauza údajného únosu syna Andreje Babiše.....	55
5.2 Obecná charakteristika rozhovorů s Andrejem Babišem.....	58
5.2.1 Babiš manipulátor	61
5.2.2 Další typické znaky Babišovy argumentace	64
5.3 Argumentační fauly	67
5.3.1 Argumentační fauly Andreje Babiše v některých předvolebních rozhovorech z roku 2017.....	68
5.3.2 Argumentační fauly Andreje Babiše v rozhovorech týkajících se údajného únosu syna Andreje Babiše mladšího	72
5.3.2.1 Falešná stopa	73
5.3.2.2 Apel na soucit.....	74
5.3.2.3 Nevyvratitelnost	75
5.3.2.4 Důkazní břemeno	77
5.3.2.5 Ad hominem	78
5.3.2.6 Společenský apel	81
5.3.2.7 Klam oslavující úspěch	83
5.3.2.8 Slaměný panák	84
5.3.2.9 Dovolávání se autority.....	85

5.3.2.10 Šikmá plocha.....	86
5.3.2.11 Argumentace kruhem.....	86
5.4 Sumarizace a interpretace výsledků analýzy	87
Závěr	92
Anotace	94
Resumé	95
Bibliografie	96
Seznam grafů a tabulek	102
Přílohy	103

Úvod

Ve dnech 20.–21. října 2017 se konaly volby do Poslanecké sněmovny, v nichž zvítězilo hnutí ANO, takže jeho lídr Andrej Babiš byl nakonec dne 6. prosince téhož roku jmenován premiérem České republiky. Tím se stal jedním z nejmocnějších lidí v zemi (předseda vlády je čtvrtým nejvyšším ústavním činitelem státu) a s přihlédnutím k dosavadnímu vlastnictví několika médií (mj. Mladé fronty Dnes, Lidových novin, portálů iDNES.cz, Lidovky.cz či rádia Impuls) také jedním z nejvlivnějších.

Zároveň se měl na podzim roku 2017 Babiš údajně dopustit únosu vlastního syna Andreje Babiše mladšího na Krym a do Ruska, respektive měl pověřit Petra Protopopova, manžela synovy tehdejší lékařky, aby jej odvezl do zahraničí. Jeho motivem měl být záměr zabránit synovi vypovídat na policii ohledně možného dotačního podvodu v kauze Čapí hnízdo. Tato obvinění vzešla z úst Andreje Babiše mladšího a jsou o to závažnější, že k událostem mělo dojít v době, kdy Babiš usiloval o vstup do Poslanecké sněmovny a s tím také post premiéra.

Téma údajného únosu syna bylo v médiích často akcentováno v listopadu 2018, kdy byla zveřejněna reportáž Sabiny Slonkové a Jiřího Kubíka, v níž Babiš mladší vznesl právě uvedená obvinění. V té době se k tomu vyjadřoval i Andrej Babiš, nicméně celá diskuze byla nejasná a zavádějící. Proto jsme se rozhodli provést analýzu rozhovorů Andreje Babiše na toto téma.

V předkládané diplomové práci se zaměříme na analýzu argumentačních faulů v projevech Andreje Babiše. Konkrétně ji provedeme na šesti rozhovorech z různých médií, v nichž se vyjadřoval právě k údajnému únosu svého syna. Naše práce zapadá do kontextu již existujících analýz zabývajících se děním kolem Babiše či jeho projevem a také argumentačními fauly a zároveň toto portfolio rozšiřuje o detailní rozbor jeho promluv na základě ucelené koncepce argumentačních klamů. Vzniklo mnoho prací věnujících se Babišovými médii, kauzám, ale třeba i jeho komunikačním strategiím na sociálních sítích¹. Současně se objevilo i několik textů obecně o argumentačních faulech², případně článků zaměřených přímo na argumentační fauly

-
- 1 Například: BOHÁČ, Vojtěch. *Andrej Babiš a jeho média v době mediatizace* [online]. Brno, 2017 [cit. 26. 10. 2021]. 87 stran. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií, Katedra politologie. Vedoucí práce Mgr. Miloš Gregor, Ph.D. Dostupné z: <https://theses.cz/>; KABUĐOVÁ, Markéta. *Babišovo Čapí hnízdo: rámování kauzy a Babišova obrana* [online]. Brno, 2018 [cit. 26. 10. 2021]. 86 stran. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií, Katedra politologie. Vedoucí práce Mgr. Otto Eibl, Ph.D. Dostupné z: <https://theses.cz/>; LACHMANOVÁ, Barbora. *Komunikace Andreje Babiše na sociálních sítích* [online]. Brno, 2017 [cit. 26. 10. 2021]. 42 stran. Bakalářská diplomová práce. Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií, Katedra politologie. Vedoucí práce Mgr. Otto Eibl, Ph.D. Dostupné z: <https://theses.cz/>
  - 2 Jmenujme kupříkladu: BÁČOVÁ, Kateřina. *Schopnost rozpoznávání argumentačních faulů* [online]. Praha, 2018 [cit. 27. 10. 2021]. 53 stran. Bakalářská diplomová práce. Vysoká škola ekonomická, Fakulta podnikohospodářská, Katedra managementu. Vedoucí práce Ing. Lucie Vrbová, Ph.D. Dostupné z: <https://theses.cz/>; MORÁVKOVÁ, Šárka. *Mají argumentační fauly vliv na změnu postoje?* [online]. Praha, 2021

v projevech Andreje Babiše³. Nicméně jednak žádné z nich nereflektují problematiku argumentačních faulů komplexně, ale nabízejí vždy pouze jednu z možností, jak na ně nahlížet; jednak plně nevyužívají téma údajného únosu pro ucelenou analýzu. Naším cílem bude tuto výzkumnou mezeru vyplnit.

Kromě hledání argumentačních faulů v projevech Andreje Babiše nás proto budou zajímat i další aspekty s nimi související. V teoretické části vysvětlíme rozdíl mezi etickým přesvědčováním a nemorální manipulací, objasníme, v čem spočívá argumentace, jakou roli v ní hraje logika a jakou podobu má její věcná a nevěcná forma. Následně popíšeme, jak vypadá korektní argument a s jakými jeho variantami se můžeme v diskuzi setkat. Nakonec uvedeme historii, definici a podrobnou klasifikaci faulů. Teoretická východiska následně aplikujeme na praktickou část práce.

S pomocí kvalitativní analýzy se pokusíme nastínit, čím se, vzhledem ke zkoumaným rozhovorům na dané téma, obecně vyznačuje Babišovo vyjadřování, jaké fauly jsou pro něj charakteristické. Či jestli se jeho projev týkající se syna něčím odlišuje od jeho jiných promluv. Součástí bude také chronologické seřazení událostí spojených s uvedenou kauzou.

Účelem diplomové práce bude napomoci snazší orientaci v komplikované problematice argumentačních faulů a také přispět dalším střípkem do mozaiky zkoumání projevů Andreje Babiše.

[cit. 27. 10. 2021]. 72 stran. Diplomová práce. Vysoká škola ekonomická, Fakulta podnikohospodářská, Katedra managementu. Vedoucí práce Ing. Lucie Vrbová, Ph.D. Dostupné z: <https://theses.cz/>

3 Viz např. Malecký (2018a, 2018b, 2020) nebo Kadlec (2020).

1 Přesvědčování

Persvaze, eventuálně persuade neboli přesvědčování je jednou z funkcí komunikace. Její název má původ ve jméně řecké bohyně Peithó (v římském světě vystupující také jako Suada či Suadela), jejíž kompetencí bylo přemlouvání a přesvědčování. Právě tento obor se tak zabývá problémem ovlivňování člověka jiným jedincem, a to prostřednictvím verbálních i neverbálních prostředků.

Podle Mikulášťika (2003) lze přesvědčovat následujícími způsoby:

- (1) formou argumentace, tzn. formou logického zdůvodňování pomocí verbálních prostředků; řečník se snaží poučovat, objasňovat, vysvětlovat, dokládat důkazy, demonstrovat a ukazovat nějaké podklady;
- (2) formou vyjádření souhlasu či nesouhlasu;
- (3) formou dotazování nebo formou výzvy;⁴
- (4) prostřednictvím neverbální komunikace a svrchního tónu řeči⁵;
- (5) působením na emoce, které v sobě do jisté míry vždy zahrnuje prvky manipulace, buď přímo v podobě sugestivního působení a přikazování, či pomocí slibů, výhrůžek, odměn a trestů.

Vzhledem k ústřednímu tématu diplomové práce nás budou zajímat zejména první a poslední kategorie. Argumentační fauly jsou totiž užívány v argumentaci coby zdánlivě správné argumenty dokládající pravdivost tvrzení a taktéž často obsahují prostředky, jimiž mluvčí působí na emoce příjemce.

Samotné přesvědčování je pak definováno mnoha způsoby. Definice můžeme ovšem shrnout do několika bodů, v nichž se shodují. V tomto ohledu budeme primárně vycházet z Gálíka (2012):

- a) při persvazi jde o úmyslný pokus někoho ovlivnit;
- b) persvaze je formou komunikace⁶. Od komunikátora je k příjemci přenášena zpráva, jejímž cílem je vyvolat žádoucí změnu. Tato zpráva, respektive komunikace má při přesvědčování vždy určitou formu;

---

4 Dotazováním vyjadřuje mluvčí zájem o to, co druhý říká, čímž si u něj může získávat důvěru, a tím jej i snáze přesvědčit. Ovlivňování formou výzvy probíhá například větami typu „Uvaž, co by se stalo“.

5 Svrchní tóny či svrchní harmonické tóny zesilují základní tón v lidské řeči a utvářejí tak specifickou barvu hlasu. Jejich počet, výška a síla jsou v řeči proměnlivé, přičemž tyto změny mnohdy souvisejí s individuálním psychickým stavem jedince a posluchačem mohou být interpretovány zpravidla jako projev emotivity, exprese apod. (na hlase rozeznáme radost, smutek, úzkost atd.). Blíže viz Palková (1994, s. 53–58).

6 Definicí persvaze, jak jsme již uváděli, existuje mnoho a ne všechny se shodují v přesné terminologii, zda jde o *funkci* (např. Mikulášťik, 2003), nebo *formu* (např. Gálik, 2012) komunikace. Jiní dokonce uvádějí, že se jedná kupříkladu o úmyslnou a úspěšnou *snahu* ovlivnit něčí duševní stav (O’Keefe, 2016) či o *proces* ovlivnění recipientových postojů (Perloff, 2017). Lze říci, že taková komunikace by měla mít za následek přesvědčení, eventuálně ovlivnění adresáta (tedy její funkcí je někoho přesvědčit o něčem) a zároveň přesvědčující komunikace musí mít určitou formu, aby někoho přesvědčila nebo ovlivnila. Proto můžeme persvazi považovat za funkci i formu.

- c) působením této formy komunikace dochází ke změně duševního stavu recipienta, konkrétně ke změně postoje, myšlenek, přesvědčení, názorů či chování osoby nebo skupiny osob;
- d) nakonec se u persvaze zdůrazňuje svobodná vůle. Recipient má možnost svobodně se rozhodnout, zda vyhoví zdroji persvazivní zprávy, tedy autorovi sdělení, a přijme danou zprávu, která se tak stane součástí jeho vlastního přesvědčení. Právě tím se přesvědčování zásadně liší od nátlaku, při němž hrozí příjemci negativní následky, pokud nevyhoví požadavku. U nátlaku (konkrétně např. zastrašování, přinucení či otevřeného násilí) neexistuje žádná svobodná volba, člověk je donucen k určitému chování proti své vůli.

Hlavním cílem této diplomové práce je vysledovat, zda Andrej Babiš ve svých projevech užívá místo etického přesvědčování argumentační fauly. V diskuzi je přípustné ostatní o něčem přesvědčovat, nikoliv však manipulovat či užívat nátlaku pro přijetí určitých názorů, což je pro argumentační fauly příznačné.

1.1 Přesvědčovatel a přesvědčovaný

Z uvedeného vyplývá, že při aktu přesvědčování hraje velmi důležitou roli přesvědčovatel, ale i přesvědčovaný. V této diplomové práci chápeme jako přesvědčovatele Andreje Babiše a jako přesvědčovaného konzumenta médií.

Příjemci jsou z hlediska komunikačního výzkumu sice významnou participující složkou, a to zejména proto, že jejich poznání je základním nástrojem komunikátorů i mediálních organizací, paradoxně však nejsou nijak přesně poznatelní, jelikož „[je] nelze [...] přímo pozorovat“. (McQuail, 1999, s. 315) Publikum jako takové má v podstatě abstraktní a diskutabilní povahu, neustále se přetváří a proměňuje.⁷

Na jeho podobu tedy, jak píšeme v poznámce níže, zapůsobil mj. nástup *nových médií*, v jehož důsledku se udály zejména čtyři hlavní změny, které mají schopnost ovlivnit povahu publika:

(1) nadbytek přísunu informací a s tím spjatá neustálá možnost výběru (2) ústup homogenity

⁷ Ačkoliv je namístě hovořit o tom, že publikum jakožto abstraktní masu příjemců, vpravdě velmi diferenciovanou a rozmělněnou, nelze jakožto celek přímo pozorovat, přesto existují způsoby, jak je sledovat. Jedním z nich jsou například tzv. *peoplemetry*. „Málokdo ho viděl na vlastní oči, přesto jeho výsledky zná téměř každý,“ poznamenává na jejich adresu Jan Kálal ve svém článku *Jak se z diváka dělá koláč? Peoplemetry*, tedy zařízení měřící televizní sledovanost v určitém počtu vybraných domácností, samozřejmě lze brát jako prostředek, jak pozorovat a poznat publikum. Nicméně tento způsob „sledování“ příjemců mediálních sdělení víceméně nevyovídá o jejich reakcích a vnímání daného obsahu, zaznamenává pouze to, na co se dívají v televizi. Obrat v tomto ohledu přinesla zejména *nová média*, jak o tom píšeme dále. Mediální publikum se po jejich objevení výrazně proměnilo, individualizovalo a fragmentarizovalo (což způsobila mj. větší rozmanitost nabízených obsahů, kanálů apod.). Hranice mezi členy publika a producenty mediálních obsahů se rozmžila, příjemci se stali zároveň uživateli produkčních a interakčních nástrojů (např. „chytrých“ mobilních telefonů, internetu atd.). Jejich jednání se tímto ocitlo také mimo dosah *peoplemetrií*. Proto jsou „současná mediální publika [jsou] [...] nepolapitelná nejen metodologicky, ale do značné míry i konceptuálně“. (Macek, 2015, s. 26; blíže k tomu viz tamtéž, s. 24–31)

publika, tedy individualizace chování příjemců a personifikace výběru (3) možnost interaktivního užívání různých médií (4) internacionalizace přenosu a příjmu, tedy neomezenost jedním místem nebo jedněmi národními, jazykovými či kulturními hranicemi (blíže viz McQuail, 1999, s. 315–324). Publikum se tak mění ve velmi diferencovaný soubor více či méně aktivních zákazníků neomezeného počtu různých informačních služeb.

Recipienty je z těchto důvodů obtížné profilovat či popsat, i proto v této práci nebudeme analyzovat dopad sdělení, nýbrž pouze jeho formu. Zaměříme tedy nyní pozornost k tomu, jakým způsobem či jakými prostředky může při persvazi působit mluvčí na recipienta.

Milan Klapetek (2008) nabízí celkem tři klíče, pomocí nichž lze druhého úspěšně přesvědčit, a sice věrohodnost přesvědčovatele, emotivitu a logickou argumentaci.

Věrohodnost přesvědčovatele je zásadním předpokladem persvaze. „[Č]lověka je možno přesvědčit pouze tehdy, když je ochoten nechat se přesvědčit“ (Klapetek, 2008, s. 89), a proto pro něj musí být přesvědčovatel důvěryhodný. Takový mluvčí „prezentuje poctivé informace, hledá pravdu, říká pravdu, nesnaží se své vlastní postoje a názory prezentovat jako absolutní pravdu, nepřekrucuje svědectví, nesnaží se posluchače uvést v omyl. Rozlišuje své vlastní názory od pravdy jako absolutní hodnoty“ (Mikuláščík, 2003, s. 70) Jeho věrohodnost naopak oslabuje, pokud se nedrží hlášených pravd a názorů a neřídí se jimi, a snižuje ji rovněž, jestliže je patrné, že za jeho vznešenými řečmi se skrývají jeho osobní zájmy. Někdy však může nedůvěra vůči někomu pramenit pouze z předsudku. (Klapetek, 2008, s. 89) Důvěryhodnost komunikátora je ovlivňována jeho vystupováním, vhodným zevnějškem, ale zejména doklady pravdivosti tvrzení. Neměl by přitom říkat to, co chtějí posluchači slyšet, být vemlouvavý, nýbrž objektivní.

Mikuláščík (2003) předestírá ještě další čtyři kvality, které mohou podpořit věrohodnost přesvědčovatele. Jsou jimi *expertní úroveň*, *etika*, *životní zkušenosti* a *entuziasmus*⁸. Jestliže jsme informováni, že člověk, který přednáší, je expertem v oboru, jsme ochotni mu věřit mnohem více než člověku, o němž tyto informace nemáme. Eticky se chová vůči recipientovi mluvčí tak, že vystupuje férově, přímo, nesnaží se před ním tajit úmysly, jimiž by se měl zvýhodnit, obohatit. Lidé jsou taktéž ochotnější uvěřit spíše tomu, kdo při přesvědčování vychází z vlastních životních zkušeností. Poslední kvalita, entuziasmus, se týká především neverbálních složek komunikace, znamená zaujetí a nadšení řečníka.

Druhým předpokladem pro úspěšné přesvědčování je podle Klapetka **emotivita**. Emoce u něj hrají zásadní a v podstatě důležitější roli než samotná logická argumentace – bez nich

---

8 Tyto charakteristiky se nápadně blíží vlastnostem, jimiž většinou disponují expertní novinářské zdroje. Konkrétně se jedná o *autoritu*, *důvěryhodnost*, *spolehlivost*, *schopnost vyjadřování* atd. (více viz Trampota, 2007, s. 86–87). Vidíme tedy, že i novináři podléhají principu důvěryhodnosti, když vybírají zdroje na základě těchto jejich atributů.

se totiž mluví k argumentaci ani nepropracuje. Podle něj je možné dosáhnout úspěšného přesvědčení recipienta pouze tak, že u něj mluví pomocí emotivního chování odstraní bariéru, chránící jeho stávající myšlenkovou polohu, čímž ho přesvědčí k přijetí daných informací, a dojde tak k případným změnám. Řečník by se podle něj tímto způsobem měl vlichotit do přízně druhé osoby, ukázat zájem o něj, navodit příjemnou atmosféru. V extrémní podobě pak užije tzv. *love bombing*, což je vyloženě manipulativní praktika, při níž se mluví snaží navodit u druhého pocit „máme vás rádi a myslíme to s vámi dobře“. (Klapetek, 2008, s. 90)

S Klapetkem lze souhlasit v tom, že projev zdvořilosti⁹ a získání přízně u posluchačů přímo souvisí s úspěchem při přesvědčování, nicméně vlichocení se druhému by nemělo být vnímáno jako nezbytný klíč k jeho úspěšnému přesvědčení. Zvláště když je takové vemlouvání se do přízně či lichocení některými (např. Švandovou, 1999b) považováno za způsob nevěcné argumentace *ad hominem* (o ní viz níže bod **Útok na člověka** v podkapitole 3.3). Samozřejmě komunikace obvykle probíhá ve dvou rovinách – racionální a emocionální¹⁰. Emoce přesvědčovatele se v komunikaci přirozeně vyskytují, ovlivňují jeho uvažování a prosazování, nicméně jejich výskyt by neměl být podmínkou úspěchu při přesvědčování, eventuálně, jak naznačuje Klapetek, nutným postupem, který je následován logickou argumentací.

Posledním klíčem je **logická argumentace**. Ta by ovšem, jak jsme již naznačovali, měla nastoupit až tehdy, pokud jsou předchozí dva body úspěšně naplněny. Mluví v této fázi předkládá racionální a logické argumenty (podrobněji o argumentaci viz níže kapitola 2).

1.2 Manipulace

Termín manipulace pochází z latinského výrazu *manus*, což v překladu znamená „ruka“, význam manipulace tak zní „(ručně) ovládat“. Jestliže v řeči využíváme, ať už vědomě, či nevědomě, argumentační fauly, dopouštíme se při tom, taktéž vědomě, či nevědomě, neférových způsobů jednání, tedy manipulace.

Manipulativní techniky přicházejí na řadu ve chvíli, kdy mluví usiluje o to přesvědčit ostatní o správnosti svého názoru či jednání, a tím prosadit své osobní cíle. Manipulátor vnucuje druhým taková stanoviska, která jim nejsou vlastní či pro ně nemají dostatek iniciativy, sami by

---

9 Zdvořilost lze považovat za sociálně podmíněnou dovednost, která je základním předpokladem úspěšné společenské interakce. Otázkami, zda je, či není zdvořilé dávat najevo emoce a jaké formy jejich projevu jsou společensky přijatelné, se zabývají příručky společenského chování, které obvykle doporučují projevovat emoce pouze umírněně, nenechat se jimi unášet a zejména je nevnučovat druhým. (Hradilová, 2015, s. 58) Zdvořilost je pak spojována s kooperačním principem a konverzačními maximami. Konverzační maximy a následně i princip komunikační kooperace porušují nadsázka, lež, ironie, zamlžování, narážky, nejednoznačná, obecná nebo dvojznačná vyjádření apod.

10 Při přesvědčování může mluví působit na rozum nebo na city, přičemž se obě složky v komunikaci většinou kombinují. Zpravidla to, o čem tvrdíme, že je pravda, dokládáme logickými argumenty, ale prakticky vždy se při tom do určité míry uplatňuje i citová stránka.

je tudíž dobrovolně nepřijali, nebo až s dlouhou časovou prodlevou. Takto omezuje svobodu adresáta rozhodnout se pro přijetí či nepřijetí této myšlenky, čímž se manipulace zásadně odlišuje od přesvědčování.

Způsoby manipulace jsou závislé na typu osobnosti a bývají různorodé, od předstírané bezmocnosti přes předstírání stejných zájmu, anebo zakrývání vlastních zájmů až po vyhrožování.¹¹ Nicméně obecně lze říci, že manipulátorovy výroky nejsou jednoznačné a jasné. Tito lidé mlží, naznačují, užívají dvojsmyslu a vcelku často tendují k přebírání vedoucích, řídicích nebo i vůdčích pozic čehokoliv, ať už třeba podniku, nebo politiky. (Mikuláščík, 2003, s. 94)

Manipulace „[č]asto využívá citového nátlaku, apelování na morálku, na pomoc bližnímu, na míru odpovědnosti a na různé další hodnoty a humánní kréda“. (Tamtéž) Očividně se tedy manipulace dopouští ten mluvčí, který se snaží působit primárně na emoce. Při emočním působení se apeluje na posluchačovy potřeby, touhy, zájmy a přání. „Důležité je upoutání pozornosti, nabuzení potřeby s návrhem možné formy uspokojení a také zviditelnění efektu a přínosu pro přesvědčovaného s případnou následnou pobídkou k akci. [...] Můžeme působit také na pocity strachu [...], na pocity soucitu [...], zlosti [...] a další emoce.“ (Mikuláščík, 2003, s. 171–172) Takové vmlouvání určitých pocitů je jasnou manipulací.

Jak uvidíme dále v podkapitole 3.3 věnující se přímo argumentačním faulům, některé rysy manipulace se shodují s charakteristikami jednotlivých klamů. Například obecně emoce typické pro manipulaci nalezneme u kategorie faulů, které na ně apelují (viz bod **B. Klamy, které oslovují emoce a další psychologické faktory**), konkrétně se jedná třeba o argument *ad baculum* spjatý s vyhrožováním či argument *ad misericordiam* vzbuzující soucit. Jmenovat můžeme také klamy založené na dvojznačnosti (*ekvivokace* a *amfibolie*).

Přitom je nutné zmínit, že názory na užití manipulace při přesvědčování se u jednotlivých autorů liší. Například Klapetek (2008, s. 87) tvrdí, že „[p]otřeba někoho přesvědčovat takřka vždy jistým způsobem souvisí s potřebou někým manipulovat“. Přitom dodává, že některé obory, jako třeba obchod a politika, jsou dokonce založeny na manipulativních metodách, které mají přesvědčit, že nabízený kontrakt je nejlepší a nejvýhodnější. Manipulaci tedy považuje za velmi častou součást persvaze.

Oproti tomu Edmüller a Wilhelm (2011) manipulaci odmítají, a to zejména ze dvou důvodů – manipulace působí většinou jen krátkodobě (ve srovnání s persvazí, která má dlouhodobě změnit postoj či názor adresáta) a je morálně sporná. Na rozdíl od etického přesvědčování (viz Cialdini, 2015) je manipulace nemorální a nepřijatelná proto, že pokud někdo někým manipuluje, tak využívá jeho slabin, aby ho přiměl k něčemu, co by dotyčný dobrovolně s největší pravděpodobností neudělal. Takovým manipulativním nátlakem, jak

¹¹ O typech manipulujících osobností blíže viz Nazare-Aga (1999, s. 18–35).

jsme již psali výše, se potlačuje svoboda rozhodování. Proto manipulaci nelze považovat za součást přesvědčování.

Wladislaw Jachtchenko (2019) naopak vidí za určitých podmínek manipulaci jako zcela přijatelný nástroj ovlivňování. Manipulace se sice odehrává skrytě (na rozdíl od otevřeného přesvědčování, které je navíc zdůvodňované racionálně, pomocí logických argumentů), a tudíž se manipulátor pokouší zneužít nevědomosti důvěřivé a bezbranné „oběti“, přesto ji Jachtchenko nepovažuje za zcela nemorální. Taková je pouze v případě, že člověk jedná ve svůj prospěch a zároveň úmyslně či neúmyslně poškodí druhé. Jestliže jedná ve vlastním zájmu a nemá jeho počínání na ostatní žádný vliv, případně z něj dokonce profitují obě strany, je podle něj manipulace naprosto etická, a tedy přípustná.

Nakonec Gloria Beck (2007) ve své knize *Zakázaná rétorika* dokonce přímo vybízí čtenáře, aby s jinými lidmi manipulovali. Jelikož „manipulace je běžnou praxí ve všedním životě, [...] [p]roč v ní nedosáhnout mistrovství?“ (Beck, 2007, s. 9) Pokud by tak nečinili, upírali by si mnohých výhod.

Uznáváme, že manipulace je součástí každodenního života všech, a je tudíž prakticky nemožné se jí v komunikaci vždy zcela vyhnout. Stejně jako argumentační fauly ji, zvláště pokud je vědomá, však nelze považovat za přípustné ovlivňování. A sice proto, že její podstatou je, aby o ní přesvědčovaný netušil, nebo že je pomocí ní omezována jeho svoboda rozhodování o přijetí či nepřijetí daného názoru, nebo proto, že k přesvědčení manipulátor užívá jakýchkoli prostředků, nedbaje logiky a pravdy. Odkláňáme se proto od názorů Klapetka (2008), Jachtchenka (2019) i Beck (2007) a považujeme manipulaci za neetickou, a tedy nepřijatelnou.

2 Argumentace

Argumentace, jak jsme uvedli výše, je jednou z forem přesvědčování. Jejím cílem je přesvědčit druhé o tom, že zastávané tvrzení je pravdivé, což lze prokázat předkládáním důvodů či důkazů podporujících toto tvrzení. Jestliže mluvčí důvody nebo důkazy pro pravdivost tvrzení nepředkládá, ale recipienta například zastrašuje či se s ním jen hádá, dokud nepřizná, že má pravdu, nejedná se o argumentaci.

Argumentace jako taková je základem každé mezilidské komunikace. Švandová (1999a, s. 101) ji popisuje následovně: „[a]rgumentujeme, rozhodneme-li se například s něčím souhlasit nebo naopak nesouhlasit a chceme-li se v tom ujistit, svůj postoj zdůvodnit, vysvětlit, podpořit, doporučit nebo zamítnout. Chceme-li proti něčemu protestovat, něco namítat, chceme-li něco někomu odpustit nebo ho naopak odsoudit a odmítnout. Hodláme-li někomu něco přikazovat, radit mu nebo ho před něčím varovat, dále někoho povzbuzovat, odměňovat, utěšovat, omlouvat nebo naopak vystrašit, žalovat, odsuzovat, pokárat, chceme-li k něčemu přemlouvat nebo někomu naopak něco rozmlouvat [...]“. Samozřejmě mnohdy v těchto případech argumentujeme, nicméně u některých zde uvedených příkladů (např. povzbuzování či utěšování) lze uvažovat o fakultativním, nikoliv nutném využití argumentace.

2.1 Logika v argumentaci

„Logika je věda o správnosti (lidského) usuzování nebo odvozování.“ (Dostálová, 2013) „[P]ojem ‚logika‘ [je] spojen [...] se sémantikou výrokové logiky a s mlhavým tušením, že logika je nauka, zabývající se nějakým způsobem myšlením, či (v lepším případě) argumentací.“ (Nevrkla, 2010, s. 383) „Logika je vědou o [...] vyplývání.“ (Raclavský, 2001) Je očividně obtížné najít zcela jednoznačnou definici pojmu logika. Tím se ovšem komplikuje také jasné vymezení vztahu logiky k argumentaci. Přesto lze říci následující: při argumentaci hraje logika zásadní roli, jelikož je jedním z jejích základních nástrojů a představuje jednu z rozhodujících složek jakéhokoliv přesvědčovacího působení.

Logický způsob myšlení je lidem dán od přirozenosti. Funguje jako prostředek, jenž nám pomáhá „rozpoznat, které myšlenkové postupy jsou správné a které nikoliv, a v důsledku toho zjistit, co je pravdivé a co ne“ (Dostálová, 2013) Samotná logika pak umožňuje si tyto mechanismy jednoznačně uvědomovat.

V souvislosti s logikou, zabývající se obecně zejména otázkami pravdivosti¹² a vyplývání, se

---

12 Logika se řídí zpravidla dvěma zákony – *zákonem sporu* a *zákonem vyloučeného třetího*, které v zásadě říkají, že není možné, aby tvrzení bylo zároveň pravdivé i nepravdivé, a také že každé tvrzení je buď

postupně objevovala celá řada přívlasků jako moderní, tradiční, aristotelská, formální, neformální, matematická, filozofická atd. Pro pochopení, která z těchto jejích odvětví jsou pro argumentaci a posléze i argumentační klamy stěžejní a čím konkrétně jsou jim prospěšné, nám poslouží stručný historický exkurz do vývoje logiky.

Počátky formování logiky coby samostatné disciplíny nalézáme u Aristotela¹³ (384–322 př. n. l.), který je považován za jejího zakladatele (proto se tomuto systému někdy říká logika aristotelská nebo tradiční). Důvod pro vznik logiky měl dvojitý – na jedné straně se snažil vymezit základní metody správného vědeckého zkoumání, na straně druhé pak popsat stěžejní principy správného vedení dialogu a také stanovit metodu, jež by napomohla rozlišit platné argumenty od pouhých sofismat (tedy zpravidla záměrně nesprávných, klamných argumentů).

Aristotelova logika tedy vznikala jakožto základní kámen metodologie věd a současně jako nástroj pro porozumění argumentaci v přirozeném jazyce. Nicméně v průběhu dějin došlo ke změnám v chápání vědy a jejích metod, takže logika začala postupně ztrácet na významu coby základ veškerého vědeckého bádání. Velkou změnu přinesl přelom 19. a 20. století, kdy vznikla formální logika¹⁴ a rovněž začal sílit zájem o otázky významu související s obratem k jazyku ve filozofii, což vedlo k oživení zájmu o logiku. (Nevrkla, 2010, s. 387) Reakcí na tato pojetí logiky byl v 70. letech minulého století vznik neformální logiky, která se snažila zdůraznit úlohu logiky pro každodenní argumentaci.

Neformální logici odmítali přesvědčení, že veškeré platné argumenty jsou v podstatě deduktivní a lze je v textu rozpoznat na základě jejich formy (jak proklamovala logika formální). Nadto také upozornili, že popisování platných argumentů pouze jako případů logického vyplývání je neadekvátní. Tak „[p]roponenti neformální logiky účinně zpochybnili adekvátnost logiky formální pro účel analýzy argumentace v přirozeném jazyce“. (Nevrkla, 2010, s. 386)

Přestože uplatnění formální logiky dnes nalézáme už víceméně jen v rámci matematiky, a to ještě spíše marginální, je její zastoupení na poli neformální logiky i argumentačních klamů neopominutelné. Formální logika totiž „podává jediný v úplnosti zpracovaný, provázaný a sevřený výklad pojmů, jako jsou např. vyplývání, protiklad, usuzování apod., které jsou pro argumentaci podstatné. A pochopení pojmů logiky a jejích teoretických metod, o které se

---

pravdivé, nebo nepravdivé. Blíže viz Dostálová (2013).

13 Aristoteles konkrétně založil tzv. sylogistickou logiku. *Sylogismus*, někdy také jako kategorický sylogismus, je v této logice základní formou správného odvození. Jedná se v podstatě o deduktivní usuzování, při němž je závěr odvozen právě ze dvou premis (předpokladů) určité formy. Typickým příkladem je: Premisa 1: Každý člověk je smrtelný. Premisa 2: Sokrates je člověk. Závěr: Sokrates je smrtelný.

14 **Formální logika** je takový systém, který se zaměřuje výhradně na formu tvrzení (a nikoliv na jeho obsah). Pravdivost tvrzení či vztah vyplývání tedy zkoumá na základě formy tvrzení (využívá při tom dedukci). Svým způsobem byla formální již tradiční aristotelská logika, nicméně důsledně formální je až logika moderní. Naopak **neformální logika**, o níž hovoříme dále, zůstává na úrovni přirozeného jazyka a intuitivního myšlení (indukce). Spíše než přísným vědeckým odvozováním se tak zabývá běžným způsobem lidského uvažování. (Dostálová, 2013)

většinou opírá tradiční názvosloví argumentace, je nutnou podmínkou správného pochopení základních jevů praktické argumentace.“ (Szymanek, 2003, s. 7)

Obě tato odvětví logiky (formální a neformální) jsou pro zkoumání argumentů svým dílem důležité. Formální logika jakožto nauka o vyplývání popisuje základní princip utváření argumentu. Její sevřený, ucelený systém jednak nabízí základní bázi pro analýzu argumentace, jednak prezentuje výchozí pojmy, s nimiž právě argumentace, ale i neformální logika pracují. Nicméně formální logika, jak její název napovídá, se zaměřuje na formu úsudků. Zaoobírá se tak pouze tím, jak podle určitých vzorců vyplývá závěr z premis a jestli je tato forma argumentu správná, bez ohledu na význam pojmů, které v něm vystupují. Výsledky formální logiky se proto dají použít jen v omezené části argumentačního diskurzu v přirozeném jazyce.

Oproti tomu mladá neformální logika se zaoobírá praktickými argumenty v přirozeném jazyce, takže preferuje induktivní metodu usuzování, která se v diskuzi objevuje častěji. Proto je svým způsobem vzhledem k argumentaci přínosnější. Na druhé straně tím, že její zrod je relativně nedávný, nepanuje úplná shoda neformálních logiků ve vymezení konkrétního problému, jímž by se měli zabývat, ani kánonu metod, který by k tomu měli použít. Ačkoliv tedy přišli se zásadním obratem v nahlížení na formální logiku jakožto vědu o argumentaci, nejsou jejich výsledky zcela fundované.

2.2 Věcná a nevěcná argumentace

Způsobů argumentace existuje mnoho. Základně však můžeme rozdělit argumentaci na věcnou (*argumentatio ad rem*) a nevěcnou, a to zejména podle toho, zda argumentace obsahuje logické postupy či je porušuje¹⁵.

Klapetek (2008) odlišuje tyto dva druhy argumentace dichotomicky na základě sdílení či nesdílení společného cíle, zájmu. Věcná argumentace (*argumentatio ad rem*) je logicky správná či logicky platná a současná rétorika ji považuje za základní. Autor přitom několikrát zdůrazňuje, že „se uplatňuje tam, kde lze předpokládat společný zájem jako společný základ a společné východisko uvažování a hodnocení“. (Klapetek, 2008, s. 104) Oběma stranám jde tak o totéž, přesvědčovaný i přesvědčující mají stejný cíl i zájem a hledají k němu optimální cestu, eventuálně společnou pravdu. Při argumentaci nevystupují na povrch postranní zájmy

---

15 Měřítkem pro uznání argumentace jako věcné, eventuálně nevěcné může být i dodržení či nedodržení určitých pravidel pro vedení kritické diskuze. Jejich výčet nalezneme např. v knize *Argumentation: Analysis, Evaluation, Presentation*, kde jich je uvedeno celkem deset: pravidlo svobody (*freedom rule*), pravidlo důkazního břemene (*burden-of-proof rule*), pravidlo stanoviska (*standpoint rule*), pravidlo relevance (*relevance rule*), pravidlo nevyjádřeného předpokladu (*unexpressed premise rule*), pravidlo výchozího bodu (*starting point rule*), pravidlo argumentačního schématu (*argument scheme rule*), pravidlo platnosti (*validity rule*), pravidlo uzavření (*closure rule*), pravidlo použití (*usage rule*). Podrobněji viz van Eemeren, Grootendorst, Snoeck Henkemans (2002, s. 182–186).

ani zaujatost, takže je možno jednat věcně, k věci a o věci. Prostor není zakřiven zřeteli ani rolemi a společný zájem nenutí ani jednu ze stran k tomu, aby mlžily, manipulovaly či intrikovaly. Právě proto se v tomto způsobu argumentace dobře uplatní odborné argumenty i logika – mluvčí se při ní opírá pouze o fakta a poznatky přístupné posluchačům a diskuze je z toho důvodu jasná, průhledná a věcná. Na tomto místě jen krátce zmíníme, že podle Klapetka (2008) nevěcná argumentace přichází na řadu tehdy, když mluvčí nesdílejí společný zájem. Je třeba podotknout, že takové rozlišení není úplně vhodné. A to přinejmenším proto, že je jistě možné věcně argumentovat i ve chvílích, kdy oba řečníci nesměřují ke společnému cíli, a tak přesvědčit druhého náležitými prostředky o jiné věci, než jakou měl původně na mysli.

Szymanek, Wieczorek, Wójcik přitom říkají, že věcně správný argument by měl být zároveň pravdivý nebo přinejmenším věrohodný. „Říkáme, že argument je věcně správný, jestliže každá z jeho premis je pravdivá nebo alespoň dostatečně věrohodná. Je-li mezi předpoklady argumentu výrok málo věrohodný nebo evidentně nepravdivý, říkáme, že argument není věcně správný nebo že obsahuje věcnou chybu.“ (2004, s. 27)

Ačkoliv může být někdy obtížné prokázat, že je některá premisa pravdivá¹⁶, je zřejmé, že nejistá či očividně nepravdivá tvrzení, jimiž se zdůvodňují výroky, bývají málo účinná, oslabují argument, nebo ho dokonce zbavují zdůvodňující síly. Je ovšem nutné podotknout, že výskyt nepravdivých premis automaticky neznamena přítomnost nepravdivého závěru, v takovém případě se jedná pouze o věcně nesprávný argument.

Co se týče věrohodnosti, Szymanek (2004) podotýká, že věrohodný argument by měl působit jistě.

Správnými, v diskusi uznatelnými argumenty se budeme zabírat ještě v následující podkapitole 2.3.

Nevěcná argumentace obecně obsahuje logické chyby, kterých se řečník může dopouštět nevědomě (paralogismy), nebo záměrně (sofismata). Nevědomé užívání paralogismů, u nichž je mluvčí přesvědčen o správnosti zdůvodnění, podle Lotka (2004) moderní rétorika neodmítá. Naopak úskoky, tendenční kritika protivníka, záměrné klamání a užívání nepravdivých či zdánlivě pravdivých argumentů, někdy souhrnně též nazývané jako eristické taktiky¹⁷, jsou považovány za nemorální. Je ovšem nutné připomenout, že hranice

---

16 Jak jsme avizovali výše v podkapitole 2.1, logika je nástroj, který nám pomáhá zjišťovat, co je pravdivé a co ne. Jestliže víme, že máme pravdivé předpoklady, a budeme postupovat podle pravidel logiky, tak můžeme s jistotou prohlásit, že i závěr, k němuž jsme dospěli, je pravdivý. Tedy „od pravdivých předpokladů nás logika dovede vždy jen k pravdivým závěrům“. (Dostálová, 2013) Je ale třeba říci, že sama logika nemůže určit, co je pravdivé a co nikoliv, umožňuje pouze zjistit, co všechno je ještě pravdivé (závěr), je-li pravdivé to, co už víme (předpoklady).

17 Eristika byla v 5.–4. st. př. n. l. hojně uplatňována a vyučována sofisty. Ti, kteří se jí řídili, se neohlíželi na pravdivost tvrzení a vyznávali nemorální techniky, podlost, zdánlivou podobnost pravdě a manipulaci k dosažení vítězství ve sporu. Více viz Szymanek (2003, s. 126–133).

mezi dobrými a špatnými, respektive věcně správnými a nesprávnými argumenty není ostře vytyčena.

Za opak věcné argumentace *ad rem* někteří¹⁸ považují argumentaci *ad hominem*. Ta je skutečně nevěcnou argumentací, jako *ad hominem* se však v jiné literatuře¹⁹ označuje jeden konkrétní argumentační faul, proto jej nelze zcela ztotožňovat obecně s nevěcnou argumentací.

O argumentu *ad hominem* jakožto i o dalších argumentačních klamech, které všechny spadají do oblasti nevěcné argumentace a které porušují pravidla věcné argumentace a logiky, budeme hovořit více v kapitole 3.

2.3 Argument

Slovo argument pochází z latinského *argumentum*, což v překladu znamená důvod, důkaz. Argument je tedy důkaz, který má ozřejmit, dokázat určitou pravdu nebo nepravdu. Skládá se ze dvou základních částí, a sice premisy (předpokladu, důvodu) a závěru (teze, stanoviska). Závěr je to, co se tvrdí a zdůvodňuje, a premisa je to, co se uvádí jako důvod pro tento závěr. Premis přitom může argument obsahovat více, nicméně všechny předpoklady nemusí být explicitně zmíněny. Jestliže tedy v textu nalezneme tvrzení spolu s důvodem, eventuálně důvody, lze posuzovanou výpověď považovat za argument. (Švandová, 1999a, s. 103)

V první řadě je třeba takový argument v řeči rozpoznat, neboť všechny výpovědi, které činíme, nezahrnují argumenty, a je proto třeba je oddělit od ostatních sdělení. Podle Štěpána (2007, s. 61) takovou „[a]rgumentační výpověď může být jediná (rozvitá) věta, ale může to být i např. vědecká monografie“. Pro naše potřeby si argument, respektive argumentační výpověď jednoduše definujeme jako tu část textu, v níž se vyskytují závěr a současně premisy tento závěr podporující, zdůvodňující (může jít tedy o větu, ale třeba i odstavec o několika větách). Argumentem naopak nejsou například vyjádření názoru, deskripce věci nebo události či vysvětlení^{20, 21}

---

18 Například Lotko (2004) nebo Klapetek (2008).

19 Kupříkladu Szymanek (2003), Koukolík, Drtilová (2002), Švandová (1999b), Arp et al. (2019) ad.

20 Právě vysvětlení je mnohdy obtížné odlišit od argumentu. Rozdíl tkví především v tom, že závěr argumentu je neznámý, kontroverzní, zatímco u vysvětlení je všeobecně přijímaný. U argumentu je pravdivost nějakého tvrzení problematická, protože se snažíme prokázat jeho pravdivost, u vysvětlení víme, že je tvrzení pravdivé, a chceme pouze zdůvodnit, proč je pravdivé. Např. „Strana XY nevyhrála ve volbách, protože lidé chtěli změnu.“ (vysvětlení) vs. „Strana XY nevyhraje ve volbách, protože lidé chtějí změnu.“ (argument) (Punčochář, 2014, s. 12)

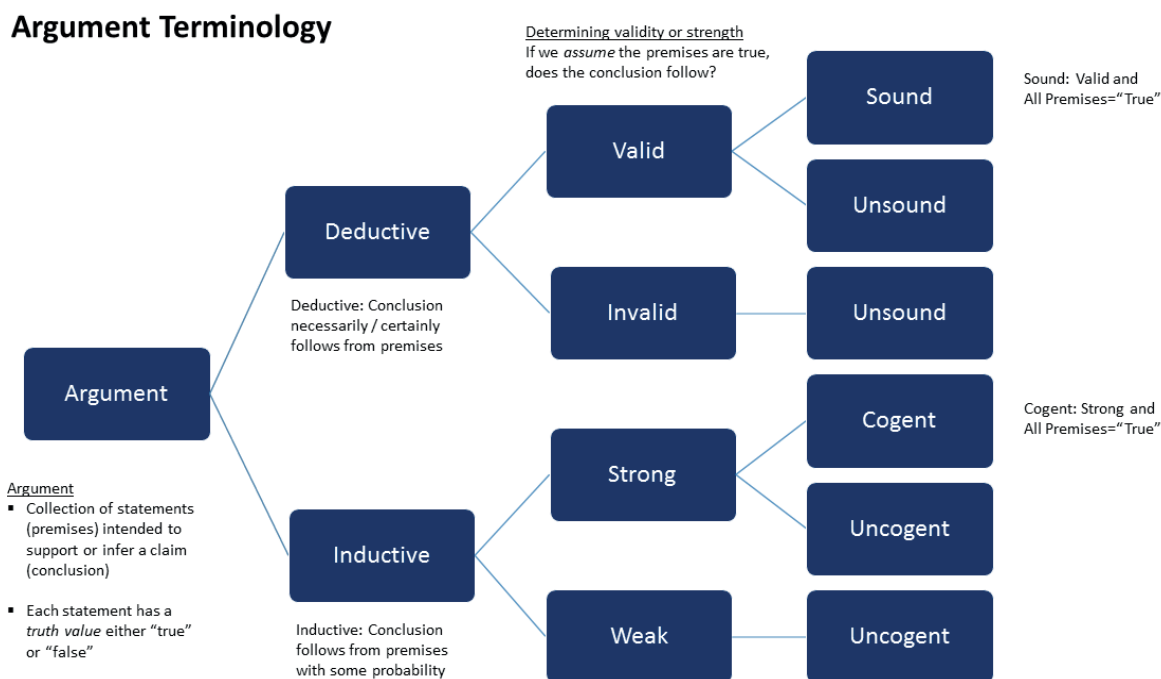
21 V diskuzi se pak mohou objevit výroky, které se jeví jako argumenty, ve skutečnosti jimi však nejsou. Jedná se například o tzv. *tautologii*, což je logicky pravdivý výrok, který je pravdivý z důvodu logické stavby, tj. bez ohledu na fakta, přitom neobsahuje žádnou informaci, empirický poznatek. Jedná se o úsudek, v němž závěr nevyžaduje podporu žádným předpokladem, a není tudíž případem skutečné argumentace. Příkladem mohou být tvrzení „prší, nebo neprší“ či „každá matka je žena“. Podobně je tomu také u argumentu *idem per idem* (známého rovněž jako *bludný kruh*, *argumentace kruhem*), pro nějž je charakteristické, že závěr je totéž jako jedna z premis, byť se jedná o parafrázi. Nicméně premisa při řádné argumentaci musí být odlišná od závěru a nesmí být ani jeho parafrázi.

Zda se jedná o argument, lze rovněž poznat podle charakteristických slov obsažených ve výpovědi, které signalizují, že jde o premisu či závěr. Premisa může být uvozena například slovy „protože“, „jelikož“, „jestliže“, „neboť“, „aby“, „kdyby“, „kvůli tomu“, „za předpokladu“ atd. Závěr zase bývá ohlašován slovy jako „proto“, „tedy“, „pak“, „tudíž“, „takže“, „odtud plyne“, „z toho vyplývá“, „proto tedy“ apod. Takový uvozující jazykový výraz ovšem nemusí být nutně přítomen. (Švandová, 1999a, s. 104)

2.3.1 Druhy argumentů

Literatura²² nabízí řadu dělení a charakteristik argumentů, s nimiž se můžeme v diskuzi setkat. S ohledem na logiku, která je základním nástrojem argumentace, je třeba nejprve zmínit argumenty deduktivní (logicky platné) a induktivní (pravděpodobnostní), o nichž jsme stručně psali výše v podkapitole 2.1. Autoři věnující se argumentaci obecně či argumentačním faulům hovoří o těchto argumentech jako o základních formách, s nimiž se můžeme v diskuzi setkat. Nadto se také snaží korektní podobu těchto argumentů stavět vedle jejich nesprávných forem, které můžeme označit jako argumentační klamy.

Rozdíl mezi deduktivními a induktivními argumenty a pravidly pro jejich užití a uznání coby správných, eventuálně nesprávných lze vysvětlit pomocí následující tabulky z textu Patricka Hurleyho (2015).

Tabulka 1: Třídění a popis deduktivních a induktivních argumentů.

22 Například Švandová (1999b), Štěpán (2007), Szymanek (2004), Klapetek (2008), Mikuláščík (2003).

V případě deduktivních argumentů je vazba mezi předpoklady a závěrem založena na logickém vyplývání. Závěr buď vyplývá z předpokladů přímo, nebo na základě dodatečné znalosti vyjádřené skrytými předpoklady. (Szymanek, 2004, s. 33) Pouze u těchto argumentů je závěr potvrzován plně, pravdivé premisy zaručují pravdivost závěru s naprostou jistotou.

„[D]edukce či logické vyplývání jsou postaveny na sémantickém kritériu (nemůže nastat situace, že premisy jsou pravdivé a závěr nepravdivý), zatímco argumentace ve prospěch problematického výroku stojí na pragmatickém kritériu, tzn. na přesvědčivosti podaných argumentů – premis.“ (Štěpán, 2007, s. 63) Právě to potvrzuje i výše uvedená tabulka. Patrick Hurley (2015) podotýká, že je nejprve třeba u deduktivních i induktivních argumentů odpovědět na dvě otázky: (1) Podporují premisy závěr? (2) Jsou všechny premisy pravdivé? Jestliže u deduktivních argumentů z premis vyplývá pravdivý závěr, pak je argument platný (*valid*), pokud ne, je neplatný (*invalid*). Pro induktivní argumenty určujeme, zda je závěr vyplývající z premis pravděpodobně pravdivý – pokud ano, argument je silný (*strong*), v opačném případě je slabý (*weak*). Pakliže je argument platný nebo silný, zjišťujeme odpověď na druhou otázku, a sice zda jsou premisy skutečně pravdivé. Pokud tomu tak je, argument je u deduktivních argumentů nenapadnutelný (*sound*), u induktivních pak přesvědčivý (*cogent*). Všechny neplatné deduktivní argumenty jsou napadnutelné (*unsound*) a všechny slabé induktivní argumenty jsou nepřesvědčivé (*uncogent*). (Hurley, 2015, s. 53) Tedy pravdivost premis u deduktivních argumentů by měla zaručovat pravdivost a současně platnost a nepopíratelnost závěru. Oproti tomu úspěch induktivních argumentů závisí samozřejmě taktéž na pravdivosti premis a posléze i pravděpodobné pravdivosti závěru, ale především na jejich přesvědčivosti.

Když jsme výše mluvili o formální a neformální logice, zmínili jsme také, že formální logika (a tedy zpravidla i deduktivní argumenty, jež využívá) se v diskuzi objevuje jen velmi zřídka. Oproti tomu neformální logika a s ní spjatá induktivní metoda usuzování jsou pro přirozený jazyk běžnější. Vzhledem k tomu, že v praktické části podrobíme analýze (mluvené i psané) rozhovory, nás tak budou zajímat především neformální klamy způsobené chybnou indukcí.

2.3.2 Akceptovatelné argumenty

Při usuzování můžeme použít určitou paletu argumentů, které jsou považovány za nezpochybnitelné či přijatelné. Jsou sestavovány podle určitých pravidel – některá z nich jsou všeobecná, vztahují se na argumenty všech typů, a některá platí pouze pro argumenty určitého druhu. Jejich porušení pak vede ke vzniku chyb, respektive argumentačních faulů.

Pro rozpoznání takové chyby v argumentu je třeba vědět, které pravidlo pro sestavení dobrého argumentu bylo porušeno a které argumenty tedy jsou z logického a etického hlediska nenapadnutelné. Jejich seznam zřejmě nejpřehledněji podává Švandová (1999b)²³:

- (1) **logicky platné argumenty** – zde míní Švandová argumenty deduktivní, které jsou platné z logického hlediska a jsou založeny na tom, že pravdivé premisy zaručují pravdivost závěru s naprostou jistotou. Závěr tedy logicky vyplývá z premis díky logické *formě* – argumenty jsou formálně platné. U těchto argumentů je nicméně třeba vědět, že „[z]a logickou jistotu ale platíme tím, že závěr argumentu nepřináší jinou informaci, než která je již obsažena v premisách. Logická platnost nebo též analytičnost úsudku je vždy jen jazykovou přeformulací faktické informace.“ (Švandová, 1999b, s. 138)²⁴
- (2) **úplně induktivní argumenty** – Švandová je popisuje jako argumenty, které jsou na pomezí indukce a dedukce a patří de facto také mezi argumenty logicky platné. Dalo by se říct, že úplně induktivní argumenty jsou takové, které splňují Hurleym výše popsané vlastnosti induktivních argumentů.
- (3) **neúplně induktivní argumenty pomocí příkladu** – tyto zobecňují z určitého počtu příkladů, ev. případů na všechny příklady, o nichž se uvažuje, nebo usuzují z určitého počtu příkladů na další stejného druhu. Autorka uvádí celkem pět pravidel, jichž se musí řečník při sestavování těchto argumentů držet:
  1. Uvádět co nejvíce příkladů.
  2. Dbát, aby příklady byly reprezentativní.
  3. Jeden příklad nestačí.
  4. Cílevědomě vyhledávat protipříklady.
  5. U statistik uvádět základní údaje (vedle procent i celkový počet případů) a dbát na reprezentativnost vzorků.
- (4) **neúplně induktivní argumenty z analogie** – také tyto argumenty užívají příkladu, ale pouze jediného, který by měl být v mnoha ohledech podobný tomu, o němž chceme dokázat, že má i nějakou další s ním společnou charakteristiku. Je třeba při tom brát zřetel na to, aby příklad použitý pro analogii byl skutečně relevantní.
- (5) **neúplně induktivní argumenty o příčině** – v těchto argumentech usuzujeme ze současného výskytu, resp. korelace jevů, na příčinnou vazbu mezi nimi. Nelze tak

---

23 Alternativní výčet správných argumentů nabízí třeba van Eemeren a kol. (2002) nebo Walton (2006), eventuálně i Klapetek (2008).

24 U této kategorie můžeme zmínit jeden typ argumentu, který je sice logicky platný, ovšem z praktického hlediska neužitečný, protože opakuje v závěru přesně to, co bylo řečeno v premisách. Předpokládá se v něm, co má být teprve dokázáno, což je úplné popření podstaty argumentace. Zřejmě proto jej mnoho autorů, ač se jedná o logicky platný argument, označuje za argumentační faul. Více viz níže v podkapitole 3.3 bod **Argumentace kruhem**.

činit ale mechanicky, jelikož korelace či souběžná přítomnost jevů neimplikují kauzalitu. Tedy abychom mohli najít příčinný vztah mezi nimi, musíme se řídit jistými pravidly:

1. Prošetřit, zda korelace neznamena pouhou časovou shodu.
2. Vysvětlit, jak vede příčina k následku.
3. Prošetřit, kterým směrem příčina působí (od A k B nebo od B k A) a zda se korelované jevy případně neovlivňují navzájem.
4. Prošetřit, zda korelované jevy nemají společnou příčinu, která způsobuje oba.
5. Uvést nejpravděpodobnější a nejpřirozenější příčinu jevu.

(6) **argumenty z authority** – u těchto argumentů by měla být zaručena věrohodnost závěrů tím, že se cituje osoba nebo organizace, od nichž pochází informace obsažená v tvrzení. Samozřejmě je opět třeba dodržovat při tom určitá pravidla:

1. Prameny je třeba uvádět úplně a citovat je.
2. Informace čerpat z nejinformovanějšího pramene.
3. Posuzovat objektivitu (nezaujatost a nestrannost) pramene.
4. Pokud je pramenů více, porovnávat je navzájem.

Citování autorit je standardním vědeckým postupem. Přesto se objevují pochybnosti, zda lze argument z authority skutečně akceptovat jako příslušný důkaz pravdy. A to zejména proto, jak si všiml například Štěpán (2007), že mu mnohdy chybí určitá verifikace, a to jak ze strany autority, tak argumentujícího, jenž na ni odkazuje. „V odborné argumentaci je pravdivost předpokladů často pomínuta pouze odkazem na autoritu, která příslušný výrok tvrdí, aniž by byla skutečně demonstrována. Zejména v humanitních vědách však není vždy pravidlem, že ona autorita výrok verifikovala.“ (Štěpán, 2007, s. 65) Jestliže si diskutující neověří pravdivost informací a vystačí si pouze s odkázáním na danou autoritu, jež je vyslovila, tak lze takový argument považovat za přinejmenším zpochybnitelný.²⁵ Na druhé straně je ovšem také třeba zdůraznit, že opakované ověřování veškerých informací a vypracovávání každého výzkumu by bylo velmi časově náročné, snad až nemožné. Takže je pochopitelné a nejspíš, dalo by se říct, i legitimní důvěřovat autoritě (samozřejmě musí být autoritou v daném oboru), že postupovala podle zásad vědecké práce, a přebírat od ní důvěryhodné informace bez opětovného verifikování jejích výroků. Eventuálně lze uvažovat o částečné verifikaci, a to například tam, kde práce jednoho vědce dochází k jiným závěrům než práce jiného. Pak se verifikují sporné body a zbylé závěry je možné považovat prakticky za důvěryhodné.

---

25 Ostatně už například René Descartes (1596–1650) psal ve své *Rozpravě o metodě* následující: „[...] nepřijímají nikdy žádnou věc za pravdivou, již bych s evidencí jako pravdivou nebyl poznal [...]“ (Descartes, 1933, s. 20) Než tedy pouze vycházet z výroku, který pronesl některý odborník či údajný odborník, je třeba si údaje ověřovat vlastní zkušeností, případně u více autorit.

V argumentaci by se podle Švandové (1999b) měl mluvčí držet ještě tří všeobecných zásad:

- a) nepoužívat předpojatý a emocionálně zbarvený jazyk, být nezaujatý a nestranný (slova, která užijeme, často prozradí naše skryté sympatie či antipatie);²⁶
- b) vyjadřovat se jednoznačně, např. explicitně definovat co nejvíce klíčových termínů, které jsou při argumentaci použity. Nejčastějšími chybami jsou nekonzistence, mnohoznačnost, neurčitost, nekonkrétnost, všeobecnost, ekvivokace, amfibolie, chybné složení a rozložení atd. (vysvětlení některých pojmů viz podkapitola 3.3 kategorie **H. Klamy založené na dvojznačnosti** a **I. Omyly v kategorii**);
- c) vyjádřit explicitně to, co je v argumentu nevysloveno, co je zamlčeno nebo se mlčky předpokládá (tedy umět rozvinout zamlčené premisy). Totiž pokud chceme zjistit, zda v argumentu není chyba, je třeba, alespoň pro tento účel, formulovat jeho premisy explicitně.

Při sestavování argumentů z autority, analogie, o příčině jakožto i dalších induktivních či deduktivních argumentů může docházet a samozřejmě také dochází k chybám.²⁷ Jistě „[c]hyby dělají z dobrých argumentů špatné“ (Švandová, 1999b, s. 161), lze je však považovat za „lidské“ do té míry, nakolik jsou způsobeny neúmyslně. Úmyslné klamání protivníka je nepoctivé.

V souvislosti s tím Švandová mluví o etice argumentace. Nebudeme jmenovat všechny body neetické argumentace, které uvádí, a to zejména proto, že mnohé z nich se shodují s popisy jednotlivých argumentačních faulů, o nichž píšeme v podkapitole 3.3. Přesto obecně můžeme prohlásit, že argumentace dodržující základy etiky by neměla být záměrně lživá. Řečník by neměl předstírat, že závěr plyne z premis, když ví, že tomu tak není, neměl by nic zamlčovat nebo překrucovat, jakýmkoliv způsobem protivníka umlčovat, nebo na něj dokonce vyvíjet nátlak. Přínejmenším nezdvořilé je rovněž odmítat diskuzi z dogmatické pozice (např. „pravdu mám já a vy do toho nemáte co mluvit“) nebo z relativistické pozice (např. „každý ostatně má svou pravdu“) atd. (Švandová, 1999b, s. 162) Blíže viz Švandová (1999b, s. 161–163).

Nicméně i když mluvčí splní dané postupy, eventuálně se vyhne těm „nesprávným“, není snadné sestavit, případně rozeznat přijatelný argument. Zřejmě největší problém nastává při subjektivním hodnocení argumentů. Zejména u těch induktivních může být tatáž výpověď interpretována více způsoby (hlavně proto, že v ní bývá mnohé zamlčeno). Odlišnost řeční-

26 Tento bod souvisí s principy novinářské objektivity. Tak jako pro věcnou argumentaci platí, že by měla být nezaujatá a nestranná, novináři by měli být ve svém informování rovněž objektivní, vyvážení a nestranní. Blíže viz Trampota (2006, s. 143–149) nebo McQuail, (1999, s. 172–175).

27 Argumentační chyby vzniklé při argumentování z autority, analogie a o příčině uvádíme v podkapitole 3.3 pod hesly **Argumentace dovoláváním se autority**, **Anonymní autorita**, **Klamná analogie** a ve skupině **F. Kauzální klamy**.

kova mínění a posluchačova vnímání argumentu tak může vést i k jeho mylnému označení jako nesprávného, ačkoliv se jedná o argument správný.

Taktéž může být problematické posoudit, zda jsou premisy pro argument vyhovující. Při korektní argumentaci by premisy měly být relevantní (tedy skutečně podporovat nebo zpochybňovat závěr), pravdivé a přijatelné pro ostatní diskutující. Otazník v tomto případě visí hlavně nad relevancí, jelikož posoudit, zda předpoklady skutečně splňují tuto podmínku, bývá často velmi obtížné. Teoreticky by se dalo spekulovat ale i o požadavcích na jejich pravdivost a přijatelnost. Podmínka pravdivosti by sice měla být zřejmá, ale může být rovněž zpochybnitelná, když například uvážíme, že argumentující vychází z vlastní zkušenosti, která je zpravidla vždy zkreslená. Takové premisy mohou být pro některé přijatelné, pro jiné nikoliv. Tyto skutečnosti je tedy třeba při posuzování správnosti argumentů vzít na vědomí a zohlednit je.

Pro demonstraci problematického určení argumentu jako správného, eventuálně nesprávného, uvedeme příklad z analyzovaného materiálu: „[N]ikdo nic neukradl, nikdo nikoho nekorumpoval, žádný podvod se nestal. Proboha, kdybych chtěl podvádět, tak tam nebudou moje děti a vlastník bude sídlit na Bahamách.“²⁸ Babiš v této výpovědi vysvětluje, proč podle něj neproběhl dotační podvod v kauze Čapí hnízdo. Závěr o tom, že „nikdo nic neukradl, nikoho nekorumpoval a žádný podvod se nestal“ je podporován důvodem „protože byly jako vlastníci uvedeny Babišovy děti“. Respektive důvod, premisa „protože byly jako vlastníci uvedeny moje děti a ne vlastník sídlící na Bahamách“ má potvrzovat závěr „nepodváděl jsem“. Přijatelná by byla premisa pro toho, kdo by věřil, že by Babiš do údajného dotačního podvodu nezapletl vlastní děti, naopak nepřijatelná pro toho, kdo by na základě jeho předchozího jednání²⁹ byl ochoten uvěřit, že by své děti do údajného podvodu vtáhnout mohl. Pravdivost takového výroku se jen těžko určuje či ověřuje, jelikož se jedná o dohady. Nakonec relevance je i vzhledem k obtížně určitelné pravdivosti sporná – jestliže nedokážeme určit pravdivost výroku, nejsme schopni ani prokázat relevanci premis. Relevantní premisy (důkazy) by měly skutečně podporovat či zpochybňovat závěr, nicméně důkaz, že byly vlastníky Čapího hnízda Babišovy děti, příliš nevypovídá o samotném závěru, že neproběhl dotační podvod. Vzhledem k výše uvedenému se spíše přikláníme k hodnocení argumentu jako nevěcného, je však třeba mít na zřeteli, že takové hodnocení je víceméně subjektivní.

---

28 ROVENSKÝ, Jan. Babiš: Demonstrace mi dodávají sílu. In: *Právo* [online]. 19. 11. 2018 [cit. 27. 11. 2021]. Dostupné z: <http://anopress.cz/>

29 Náhled na Babiše jako člověka schopného, jak se říká, jít přes mrtvolky, mohli lidé získat například po zhlédnutí epizody dokumentárního pořadu *Český žurnál* s názvem *Matrix AB* režírované Vitem Klusákem.

3 Argumentační fauly

3.1 Historie

Argumentačními fauly se v historii zabývalo mnoho myslitelů. Počátky zájmu o dané téma se datují až do antického Řecka, kde působil filozof Aristoteles (384–322 př. n. l.), který se jako první pokusil systematicky utřídit nesprávné argumenty na základě kritiky argumentace sofistů. Ti zastávali názor, že lidské pravdy mají charakter domněnky, kterou lze libovolně vytvářet pomocí argumentace. Tvrdili, že v každé záležitosti je možné předložit stejně platné argumenty pro a proti.³⁰ Tedy nezáleželo toliko na pravdivosti argumentu, nýbrž na jeho síle, jíž se dokázal prosadit v diskuzi. Tyto sofistické důkazy Aristoteles nazval sofismaty³¹ (vysvětlení pojmu viz podkap. 2.2). Blíže viz Aristoteles (1978).

Později Aristotela následovali další: například Cicero (106–43 př. n. l.) a Quintilianus (35–95 n. l.). Tehdy však byla Aristotelova klasifikace pouze komentována, nikoli doplněna o nové myšlenky. Ve středověku pak několik autorů vypracovalo analýzy zabývající se danou tematikou a detailně popsalo nejrůznější sofismata. (Szymanek, 2003, s. 217) Ovšem teprve v novověku se teorie argumentačních faulů rozvíjela ve větším rozsahu.

Jedním z tehdejších inovátorů byl anglický filozof Francis Bacon (1561–1626). V tomto období vyvstaly přístupy, které hledají příčinu argumentačních chyb v mylném uvažování a myšlení, přitom právě Bacon a jeho koncepce čtyř tzv. idolů³² je jejich typickým příkladem. Svým dílem *Nové Organon*, v němž objasnil povahu zmíněných idolů, přitom příznačně odkazuje na Aristotelův spis *Organon*³³. Aristoteles se věnoval logice a s ní spjatým sylogismům, Bacon naproti tomu spatřoval patřičnou cestu vědy a lidských myslí ve správné indukci a logiku a sylogismus v podstatě zatracoval. Přestože byl i z tohoto důvodu Aristotelovým zarputilým odpůrcem, dokázal mezi oběma disciplínami najít také podobnost: „Nauka o idolech se má [...] k výkladu přírody³⁴ tak, jako se má nauka o sofistických důkazech k běžné logice“. (Bacon, 1990, s. 87)

---

30 Srov. Szymanek, 2003, hesla *eristika*, *omyl logický*, *sofisté*.

31 Ačkoliv ve svých dílech *Topiky*, *O sofistických důkazech* a *Rétorika*, v nichž položil základy eristiky (vysvětlení pojmu viz podkap. 2.2), Aristoteles používá pro sofismata spíše názvy paralogismy, sofistické sylogismy či zdánlivé sylogismy.

32 Idoly jsou podle Bacona jakési překážky ve skutečném objektivním poznání. Vyjmenovává celkem čtyři: *idoly rodu*, *idoly jeskyně*, *idoly tržiště* a *idoly divadla*. *Idoly rodu* jsou příčiny chybných úvah spočívající v lidské přirozenosti, např. tendence k antropomorfizaci, předpojatost apod. *Idoly jeskyně* vyplývají z jedinečných vlastností člověka a jeho individuálních zkušeností, pocitů, výchovy, vzdělání. *Idoly tržiště* mají základ ve špatném a nevhodném výběru slov, resp. v nepřesnosti, mnohoznačnosti a nejasnosti slov a jejich chybném užívání. Nakonec *idoly divadla* vycházejí z filozofie a věd, u nichž se využívaly nesprávné postupy dokazování nebo se zakládaly na pověře či nedbalosti. Více viz Bacon (1990, s. 86–99); Szymanek (2003, s. 217).

33 Aristotelův obsáhlý spis *Organon* zahrnuje mj. části *Topiky* a *O sofistických důkazech*, o nichž jsme psali výše.

34 Bacon přírodu chápe v podstatě jako objektivní realitu, z níž vychází naše poznatky, a idoly ji zkreslují a deformují – tak jako sofistické důkazy logiku. Aby člověk mohl správně poznávat svět kolem sebe, musí se oprostit od těchto zdrojů omylů.

O omylech psali také filozofové René Descartes (1596–1650), Thomas Hobbes (1588–1679) nebo Francouzi Antoine Arnauld (1612–1694) a Pierre Nicole (1625–1695) ve své knize *Logika neboli umění myslet*.

Následoval je anglický filozof John Locke (1632–1704) se svými čtyřmi argumenty³⁵, jimiž obohatil dosavadní výčet faulů. Locke zkoumal typické formy chybného myšlení. Přitom hledal příčiny vzniku mylných přesvědčení a nacházel je například v nedostatku kritičnosti, uznání pouze takových soudů, které jsou shodné s předem přijatými domněnkami, podléhání vlivu emocí, tužeb, vlivu falešných autorit atd. (Szymanek, 2003, s. 217)

Teorii argumentačních klamů dále rozváděli například anglický filozof Jeremy Bentham (1748–1832), který se věnoval především omylům v politické argumentaci, nebo německý filozof Arthur Schopenhauer (1788–1860) ve své známé práci *Eristická dialektika*, v níž předkládá přehled třiceti osmi argumentačních triků často doložených z vlastní praxe. Dále to byli matematik Augustus de Morgan (1806–1871) se svými analýzami logických omylů či anglický filozof John Stuart Mill (1806–1873) s jejich obšírnou klasifikací.

Téma argumentačních klamů bylo rozvíjeno i v následujícím století, Szymanek (2003, s. 218) ovšem poukazuje na to, že „[v]e XX. století nebyla problematika logických omylů rozvíjena výhradně v souvislosti s problémy argumentace, zejména v pojetí učebnicovém a příručkovém³⁶ [...]“. Toho si šlo však povšimnout již dříve, například v Baconově díle, kde jsou omyly, zapříčiněné idoly, spojovány především se špatnými postupy a metodami uplatňovanými obecně ve vědách, nikoliv jen se samotnou argumentací. Druhá polovina 20. století pak přinesla intenzivnější zkoumání, a to pod hlavičkou neformální logiky³⁷ či studia dialogu³⁸ a dialektiky³⁹. V tomto

---

35 Konkrétně se jedná o *argumentum ad hominem* (útok na člověka), *argumentum ad ignorantiam* (argument z neznalosti), *argumentum ad iudicium* (apel na soudnost) a *argumentum ad verecundiam* (odkaz na autoritu). Isaac Watts (1674–1748) tyto klamy později rozšířil o další: *argumentum ad fidem* (argument odkazující se na víru), *argumentum ad passiones* (apel na vášně), *argumentum ad populum* (argument užívaný k zavděčení se lidu). Poté vznikla ještě řada dalších argumentů typů „ad“, jejich geneze je však poměrně obtížně doložitelná. (Viz k tomu Locke, 1995, s. 55–56; Watts, 1995, s. 57–66; Szymanek, 2003, s. 217)

36 Příkladem bude i univerzitní příručka pro studenty psychologie *Straight and Crooked Thinking* od Roberta H. Thoulesse, původně publikovaná v roce 1930. Autor vysvětluje klasické logické omyly, popisuje různé argumentační triky a jak na ně reagovat. Ale také jak předsudky negativně ovlivňují naše uvažování a argumentování či jak zběhlí řečníci dokážou usměrňovat myšlení posluchačů pomocí vhodných frází, s nimiž publikum vnitřně souhlasí, díky čemuž ho v dalším projevu může vést směrem, který je pro něj výhodný.

37 *Neformální logika* studuje problematiku správné argumentace v přirozeném jazyce. (Viz podkapitola 2.1)

38 Studium dialogu probíhalo v rámci *dialogické logiky*. Jedná se o logický směr, který se objevil v 60. letech 20. století u německého logika a filozofa Paula Lorenzena. Badatelé shromáždění kolem něj zkoumali racionální dialog. Zastávali názor, že pravdivým výrokem je pouze takový výrok, který lze dokázat v průběhu dialogu, vázaného určitými pravidly, jež ho činí racionálním. Výrok je podle nich logicky pravdivý, pokud jej nelze v takovém dialogu účinně napadnout, tj. aniž bychom se dostali do sporu. Blíže viz Szymanek (2003, s. 185–187).

39 V tomto případě mluvíme o *dialektice formální*. Název se užívá v souvislosti přinejmenším se dvěma proudy zkoumání racionálního dialogu. Směr byl zahájen C. L. Hamblinem, který využívá metody formální logiky k vymezení jevů charakteristických pro dialog. Oproti výše zmíněné Lorenzenově dialogické logice Hamblinova dialektika nesměřuje k vypracování logické koncepce pravdivosti výroků, nýbrž se v rámci ní analyzují problémy, které se v dialogu objevují, tj. např. problém kruhu při zdůvodňování (*petitio principii*). Na druhé straně figurují E. M. Barth a E. C. Krabbe, kteří u *formální dialektiky* chápou slovo *formální* jako „podléhající přesně stanoveným zásadám a pravidlům“. (Szymanek, 2003, s. 99) Tudiž zpracovávají obecná,

směru lze odkázat kupříkladu na práce Franse H. van Eemeren a Roba Grootendorsta⁴⁰.

Jak vidno, do 19. století diskutovali téma argumentačních klamů zejména filozofové. Postupně však spolu s rozvojem logiky, která byla původně součástí filozofie, coby samostatné disciplíny převzali analýzu logických chyb právě logici. Fauly se staly předmětem zkoumání teoretiků zabývajících se rozličnými podobami komunikace a propagandy. Současná odborná literatura přitom nabízí řadu pokusů o vymezení či systematizaci argumentačních omylů. Tuto problematiku více rozvedeme v podkapitole 3.3, kde se budeme podrobněji věnovat nahlížení různých autorů na popis a klasifikaci faulů.

3.2 Definice pojmu

Podobně jako se měnilo chápání argumentačních faulů, se v historii proměňovalo i jejich označování. Již výše jsme zmiňovali, že Aristoteles je nazýval paralogismy, sofismaty, sofistikými sylogismy či zdánlivými sylogismy. Později Schopenhauer o nich psal coby o záludech. Karel Čapek je zase pojímal jakožto figury zápasu. Tím ovšem výčet nekončí. Je možné se setkat také s výrazy logické klamy, logické omyly, logické chyby, řečnické triky, argumentační klamy, argumentační omyly, argumentační triky, argumentační fauly, kvaziargumentace atd. Tak jako nepanovala shoda v pojmenování v minulosti, nelze ji nalézt ani v současné literatuře, a to jak v jejich obecném označení, tak u názvů jednotlivých klamů.

Samotné pojmenování pak u některých autorů přímo souvisí s jejich vymezením. Existují tací, kteří nepoužívají slova faul či klam, nýbrž pouze omyl. Takové omyly pak rozdělují na *formální* a *logické*.⁴¹ Formální omyl v tomto případě znamená, že se řečník mylně domnívá, že závěr logicky vyplývá z premis, tedy formálním odvozovacím pravidlem porušuje logické pravidlo. Logických omylů se pak řečník dopouští tím, že takto chybné

---

systematická a jasně formulovaná pravidla usměrňující racionální argumentaci, která je použitelná v diskuzi. (Szymanek, 2003, s. 98–99)

40 Tito profesori začali v 70. letech minulého století rozvíjet tzv. pragma-dialektický přístup k analýze argumentace. Ten kombinuje dva náhledy na argumentaci: lingvistický pohled na fungování jazyka (tj. pragmatiku), který je propojen s prvky pocházejícími ze studia kritického dialogu (tj. dialektiky). Ideálem je zde snaha dvou partnerů vyřešit názorový střet, a to v pravidly regulované kritické diskuzi. Van Eemeren s Grootendorstem proto formulovali celkem deset pravidel kritické diskuze, jejichž dodržení zajistí úspěšný průběh diskuze. Přitom porušení jednoho či více těchto pravidel znamená argumentační chybu (více viz Svačinová, 2018). Autoři tedy nahlíží na problémy argumentace prizmatem neformální logiky, dialogu i dialektiky.

41 Viz k tomu Szymanek (2003, s. 214–218). Samotné rozlišení klamů na *formální* a *logické* se zdá být ovšem poněkud zavádějící. Jestliže víme, že se formální klamy týkají formální logiky, přičemž vznikají porušením formálního logického odvozovacího pravidla, může se jevit takové rozdělení jako nevhodné. Podle našeho názoru bychom tedy měli o klamech pro snazší porozumění mluvit coby o *formálních* a *neformálních*, jak to činí např. Arp et al. (2019). Případně je namísto hovořit o omylech jakožto o logických klamech, jako třeba Koukolík s Dřtilovou (2002), tedy takových, které vesměs vycházejí z porušování logických pravidel, a přitom v této skupině logických klamů nacházet ty, které se týkají formy samotných argumentů, a ty, jež jsou nesprávné obsahově. O logice formální a neformální viz výše podkapitola 2.1; o rozlišení formálních a neformálních klamů viz dále podkapitola 3.3

závěry použije v argumentaci při dokazování správnosti a pravdivosti svých sdělovaných názorů.

Někteří autoři označují chybnou argumentaci pouze jako logické klamy.⁴² Jiní autoři se naopak domnívají, že jako argumentační, eventuálně logické omyly se má označovat jediné nevědomé porušení pravidel logiky. Vědomé chyby v argumentaci, které mají za cíl ovlivnit názor oponenta ve vlastní prospěch, pak považují za argumentační fauly, klamy nebo triky.⁴³

Samozřejmě je možné se setkat s celou řadou dalších nazírání a rozlišení. Přesto lze v samotných přístupech nalézt podobná východiska. Machalová (2018) uvádí tři znaky, které vykazuje struktura argumentačních chyb, z nichž tyto přístupy vycházejí:

- a) vědomé či nevědomé porušení pravidel logického usuzování;⁴⁴
- b) používání faktů, které nejsou věcné či relevantní;
- c) oslovení emocí, představivosti, ale i předsudků či strachu apod.

Tento výčet charakteristických rysů argumentačních faulů je pro jejich pochopení sice užitečný, nicméně je také příliš obecný a strohý, než aby byl dostačující. Dovolíme si proto na základě odborné literatury tento seznam doplnit o další typické znaky nesprávných argumentů, resp. argumentačních faulů:

- d) porušování pravidel kritické diskuze⁴⁵, a tím ztížení vzájemné výměny rozdílných názorů;
- e) vyvíjení tlaku na protivníka, případně osobní útok na něj, vyhýbání se důkaznímu břemeni⁴⁶ nebo jeho přesunutí na oponenta, popření či zveličení nevyjádřeného předpokladu (v tomto případě jde v podstatě o to, že řečník zformuluje vlastní zkreslenou, někdy přehnanou nebo špatně vyloženou verzi oponentova argumentu a poté proti ní sám argumentuje – blíže viz níže bod **Hastroš** neboli **strašák** v kategorii **G. Klamy, které se odvracejí od podstaty věci**) atd.;
- f) zneužívání či nesprávné užití slov nebo gramatiky, mylné představy, chybné porozumění způsobené předsudky nebo základními předpoklady, nesprávná fakta či názory, ilogická posloupnost myšlení;
- g) užívání dvoj- nebo víceznačných, případně záměrně nejasných, neurčitých a nejednoznačných pojmů, výroků;

---

42 Činí tak například František Koukolík a Jana Drtilová v díle *Základy stupidologie*.

43 Zde zmiňme Petra Nutila a jeho knihu *Média, lži a příliš rychlý mozek: průvodce postpravdivým světem*.

44 Konkrétně zopakujme dvě základní logická pravidla, jichž by se měl řečník držet, jestliže chce obhájit a zdůvodnit nějakou pravdivou tezi, a sice: a) teze musí vyplývat z argumentů, b) argumenty musí být pravdivé.

45 O těchto pravidlech jsme se zmiňovali v poznámce pod čarou č. 15.

46 Důkazním břemenem rozumíme, že všechny strany sporu mají důkazní povinnost, tedy musí k prokázání svých tvrzení navrhnout důkazy.

- h) záměrné a cílevědomé využívání nepravdivých, resp. jen zdánlivě pravdivých (zkreslených) argumentů, zneužívání logických chyb a zdůvodňování tezí, které neplynou z argumentů;
- ch) cílem může být zmatení posluchače či uvedení partnera v diskuzi do nesnází, aby se dopustil nějaké logické chyby, věcného omylu apod.;
- i) cílem je porazit protistranu, a to bez ohledu na přesnost, úplnost nebo pravdivost tvrzení, případně očernit oponenta, odvést pozornost jinam atd.;
- j) častý nástroj manipulace a propagandy.⁴⁷

Spojujícím prvkem všech uvedených vlastností je fakt, že argumentační klam je jednoduše chyba v uvažování, při níž *závěr nevyplývá z premis*.

Seznam přirozeně není vyčerpávající. Identické myšlenky různých autorů jsme v něm neuváděli. Výčet zahrnuje možné vlastnosti argumentačních klamů, takže se samozřejmě v diskuzi neobjevují současně všechny, ale pouze některé z nich.

3.3 Klasifikace

Často se stává, že uvažujeme nesprávně. Většina klamů, která při tom vzniká, je nezáměrná, mluvčí si tedy neuvědomují, že se jich dopouští (užívají tak paralogismy, viz podkapitola 2.2). Na druhé straně ovšem vystupují lidé, kteří se svou rétorikou snaží přimět posluchače, aby uvěřili, že jejich závěry vyplývají z daných premis, ačkoliv tomu tak není. Tito klamy využívají k tomu, aby ostatním „prodali“ téměř cokoli – produkt, službu, myšlenku, politiku (zde mluvíme o vědomých klamech, ev. sofismatech, viz podkapitola 2.2).

Klamy obecně lze obvykle rozdělit na *formální* a *neformální* – podle toho, zda se týkají formální nebo neformální logiky. Formální klamy proto logicky souvisejí s formou argumentu, závěr u nich nevyplývá z premis právě kvůli jejich formě, která je chybně sestavena.⁴⁸ (Arp et al., 2019, s. 19–21) Takový argument je tedy neplatný kvůli chybě obsažené v logické struktuře, platnost přitom nezávisí na významu pojmů, které v něm vystupují. Takové klamy nacházíme u deduktivních argumentů.

S neformálními klamy se naopak setkáme u induktivních argumentů. Rozdíl oproti formálním klamům je ten, že u neformálních závěr nevyplývá z premis na základě jejich obsahu. Ten

47 Body d) a e) pocházejí od Franse H. van Eemeren a kol. (2002), bod f) od Roberta Arpa et al. (2019), bod g) od Františka Koukolíka a Jany Drtilové (2002), body h) a ch) od Edvarda Lotka (2004) a nakonec body i) a j) od Petra Nutíla (2018).

48 Příkladem budiž argument: (1) Pokud prší, chodníky jsou mokré. (2) Chodníky jsou mokré. (3) Prší. Logicky závěr, že prší, nevyplývá z těchto dvou premis, protože chodníky mohou být mokré také například kvůli kroupiči. Správná varianta premis a závěru tudíž je: (1) Pokud prší, chodníky jsou mokré. (2) Prší. (3) Chodníky jsou mokré. (Arp et al., 2019, s. 20)

sestává z tvrzení, která jsou vyjádřena jazykem. Tudíž pro odhalení takových klamů je třeba zkoumat jazyk v nich užitý a věci, k nimž tento jazyk odkazuje.⁴⁹ (Arp et al., 2019, s. 21) Jak vidno, neformální logika působí na úrovni přirozeného jazyka a její prostředky se týkají běžného způsobu lidského uvažování.

Vzhledem k tomu, že nástroje formální logiky a s nimi související sylogismy nebo logické formule hrají v diskuzi spíše mizivou roli⁵⁰ a zejména také že do oblasti neformální logiky spadá většina argumentačních faulů, o nichž píšeme dále, se budeme zabírat zejména druhou zmíněnou skupinou klamů. Přesto musíme v této souvislosti ještě podotknout, že mezi odborníky zabývajícími se touto problematikou, podobně jako v otázce samotné definice faulů, nepanuje shoda v jednoznačném vymezení formálních a neformálních klamů. Demonstrujme to na dvou příkladech. V knize *Základy stupidologie*, která nám posloužila jako základ pro jejich klasifikaci, se mluví pouze o logických klamech (bez rozlišování formálních a neformálních). V *Britských listech* však jeden z jejích tvůrců František Koukolík uveřejnil článek víceméně shodný s kapitolou o propagandě a logických klamech v této knize, v němž přiznává, že se jedná o klamy neformální. Řadí do nich přitom například *argumentaci kruhem* (*petitio principii*, *begging the question*), která je však prokazatelně omylem formálním. Druhým příkladem budiž ARP et al. (2019), kteří stejný klam zařazují taktéž do okruhu neformálních klamů.

Nejedná se o jediné matoucí případy v literatuře věnované logickým klamům.⁵¹ Naším cílem není každé takové dílo rozporovat, nýbrž chceme tímto poukázat na problematickou orientaci v nich a nesnadnou uchopitelnost tohoto tématu na jedné straně a nepřesnost mnoha autorů na straně druhé.

Především rozmanitost, ale také počet (existují jich desítky, možná i stovky) neformálních klamů přitom nedovoluje vytvoření jediné zastřešující teorie, která by je všechny postihovala. Také proto není sestavena univerzální typologie argumentačních faulů a každý, kdo se jimi zabýval, ji pojímá způsobem sobě vlastním, kterýžto někdy zdůvodňuje, jindy nikoliv. Demonstrovat to budeme ukázkou rozličných způsobů klasifikace jednotlivých tvůrců:

---

49 Neformální klamy víceméně odpovídají problematice argumentačních faulů. Tedy jejich rysy uváděné v předchozí podkapitole se shodují s rysy neformálních klamů.

50 Tento názor zastává Szymanek (2003). Význam pojmu *sylogismus*, jak jej užíval Aristoteles, jsme již vysvětlovali v poznámce pod čarou č. 13. Podobně jej vnímal Szymanek, proto jen připomeneme, že se jedná o sylogismy v rámci formální logiky, tedy takové úsudky, které mají právě dvě premisy a jeden závěr, přičemž způsob jejich postavení a jejich vlastnosti jsou podřízeny složitým logickým pravidlům. V takovém případě by se samozřejmě dalo souhlasit s tím, že tyto úsudky budou v diskuzi zastoupeny spíše marginálně. Nicméně je třeba říci, že někteří autoři, jako například František Koukolík a Jana Drtilová (2002), pracují s pojmem sylogismus pouze jako se zobecnujícím deduktivním úsudkem, v němž je z předpokladů vyvozen závěr (viz níže bod *Statistické sylogismy*).

51 Setkat se můžeme s nejednotným určením formálních a neformálních klamů, vnímáním správných a nesprávných argumentů, rozlišením a chápáním jednotlivých klamů atd.

- i) mnoho autorů uvádí, že do svého výčtu zařadili právě tyto klamy, protože jsou natolik známé a často užívané, že získaly jména, případně že jsou v diskuzi nejběžnější;⁵²
- ii) jiní tvrdí, že vyjmenovávají nejzákladnější typy eristické argumentace;⁵³
- iii) další zprostředkovávají prostý abecední seznam,⁵⁴ někdy navíc rozřazený do určitých podskupin, bez bližšího upřesnění, jak postupovali při sestavování seznamu;⁵⁵
- iv) jsou ovšem i tací, kteří nabízejí výčet nesprávné argumentace či argumentace s vadami⁵⁶ bez uvedení jakéhokoliv důvodu pro výběr konkrétních klamů, přičemž je dokonce nepovažují za nedovolené či jakkoli jinak nekorektní. Tvrdí, že jde o „přesvědčování v dobrém slova smyslu“ (Bokr, Svatek, 2000, s. 162), přestože drtivá většina ostatních autorů tyto klamy považuje za nepřijatelný či přímo zavrženíhodný druh přesvědčování;⁵⁷
- v) nakonec někteří rozdělují omyly do okruhů podle toho, jaké pravidlo kritické diskuze porušují,⁵⁸ případně je řadí do skupin podle chyby obsažené v klamech.⁵⁹

Smyslem této diplomové práce není rozbor možných třídění argumentačních faulů, proto se dalšími podrobnosti z této problematiky nebudeme zabývat. Nicméně je z uvedeného patrné, jak obtížně uchopitelná jejich typologie je. Pro snazší přehlednost jsme se z tohoto důvodu rozhodli vybrat jeden zdroj klasifikace klamů, a sice *Základy stupidologie*⁶⁰ od Františka Koukolíka a Jany Drtilové, z nějž budeme primárně vycházet. Výčet samozřejmě budeme doplňovat o informace i z jiné literatury, případně jej nepatrně modifikujeme podle vlastních potřeb.

Vzhledem k četnosti vyjmenovaných omylů a současně podrobnosti výkladu se může zdát jako vhodný výchozí pramen Szymankův *Terminologický slovník* či kniha *Bad Arguments* od Arpa et al., která obsahuje dokonce celkem 100 formálních a neformálních klamů.

52 Například Čapek (2018), Švandová (1999b), Svršek (2000), Almossawi (2016), Nutil (2018).

53 Činí tak kupříkladu Lotko (2004), Weston (2017).

54 Jmenujme třeba Szymanka (2003).

55 Například Arp et al. (2019).

56 Bokr a Svatek (2000) do něj řadí argumentaci *ad baculum*, *ad misericordiam*, *ad populum*, *ad hominem*, *ad verecundiam*, dále pak *argumentaci kruhem* či *strašáka* ad. Více viz tamtéž, s. 157–163.

57 Mikuláščík (2003) stejně jako Bokr se Svátkem (2000) vyjmenovává klamy bez uvedení konkrétního důvodu pro výběr právě takových omylů. Přesto je oproti nim považuje za chyby v myšlení, tedy v argumentaci nesprávné.

58 Viz van Eemeren et al. (2002).

59 Tento princip využívají Hurley (2015), Koukolík s Drtilovou (2002) či Gula (2002).

60 Dílo *Základy stupidologie* je druhým dílem (první díl se jmenuje *Zlo na každý den*) knihy *Život s deprivanty*. Veškerým obsahem *Základů* se prolínají pojmy stupidita, iracionalita a absurdita, které jsou podle autorů všudypřítomné a jejich šířiteli jsou právě deprivanti. Zabývají se tedy chybným myšlením, s čímž souvisí logické klamy, které do své knihy zahrnují. Jejich klasifikaci v této knize pojímáme jako základ naší klasifikace. Co se týče samotných autorů, František Koukolík je známý český neuropatolog, spisovatel a publicista. Věnuje se zejména popularizaci svého oboru (za což získal i cenu ČSAV) a propaguje kritické myšlení a vědecký přístup. Jana Drtilová je psychiatrička a soudní znalkyně v oboru psychiatrie a pedopsychiatrie. Často vystupuje v popularizačně-naučných pořadech v rozhlase a televizi. Spolu s Františkem Koukolíkem vydala již několik knih (např. *Odlíšné dítě* (1993) nebo *Vzpouza deprivantů: o špatných lidech, skupinové hlouposti a uchvácené moci* (1996)).

Přesto se domníváme, že typologie Koukolíka a Drtilové (2002) je ze všech nejsrozumitelnější a nejpřehlednější a pro správné pochopení problematiky právě proto vhodná. Jednotlivé omyly, jak jsme již zmínili výše, autoři dělí do skupin podle obecné chyby v nich obsažených. Nadto uvádějí kromě českého názvu jeho další ekvivalenty, ať už v českém, či latinském nebo anglickém jazyce, což může napomoci orientaci v další literatuře – jelikož se autoři v označení neshodují, je užitečné vědět, s jakými alternativními názvy faulů je možné se setkat. Kromě samotné definice pak autoři každý klam doplňují o několik konkrétních příkladů.

Současně je však třeba podotknout, že na tomto místě nevyjmenujeme, kvůli jejich značnému množství, všechny fauly, které autoři do své knihy zahrnují. Nicméně představíme tu většinu z nich, již notná část dalších autorů považuje za nejčastěji se vyskytující v diskuzi.

Logické klamy můžeme nejprve jednoduše roztrždit do tří kategorií podle jejich charakteru (Angeles, 1992):

- (a) *faktické klamy* jsou založené na manipulaci se skutečností. V tomto případě mluvíme buď o (1) *důkazních omylech*, jež neposkytují požadovanou či dostatečnou podporu (důvod, důkaz) pro závěr daného argumentu, a (2) *omylech založených na irelevanci*, jež užívají ke zdůvodnění svých závěrů výroky, které jsou irelevantní, nemají k nim tedy vztah, a nemohou tudíž prokázat pravdivost těchto závěrů;
- (b) *jazykové klamy* pracují s nejednoznačností, ev. víceznačností (u které nedbalostní posuny významů nebo jazykové nepřesnosti vedou k chybným závěrům), neurčitostí, nesprávným použitím slov, nejasností apod.;
- (c) *klamy apelující na emoce* ovlivňují chování (reakce, postoje) lidí tím, že se odvolávají na předsudky, loajalitu, osobní zájem, strach, pocit viny atd. Řečník těmito omyly přesvědčuje, přemlouvá, vyhrožuje nebo mate, aby jejich prostřednictvím získal souhlas s daným argumentem.

A. Klamy, které spočívají v odvádění pozornosti (*fallacies of distraction*, příp. *útěk od tématu*)
Obvyklým cílem argumentace je nalézt řešení nějakého konkrétního problému, odvádění pozornosti k jinému tématu je ovšem nepochybně v rozporu s tímto cílem. Proto tyto neopodstatněné „útěky“ považujeme za fauly.

Je třeba však upozornit na to, že ne každé takové počínání má charakter klamu. Poodstoupení k odlišnému tématu může mít za účel snahu představit analogický příklad, díky němuž je možné nějakému tvrzení lépe porozumět. (Machalová a kol., 2018, s. 167–167) Z toho důvodu je nutné vždy zkoumat, zda má přechod na jiné téma své opodstatnění, nebo se takto řečník pokouší skrýt slabé místo ve vlastní argumentaci.

- **Falešné dilema, trilema atd.** (*false dilemma, trilemma, ..., černobílý klam, white-black fallacy, všechno, nebo nic*)

Falešné dilema (trilema atd.) nabízí pouze dvě (tři atd.) možnosti tam, kde je jich více. Komplexní problém, u něhož není snadné najít jediné jasné vysvětlení, se rozloží na dvě krajnosti. Předpokládá se, že vše, o čem se diskutuje, patří do jedné z těchto dvou kategorií. Pokud nepatří do jedné, znamená to, že musí patřit do té druhé.

Almossawi (2016, s. 18) klam demonstruje na příznačném příkladu: „Například *Ve válce s fanatismem nejde stát opodál; buďto jste s námi, nebo jste s fanatiky*. Ve skutečnosti existuje i třetí možnost, šlo by klidně zachovávat neutralitu; a čtvrtá možnost, dalo by se oponovat oběma možnostem; a dokonce i pátá možnost, dalo by se soucítit s některými prvky obou možností.“

- **Argument oslovující nevědomost** (*argumentum ad ignorantiam, argument from ignorance* či *dovolávání se neznalosti*)

Řečený výrok by měl být pravdivý proto, že neexistují žádné důkazy o tom, že by pravdivý nebyl. Nebo naopak: z toho, že nikdo nedokázal, že je výrok pravdivý, se usuzuje, že je mylný. „Kalkuluje se s nedostatečnou informovaností posluchačů nebo čtenářů, s naprostou neznalostí problematiky a neschopností zaujmout adekvátní obranu.“ (Švandová, 1999b, s. 165)

Příkladem budiž: „Existenci Boha nikdo nedokázal. Bůh tedy neexistuje.“ (Koukolík, Drtilová, 2002, s. 158) Nebo naopak: „Nikdo nedokázal, že Bůh neexistuje. Bůh tedy existuje.“ (Tamtéž)

- **Šikmá plocha** (*slippery slope, kluzký svah, cesta do pekel* nebo také *řetězec pravděpodobnostních argumentací*)

Mluvčí se snaží zdiskreditovat nějaké tvrzení poukázáním na to, že jeho přijetí nutně povede k sérii dalších událostí, z nichž alespoň některé jsou nežádoucí. Tím se „[p]okouší [se] vyvolat strach bez prokázání souvislosti mezi jednotlivými kroky. Premisy podporují podzávěry, které jsou premisami dalších argumentů, a tak dále a tak podobně.“ (Nutil, 2018, s. 131) Tento klam je napojen na další klamy, jako jsou *zastrašování, falešné dilema* a *argument poukazující na důsledky*.

„Jestliže projde zákon zakazující prodej plně automatických zbraní, nebude trvat dlouho a projde zákon, který bude zakazovat prodej všech zbraní. Následovat bude omezení dalších práv a nakonec skončíme v totalitním státě. Z toho plyne, že nesmíme zakázat prodej plně automatických zbraní.“ (Koukolík, Drtilová, 2002, s. 159)

- **Sloučená otázka** (*complex question, ev. komplexní otázka*)

Do jedné otázky se spojí dva spolu nesouvisející body. Taková otázka předpokládá odpověď na otázku, která nebyla vůbec vyslovena. Respektive „[o]čekává se, že oběť klamu při-

jme nebo odmítne oba, přičemž ve skutečnosti lze přijmout nebo zamítnout jen jeden z nich“.
(Koukolík, Drtilová, 2002, s. 160)

„Koukám, že hodně surfuješ v internetu. Jistě tě všechna ta pornografie, kterou tam vidíš, musí vzrušovat.“ (Tamtéž) „Kam jste ukryl peníze, které jste ukradl?“ (Svršek, 2000)

Takové otázky často používají právníci, kteří je kladou tak, aby tázaného jedince obviňovala jak kladná, tak záporná odpověď. Podobně se tento faul objevuje v politice: „Plánuje snad pan předseda vlády ještě další dva roky této zlodějské privatizace?“ (Tamtéž)

- **Červený slaneček** (*red herring*, ale i *falešná stopa*, *úhybný manévr*)

Doslovný překlad anglického označení *red herring* zní červený slaneček a znamená silně páchnoucí rybu, jejíž pach odvádí pozornost.⁶¹ Kritická argumentace se ignoruje a pozornost oponenta či posluchačů se odvrátí jinam, k nesouvisejícímu tématu.

Například: „A: Je smutné, že u nás i ve 21. století dochází k násilnému napadání lidí jen proto, jakou mají barvu pleti nebo koho mají rádi. B: No a co, podívej se, co dělají muslimáci ve světě.“ (Nutil, 2018, s. 132)

Machalová a kol. (2018) do kategorie klamů odvádějících pozornost jinam zařazují ještě **strašáka** (*straw man*), kdežto Koukolík s Drtilovou (2002) jej řadí do skupiny nazvané **Jde o něco jiného**, kterou však pro naše účely pojmenujeme jako **Klamy, které se odvracejí od podstaty věci**. Ani jedno zařazení není nevhodné, nicméně se domníváme, že příhodnější je uvažování o *strašákovi* jakožto o klamu odchylovajícího se od podstaty věci (více viz dále).

B. Klamy, které oslovují emoce a další psychologické faktory (*appeal to motives in place of support*)

Emoce zaujímají v každodenním životě ústřední postavení, nezřídka jim, a to i v kontextu diskuze a argumentace, podléháme. Přitom zvláště argumentační fauly se vyznačují tím, že mnohdy působí na emoce místo na rozum. Takové emoční působení apeluje na posluchačovy potřeby, touhy, zájmy, přání. Velmi často se pak objevují takové klamy, které míří na strach nebo je jejich cílem vyvolání soucitu, ale i jiných emočních reakcí. Škála účinku emocí je velmi široká.

Strach může být pro někoho ochromující, může však také někoho pobídnout k tomu, aby dělal věci, které by běžně neudělal nebo nemohl udělat. Zejména strach z negativních

---

61 Původ termínu se datuje do roku 1807, kdy anglický novinář William Cobbett napsal příběh o tom, jak coby chlapec použil červeného slanečka ke svedení loveckých psů ze stopy zajíce. Poté příběh použil jako metaforu ke kritice některých svých kolegů, kteří se nechali uvést v omyl falešnými informacemi o domnělé porážce Napoleona. Což způsobilo, že svou pozornost odvrátili od důležitých tuzemských problémů. Blíže viz Petsko (2019).

důsledků lze pokládat často za velmi motivující – jelikož se jedná o silnou taktiku, apelo-
vání na strach nebo sílu může být při přesvědčování a nabádání k jednání velice účinné.
Argument, který apeluje na sílu nebo strach, se pokouší přimět recipienty k pocitu strachu
z hrozby nebo možnosti újmy, a tak je přiměje k přijetí závěru. (Arp et al., 2019, s. 98) Také
apel na soucit či lítost může být v diskuzi velmi užitečný – posluchač se pak může otevřít
potřebám mluvčího.

Přesto je třeba podotknout, že evokování strachu nebo výhrůžka, případně vyvolání sou-
citu mohou být v diskuzi naprosto legitimní. Častěji však jejich uplatnění není relevantní
a považujeme je pouze za klamavé pokusy přesvědčit publikum, aby přijalo daný argu-
ment.

Lze předpokládat, že tyto argumenty budou nezdědka spojené s užíváním expresiv⁶². Citově,
ať už pozitivně, či negativně, nabitě pojmy se ale samozřejmě vyskytují také u dalších faulů
v jiných kategoriích.

- **Klam, který užívá hrozbu, vyhrožování, doslovně argument hole nebo klacku**
(*argumentum ad baculum, argumentum baculinum, appeal to force*)

Nejedná se o klasický argument složený z premis a závěru, namísto přesvědčování argumen-
tem se přesvědčuje násilím. A to buď psychickým (slovy), v tom případě jde o vyhrožování,
a nebo fyzickým (bitím). „[Ř]ečník vyhrožuje posluchačům, že v případě nesplnění určitých
požadavků použije protiopatření, nátlaku, fyzické síly apod.“ (Lotko, 2003, s. 133) K tomu,
aby protivník přijal závěr, může mluvčí tedy využívat sílu, nátlak, ale i zastrašování.

Klasickým příkladem může být „Doporučuji ti, aby ses přizpůsobil(a)... Říkám to nerad, ale
v sázce je tvé místo.“ (Koukolík, Drtilová, 2002, s. 162) Nebo „V televizní diskusi o homose-
xualitě a zákonném partnerství: ‚Bůh homosexualitu nenávidí. Homosexuálové skončí v sir-
ném jezeře.‘“ (Tamtéž)

Hrozba, jejímž cílem je omezit druhou stranu ve svobodném prosazování, přitom často zahr-
nuje negativní důsledky, které by pro protistranu mohly vyplynout, pokud by nepřijala závěr.
Někdy je vyjádření velmi přímé: „Pokud se pokusíte přimět městskou radu, aby to schválila,
pošlu na vás své gorily.“⁶³ (van Eemeren et al., 2002, s. 111) Obvykle mluvčí ovšem jedná
jemnějším způsobem, na nepříjemné důsledky odkazuje nepřímě: „Samozřejmě musíte učinit
své vlastní rozhodnutí, ale pamatujte, že jsme jedním z vašich nejlepších klientů.“⁶⁴ (Tamtéž)

---

62 Expresiva jsou citově zabarvená slova vyjadřující hodnotící vztah mluvčího k dané skutečnosti. Takže
„[e]xpresiva jsou vnímána jako prostředek pro vyjádření emocí a pocitů [...]“ (Hradilová, 2015, s. 27),
a je tudíž namístě očekávat v těchto klamech jejich zvýšený výskyt.

63 Překlad autora. Původní text zní: “If you try to get the city council to approve that, I will send my thugs after
you.” (van Eemeren et al., 2002, s. 111)

64 Překlad autora. Původní text zní: “Of course you must make your own decision, but remember that we’re one
of your top clients.” (van Eemeren et al., 2002, s. 111)

Případně může řečník důrazně popřít jakýkoli záměr vyvíjet tlak: „Určitě bych nechtěl, abyste byl ovlivněn skutečností, že budu náhodou předsedou výboru, který bude hodnotit vaši práci.“⁶⁵ (Tamtéž)

- **Argument vzbuzující soucit, vydírání působením na city** (*argumentum ad misericordiam, appeal to pity*)

Tento argument se odvolává na soucit či lítost, tedy mluvčí se jeho prostřednictvím snaží, aby někdo o něčem rozhodoval pod vlivem tohoto citu. „Přiznávám se k tomu, že jsem zabil oba rodiče kvůli dvěma zlotým, ale – prosím, vysoký soude, neměl jsem na chleba, měl jsem hlad – a jako ubohý sirotek žádám o nízký výměr trestu.“ (Szymanek, 2003, s. 64) Případně: „Nad nezdařeným dílem: ‚Víte, jak jsem se s tím nadřel?‘“ (Koukolík, Drtilová, 2002, s. 162)

Jak už jsme psali výše, ne každá prosba o lítost má charakter citového vydírání. „K zneužití dochází pouze tehdy, když racionální řešení diskutovaného problému nemá záležet na jakýchkoli citech.“ (Szymanek, 2003, s. 64)

- **Argument poukazující na důsledky** (*argumentum ad consequentiam, consequences*)

Tento faul je velmi podobný *šikmé ploše*, o níž jsme psali výše. Stejně jako ta se odvolává na důsledky daného tvrzení. Nicméně zásadní rozdíl mezi těmito dvěma klamy spočívá v tom, že zatímco se řečník pomocí *šikmé plochy* snaží v publiku zejména vyvolat strach a pochybnosti, *argumentum ad consequentiam* dokazuje *pravdivost* či *nepravdivost* hypotézy podle toho, zda jsou důsledky tvrzení žádoucí nebo nežádoucí. Tedy pokud jsou pro řečníka důsledky vyhovující, obhajuje tvrzení jakožto pravdivé, pokud naopak vyznívají negativně, vyvrací tvrzení coby nepravdivé. Ovšem „[t]o, že výrok by měl nepříjemné důsledky, neznamená, že je nepravdivý. Podobně se výrok nestane pravdivým jen proto, že má dobré důsledky.“ (Almossawi, 2016, s. 10)

V případě kladných následků argument podporuje naděje recipientů v duchu zbožného přání či rčení „přání otcem myšlenky“⁶⁶. (Tamtéž) Špatné následky argument využívá k vyvolání strachu.

Nutno přitom podotknout, že o tomto druhu argumentu mluvíme v případě, že u daného tvrzení zvažujeme rozlišení *objektivní pravdy*, nikoliv tehdy, když se jedná o mluvčího rozhodování nebo přístupy, „například když se politik staví proti zvyšování daně ze strachu, že to bude mít dopady na životy jeho voličů“ (Tamtéž)

Argument by neměl být zaměňován s *argumentem ad baculum*, který poukazuje na důsledky v podobě trestů, jež by pro protivníka vyplývaly.

---

65 Překlad autora. Původní text zní: “I certainly wouldn’t want you to be influenced by the fact that I happen to be chair of the committee that will be evaluating your work.” (van Eemeren et al., 2002, s. 111)

66 Význam rčení zní „lidé rádi uvěří tomu, čemu uvěřit chtějí“. (Národní knihovna ČR, 2012)

Příkladem argumentu poukazujícího na důsledky může být výrok z Koukolíka a Drtilové (2002, s. 163): „Opravdu souhlasíš s Darwinovou evoluční teorií? Opravdu si myslíš, že nejsme lepší než opice?“

- **Oslovení lidu, společenský apel** (*argumentum ad populum, argument to the people*)
a průzkumy veřejného mínění

Nazírání na tento *faul* se v literatuře poněkud liší. Dalo by se hovořit v podstatě o jeho dvou variantních podobách, které popisují například Arp et al. (2019), nicméně většina českých autorů představuje pouze jednu z nich, případně hybridní verzi obou těchto forem. Pokusíme se tedy pro snazší přehlednost uvést Arpovo rozlišení a doplnit je o popis z další literatury.

První varianta klamu (v tomto případě se můžeme setkat s výrazem *odvolání se na módní trend*, viz Almosawi, 2016, s. 40) spočívá v tom, že se mluvčí dovolává většinového názoru. Předpokládá, že tvrdí-li nebo si myslí něco více lidí, případně byl nějaký výrok považován celé dějiny za správný, pravdivý, oprávněný, musí to být pravda. Ovšem namísto skutečné argumentace se takto člověk dopouští pouze generalizace. To je samozřejmě problematické, jelikož často absentuje důkaz, že něco říkají „všichni“, a také ani mínění většiny nemusí být vždy pravdivé. „Lidé ve všech kulturách, ve všech dobách, na všech místech světa věřili v nějakou podobu Boha. Bůh tedy musí existovat.“ (Koukolík, Drtilová, 2002, s. 164) „Celý národ se účastní kupónové privatizace. Přece do toho také půjdete!“ (Tamtéž)

Na *argumentum ad populum* nahlíží dvojice Machalová a kol. (2018), která dovolávání se většinového mínění ve smyslu „[v]ětšina lidí si myslí A, tedy A je pravda“ (Machalová a kol., 2018, s. 177), považuje jednoznačně za *faul*. Nicméně v podobě „[v]ětšina lidí chce, aby vláda udělala B, tedy vláda by měla udělat B“ (tamtéž), na něj nahlíží jako na sice populistický, ale přesto adekvátní, ba přímo náležitý princip fungování demokracie. Způsob jejího podání je pochopitelný vzhledem k tomu, že je její publikace primárně určena právníkům, současně je však i diskutabilní, zda se populistické argumenty, zaměřené na to, co většina lidí *chce* (nikoli co například *potřebuje*), nedají pokládat za nedovolené triky, jimiž si mluvčí snaží ve vlastním zájmu získat souhlas či podporu.

S druhou formou klamu se setkáme v argumentu, který se pokouší získat souhlas tím, že u většiny vyvolá určité pocity nebo emoce, nechybí ani odvolávání se na stereotypy a užití zjednodušených myšlenkových postupů. Apel na skupinové citění motivuje lidi k tomu, aby pod vlivem těchto emocí bezmyšlenkovitě daný argument přijali.

Do této kategorie bychom mohli zahrnout řadu obrátů, obsažených v *argumentu ad populum*, které formuloval Szymanek (2003, s. 64–65) na základě množství materiálu:

- a) vlastní prezentace sebe samého jako někoho, kdo má stejné problémy, starosti, zájmy jako posluchač, hra role člověka stejného „jako každý z vás“;
- b) ukázání stoupců opačných názorů jako vyobcovaných, kteří nepatří mezi „své“, jsou bezectní, ovlivnění tajuplnými popudy nebo zbavení zdravého rozumu, např. „natvrdlí, kteří hledají ve všem něco špatného“;
- c) prezentace veškerých obtíží jako výsledku ničemných snah protivníků;⁶⁷
- d) odvolávání se na pocity hrdosti spojené s výkonem povolání, místem bydliště, národností: (k horníkům) „profese horníka je hodna nejvyšší úcty“, (k obyvatelům Ixova) „vysoce cením a ctím moudré obyvatele pěkného Ixova“;
- e) předložení nejvíce přehnaných a absurdních požadavků davu jako oprávněných, čestných: „chceme pouze to, co nám patří – nic víc“;
- f) namlouvání davu, že trvá na názorech a požadavcích, které jsou pro ně výhodné, je něčím ambiciózním a dokazuje to šlechetnost a vysoké morální hodnoty, naopak rezignace na ně je něčím nedůstojným: „nikdy se nevzdáme“;
- g) odvolávání se na vládnoucí módu, všeobecné mínění a zájmy: „tohle mají všichni“;
- h) odvolávání se na snobismus, chuť patřit k elitě: „tento kosmetický výrobek používají největší hvězdy.

Lze samozřejmě uvažovat, že se obě varianty v některých případech budou prolínat a jejich rozlišení nebude takto striktní.

Co se týče průzkumů veřejného mínění, existují některé nepoctivé či manipulující. Užití jejich výsledků lze považovat rovněž za *argumentum ad populum*. Vlastností takového průzkumu je mnoho. Například výsledky jsou prezentovány jako jednoduché, působí na emoce, interpretace dat může být zavádějící či samotné otázky jsou moderátorem nějak interpretovány. Není známo, kdo si průzkum objednal nebo přesné znění položených otázek. Rovněž není uvedena velikost dotázaného vzorku či jeho složení (věk, pohlaví, vzdělání apod.) nebo kolik lidí na položenou otázku neodpovědělo, případně jakým způsobem byl průzkum prováděn atd. (Koukolík, Drtilová, 2002, s. 165–166)⁶⁸ Některé z uvedených, někdy účelných, jindy nedbalostních prvků jistě v průzkumech můžeme nalézt. Otázkou ovšem zůstává, zda je možné z nich tyto ekvivalenty vymýt, a přesto je skrze média předat srozumitelnou formou divákům, aniž by například byly vykládány jednoduše nebo by data či otázky nebyly nijak interpretovány.

67 Všimněme si, jak nápadně se dosud uvedené body shodují s van Dijkovým ideologickým čtvercem, který se zakládá na zdůrazňování a marginalizování dobrých a špatných vlastností a činů svých a protivnickových (srov. Trampota, 2006, s. 170). Stejně jako to dělají média, i řečník pomocí těchto postupů může zdůrazňovat pozitivní vnímání jedné strany a negativní obraz strany opačné.

68 Tenhle přístup však nelze zcela generalizovat. Standardně se totiž předpokládá, že průzkumy veřejného mínění mají určitou metodiku, vzorek atd.

Variantou klamu *ad populum* může ještě podle Koukolíka a Drtilové být **klamání oslovením osobního zájmu** (*argumentum ad personam, appeal to personal interest*)⁶⁹ spočívající v tom, že se osloví osobní zájmy, ješitnost, strach, předsudky, emoce jednoho člověka místo celého davu. A také **pragmatický klam** (*pragmatic fallacy*), který argumentuje tím, že je něco pravdivé právě proto, že to má praktický význam, lidé budou v důsledku něčeho šťastnější, mravnější, loajálnější, budou se méně rozvádět apod. „Učení náboženské sekty A, B, C, D, E... musí být pravdivé: všichni narkomané, kteří do nich vstoupili, přestali drogu užívat.“ (Koukolík, Drtilová, 2002, s. 167) „Jste lékař, takže byste měl podporovat vedení Lékařské komory.“ (Tamtéž)

- **Zastrašování**

Tento klam Koukolík s Drtilovou sice samostatně ve skupině emotivních faulů neuvádějí, a to možná i proto, že jej vnímají pouze jako součást jiných omylů (nejpříhodněji by se dal zahrnout do *argumentu klackem*, viz výše), které jsou založeny mj. na vyvolávání strachu, přesto jej okrajově zmíníme už jen proto, že je možné se s ním setkat velmi často ať už ve formě čistého zastrašování, či jako přidružené složky jiného klamu.

Zastrašování „podsouvá lidem představu děsivé budoucnosti, kterou by přivodili, kdyby přistoupili na předložený návrh“. (Almossawi, 2016, s. 22) Nepodává důkazy o tom, že závěr vyplývá z nějakých předpokladů, což by jistě mohlo opodstatnit skutečné obavy, místo toho se spoléhá na rétoriku, výhrůžky, či dokonce přímé lži. „Žádám všechny své zaměstnance, aby v nadcházejících volbách hlasovali pro mnou vybraného kandidáta. Pokud vyhraje ten druhý, zvýší daně a mnoho z vás tak přijde o práci.“ (Tamtéž)

Je nutné mít na paměti, že od přímé výhrůžky a příkazu se zastrašování liší tím, že se snaží o vlastní opodstatnění. Přitom může popisovat celou řadu děsivých událostí, které by nastaly v důsledku přijetí návrhu, ale které nemají k počáteční události jasné příčinné souvislosti – to připomíná klam zvaný *šikmá plocha*. Ale také může nabízet jedinou alternativu k napadanému návrhu, a to takovou, kterou předkládá útočící, což naopak připomíná *falešné dilema*. (Tamtéž)

C. Záměna předmětu (*changing the subject*)

Tato skupina klamů je charakteristická tím, že zaměňuje předmět rozmluvy, sporu, diskuze. Takto je popisují Koukolík s Drtilovou (2002). Uvedené by se ovšem do určité míry dalo říci

---

69 Ačkoliv *argumentum ad personam* je podle Koukolíka a Drtilové (2002) variantou klamu *ad populum*, můžeme se u jiných autorů (např. Szymanek, 2003, nebo Švandová, 1999b) setkat s uvedeným faulem jakožto s variací klamu *ad hominem* (viz dále). S tímto faktem pak souvisí jeho samotná definice, kde na jedné straně je popisován coby faul oslovující osobní zájmy, předsudky, emoce jednotlivce s cílem získat jeho souhlas, na straně druhé pak jako osobní slovní útok urážející a znevažující protivníka, čímž chce řečník dosáhnout odmítnutí jeho názorů. Pokud bychom se měli přiklonit k většinovému názoru, souhlasili bychom s druhým vymezením, nicméně samotný překlad latinského názvu *ad personam*, tedy „k osobě“ nevypovídá nic konkrétnějšího o samotném klamu, tudíž i jeho definici lze považovat za, v odborném kruhu, ne zcela vyjasněnou.

také o výše zmíněných kategoriích, tedy o faulech odvádějících pozornost jinam a působících na emoce.

Podle toho, jaké konkrétní omyly v tomto okruhu autoři uvádějí, by bylo možné je, stejně jako fauly odvádějící pozornost, zařadit do faktických klamů založených na irelevanci a nedostatečných důkazech, o nichž jsme již také hovořili výše. Na rozdíl od nich by se však mělo jednat o takové, které se nesoustředí právě na dané téma, ale přímo na určitou osobu. A to ať už na osobu protivníka, či třeba autority, ale i samotného řečníka. Takto tedy zřejmě zaměňuje řečník předmět diskuze, čímž se dopouští klamavého přesvědčování.

- **Útok na člověka, individuální apel** (*argumentum ad hominem, attacking the person*)

Obecně se jedná o „argument, jímž se oponuje tvrzení nebo argumentaci nějaké osoby poukazováním na znaky té osoby [...]“ (Szymanek, 2004, s. 73) Namísto kritické diskuze se tedy zaútočí na protivníka. Cílem útoku přitom může být rasa, národnost, pohlaví, věk, původ, náboženské vyznání, charakter, přátelé, sociální postavení, vkus, zájmy, jednání atd.

Celkově může mít *argumentum ad hominem* několik podob, podle Koukolíka a Drtilové (2002) celkem tři⁷⁰:

- i) *Ad hominem přímý, urážlivý*⁷¹ (*a. t. p. abusive*)

Stejně jako všechny argumenty *ad hominem* se i tento vyskytuje v kontextu nějakého dialogu, v němž odpůrce reaguje na vyřčený argument jiného mluvčího. Odpůrce se však nezaměřuje na samotný argument, nýbrž na charakter jeho obhájce. Tím se snaží zpochybnit jeho důvěryhodnost, čímž také zdiskredituje nebo vyvrátí jeho argument.

Příkladem může být „Takový dědek (smrkáč, pubert'áčka, ateista, fland'ák, fašoun, komouš, levičák, pravičák, zaprodanec minulého režimu, zaprodanec současné moci...) nám bude něco vykládat!“ (Koukolík, Drtilová, 2002, s. 167) „Nejste historik; radši se držte svého oboru.“ (Almossawi, 2016, s. 42) Přitom fakt, jestli dotyčný je, nebo není historik, nemá vliv na hodnotu původního argumentu.

- ii) *Ad hominem nepřímý, útok na vedlejší znaky* (*a. t. p. circumstantial*)

Na rozdíl od prvního typu tento upozorňuje na rozpor mezi skutečnostmi týkajícími se dané osoby a obsahem jejího argumentu, čímž se snaží zpochybnit její důvěryhodnost. Tyto skutečnosti, respektive okolnosti (*circumstances*) zahrnují celou řadu možností od slibů přes sou-

---

70 Arp et al. (2019) uvádějí dokonce čtyři varianty, kromě zde uváděných ještě *ad hominem: bias*, tedy *ad hominem zaujatý, předsudečný*. Ne vždy je zaujatost v dialogu nepatřičná, problémem se ovšem stává tehdy, pokud je cílem diskuze dosáhnout spravedlnosti a objevit nestrannou pravdu. Dále se tento klam může vyskytovat v případě, že mluvčí obviní někoho ze zaujatosti. Takové obvinění se pak stává mocným nástrojem zpochybnění jeho charakteru a přesvědčení, že jeho tvrzení jsou údajně vedena zaujatostí.

71 Autoři jej ve skutečnosti nazývají *Útok, jenž zneužívá*, což ovšem není přesné. Při překladu vycházeli zřejmě z termínu „abuse“, to v angličtině znamená mj. „zneužívat“, nicméně slovo „abusive“ se většinou překládá ve významu „urážlivý, hanlivý“.

časné či minulé akce, pracovní místa, vztahy až po vlastnictví hmotných statků atd. (Arp et al., 2019, s. 77–78)

„Ve skutečnosti vám vůbec nezáleží na snížení kriminality ve městě, prostě jen chcete, aby pro vás lidé hlasovali.“ (Almossawi, 2016, s. 42) „Argumentaci pana/paní X neberte v úvahu, je známo, že ho/ji platí Berlín (Moskva, Peking, Praha, Vatikán, [...], mezinárodní [...] zbrojní, tabákový koncern, starosta sousední vesnice...)“ (Koukolík, Drtilová, 2002, s. 168)

iii) *Ty taky (tu quoque, you are one, too, ev. stížnost na pokrytectví)*

Klam bývá často přítomný v politických debatách, v nichž jedna strana napadne druhou, která kontruje odpovědí: „Vy také!“ *Argumentum ad hominem: tu quoque* vždy zahrnuje ještě jeden argument *ad hominem*, „[t]edy tento klam odpovídá na obvinění obviněním se záměrem odvést pozornost od původního argumentu, namísto adresování zmíněného tématu“ (Almossawi, 2016, s. 36) Nějakým způsobem tak postihuje obě strany sporu. Příklad vezměme z *Ilustrované knihy argumentačních klamů*: „John říká: ‚Tento muž nemá pravdu, protože nemá žádnou integritu; jen se ho zeptejte, proč ho propustili z práce,‘ na což Jack odpovídá: ‚Co kdybychom si promluvili o tom tučném bonusu, co sis loni odnesl domů, přestože jste propustili půlku lidí.‘“ (Tamtéž)

Argument *tu quoque* mívá často také podobu poukazování na rozpor mezi tvrzením a jednáním protivníka. Kritika míří na to, že jeho jednání je identické s tím, které sám kritizuje. Případně se s ním můžeme setkat v případě, když někdo zaútočí na člověka kvůli nesouladu mezi argumentem dotyčného a jeho minulými skutky. Čímž „prokáže“, že se mu nedá věřit, a je tedy nutné odmítnout jakékoliv jeho další argumenty.

Nutno však podotknout, že ne vždy je poukázání na určité znaky argumentujícího či okolnosti jeho se týkající nerelevantní. Třeba u soudu se „[n]ěkdy [...] používá metoda, jejímž účelem je zpochybnit výpověď svědka, např. důkazem, že svědek již v minulosti křivě vypovídal.“ (Svršek, 2000) Takto se sice na jedné straně jistě sníží důvěryhodnost výpovědi svědka, nejedná se ale o argumentaci *ad hominem*. Na straně druhé však tohle není jednoznačný důkaz, že je svědecká výpověď nepravdivá.

- **Využití autority, argumentace dovoláváním se autority (*argumentum ad verecundiam, appeal to authority*)**

O dovolávání se autority pro podporu argumentu jakožto vesměs správné věcné argumentace jsme hovořili již v podkapitole 2.3.2. V opačném případě může citování autority sloužit pouze účelově k podpoře vlastního argumentu.

Děje se tak, pokud se odvolává na autoritu, která není v tématu, o němž se diskutuje, specialistou, jestliže se odborníci v názoru na daný problém rozcházejí, případně když byl výrok autority kupříkladu míněn jako vtip či jiné nevážené sdělení. (Koukolík, Drtilová, 2002,

s. 169) Problémem odkazování na autoritu, jež není v daném oboru expertem, bývá mnohdy právě to, že se na ni mluvčí odvolává jen na efekt. A také proto, aby znejistěl adresáta, který se kvůli obavám např. ze zesměšnění za to, že vystupuje proti názoru významných osobností, vzdá dalších námitek. Nicméně mnohdy v takových argumentech absentují racionální důvody či důkazy pro podporu uváděných tvrzení, často se jedná jen o nepodložený názor vzývaných autorit.

Variantou tohoto klamu mohou být informace z druhé, třetí ruky, což nezdědka vidíme například u novinářů v nejrůznějších druzích médií.

Užití autority jako logického klamu nakonec vidíme v tom, když se někdo odvolává na různé posvátné texty, na zavedené zvyky, tradici, instituce, na lidi, kteří byli či jsou nositeli velké autority, nebo na lidi slavné. (Tamtéž)

Například: „Zásadně nejez A (respektuj léčebný postup E), neboť profesor X a škola M dokázali, že A škodí zdraví (léčebný postup E uzdravuje). Přitom stejně kvalitní profesor Y a škola N dokazují, že A zdraví neškodí (léčebný postup E zdraví nijak zvlášť neprospívá).“ (Tamtéž) „Učitelka na střední škole nám říkala, že geneticky modifikované potraviny jsou zdraví škodlivé a způsobují rakovinu.“ (Machalová a kol., 2018, s. 176)

Koukolík s Drtilovou (2002), stejně jako i někteří jiní autoři (např. Machalová a kol., 2018) vydělují jako samostatný klam dovolávání se **anonymní autority** (*anonymous authority*). Podle našeho názoru je ovšem *argumentu ad verecundiam* natolik podobný, že je možné ho přiřadit právě k této kategorii. Výrok, který se odvolává na anonymní autoritu, nemluví o konkrétní osobě, skupině. Taková autorita jsou „dobře informované kruhy“, odborníci souhlasí, že...“, „vládní představitel sděluje“, „zdroj, jenž si nepřeje být jmenován“, „podle mnohých zpráv“ atd. (Koukolík, Drtilová, 2002, s. 170)

Pravdivost nebo nepravdivost takového výroku se ověřuje jen obtížně, není známo, zda někdo takový vůbec existuje, kdo to je, zda je v dané oblasti skutečně odborníkem. Navíc „[p]rostřednictvím anonymní autority je možné do veřejnosti vnášet libovolné faktoidy⁷²“ s tím, že se „může [se] stát, že lidé faktor přijmou jako fakt“. (Tamtéž)

D. Induktivní klamy (*inductive fallacies*)

V *Základech stupidologie* autoři o induktivních argumentech neuvažují tak, jak jsme je popsali v podkapitole 2.3.1, tedy jako o argumentech, v nichž závěr z premis vyplývá s jistou pravděpodobností, nýbrž jako o úvahách, v nichž se z jednotlivostí usuzuje na celek. Induktivní klamy pak porušují tato nejjednodušší statistická pravidla.

---

72 Faktoidy jsou faktické klamy, které jsou založené na manipulaci skutečností, „něco, co se faktům podobá, ale není tím“. (Koukolík, Drtilová, 2002, s. 157) Viz výše *faktické klamy* v této podkapitole.

- **Unáhlené zobecnění** (*hasty generalization*)

Klam spočívá v tom, že se zobecňuje podle vzorku, který je až příliš malý či výjimečný, než aby mohl být vztažen na celek. „Například když se zeptáme deseti lidí na ulici, co si myslí o vládním plánu na snížení deficitu, nemůžeme prohlásit, že výsledky zachycují postoje celé země.“ (Almossawi, 2016, s. 24) Faul bývá často užíván ve spojitosti s *nereprezentativním vzorkem* (viz dále).

„V tramvaji mě okradla cikánka. Všichni cikáni jsou banda zlodějská.“ (Koukolík, Drtilová, 2002, s. 171) „Pak že neexistuje telepatie. Včera jsem si zase vzpomněla na dceru a v ten okamžik mi zatelefonovala. A to není poprvé!“ (Tamtéž) Samozřejmě se také mnohokrát stalo, že si na dceru vzpomněli a ona nezavolala. Pro to, aby bylo možné určit, že mezi oběma událostmi, tedy mezi vzpomínkou a telefonátem existuje nějaký statistický vztah, který přitom nemusí znamenat příčinnou souvislost, je nutné získat větší počet stejných událostí a vědět, kolikrát si matka vzpomněla/dcera nezatelefonovala, matka vzpomněla/dcera nezatelefonovala, matka nevzpomněla/dcera zatelefonovala, matka nevzpomněla/dcera nezatelefonovala. V opačném případě se jedná o unáhlené zobecnění vyřčené na základě jedné z mála událostí.

- **Nereprezentativní vzorek** (*unrepresentative sample*)

Jak jsme zmiňovali u předchozího faulu, jsou si tyto dva velmi podobné. A stejně jako unáhlené zobecnění, i nereprezentativní vzorky mohou být rizikem při výkladu výsledků průzkumů veřejného mínění (viz výše *argumentum ad populum*).

S nereprezentativním vzorkem se můžeme setkat při „[o]dkazování na vzorek lidí, který je buď příliš malý, anebo je sice dostatečně velký, ale charakterem neodpovídá zkoumanému tématu či je ve střetu zájmů“. (Nutil, 2018, s. 133) Může se například odkazovat na výsledky sociálního výzkumu, kterého se zúčastnilo jen několik desítek lidí, což ovšem není dostatečný vzorek pro jakékoli reálné zhodnocení. Případně se může odvolávat na názory o daních z výzkumu, který proběhl na sněmů pravicové strany (tedy výzkum bude ovlivněn pravicovým smýšlením dotázaných).

- **Klamná analogie** (*false analogy*)

O analogii jakožto o náležité formě argumentování jsme mluvili výše v podkapitole 2.3.1. Při klamné analogii se nicméně porovnávají dva předměty nebo události, které nemají vzájemně vůbec nic společného. Argument vypadá následovně: (1) A je podobné B, (2) X vyplývá z A, (3) Tudíž X bude vyplývat i z B. Pokud porovnávané věci nejsou relevantně podobné tak, že z těchto podobností může být vyvozen řádně závěr, jedná se o klamnou analogii.

Příkladem nám poslouží hojně diskutovaná argumentace americké filozofky Judith Jarvis Thomsonové: „Matka je vůči svému plodu ve stejném vztahu, [sic!] jako žena, jejíž ledviny a krev představují zcela jedinečnou kombinaci nutnou pro záchranu života nemocného člo-

věka. Jestliže by se rodina tohoto nemocného člověka dopustila únosu této ženy proto, že může zachránit život jejího nemocného člena, a násilím připoutala její tělesné systémy k tělesným systémům nemocného jedince, aby mu tím zachránila život, řekli bychom, že by od unesené ženy bylo skvělé, kdyby zůstala na nemocničním lůžku po dobu nutnou k záchraně nemocného člověka. Nicméně není nic, co by tuto ženu morálně zavazovalo, aby se tak chovala. Právě naopak! Stejně jako má unesená žena plné právo přerušit všechny trubice, které ji poutají k nemocnému jedinci, vstát z nemocničního lůžka a odejít, má i matka plodu plné právo přerušit své spojení s plodem, rozhodne-li se k tomu. (Koukolík, Drtilová, 2002, s. 174) Bohužel, stejně jako u mnoha podobných dilemat není výsledkem etický izomorfismus, ale spíše falešná analogie. Autorka etické dilema využívá v argumentaci pouze k tomu, aby obhájila údajné právo na zabití nenarozeného dítěte, neuvádí adekvátní analogii pro podporu svých závěrů. Více viz *Crux Sancti Patris Benedicti* (2015).

Následující kategorie **E. Statistické sylogismy** a klamy uvedené v ní se zejména v české literatuře⁷³ příliš nediskutují. Proto jen okrajově řekneme, že jde o statistická zobecnění. Často se tato zobecnění vyjadřují slovy „většina“ a „obecně“ a zpravidla bývají pravdivá, nicméně se mohou stát i klamem, a to v takovém případě, když jsou užitá, jako by byla vždy, nikoliv jen obvykle pravdivá.

Spadá sem klam nazvaný **obecné pravidlo a výjimka** (*a dicto simpliciter ad dictum secundum quid, fallacy of accident*), který „užije obecné pravidlo v případě výjimečného, náhodného, druhotného znaku, namísto znaku obecného, primárního, podstatného“. (Koukolík, Drtilová, 2002, s. 175) „Křesťané většinou nemají rádi ateisty. Jako křesťan přece nemůžete mít ateisty rád.“ (Svršek, 2000) A také **výjimka a obecné pravidlo** (*a dicto secundum quid ad dictum simpliciter, fallacy of converse accident*), jež je opakem předchozího – zobecňují se výjimečné či netypické události. „Ten člověk denně pil velkou sklenici šťávy ze syrových pomerančů, zajídal ji pěti stroužky česneku a dožil se 99 let. Kdo se chce dožít 99 let, musí se chovat stejně.“ (Koukolík, Drtilová, 2002, s. 176)

F. Kauzální klamy (*causal fallacies*)

Tyto fauly událostem nesprávně přisuzují příčinu a následek. Jednoduše korelace neimplikuje kauzalitu – tedy dva jevy následují po sobě nebo spolu nějakým způsobem korelují, což ovšem neznamená, že jeden je příčinou a druhý kauzálním následkem. Takový závěr je chybný, a tudíž i neplatný.

---

73 Krátkou zmínku o daných faulech jsme v tuzemské literatuře, samozřejmě kromě Koukolíka a Drtilové (2002), našli pouze u Svrška (2000), stručný popis v cizojazyčných dílech pak můžeme hledat například v rozsáhlých publikacích Roberta Arpa et al. (2019) a Patricka J. Hurleyho (2015).

Správná podoba kauzálního argumentu zní: 1. Jakmile nastane příčina P, nastane i následek N. 2. Jakmile nenastane P, nenastane ani N. Takový argument platí ovšem obecně, jelikož existují i výjimky.

- **Poté nemusí znamenat proto, chybná časová následnost** (*post hoc ergo propter hoc*, *fallacy of „previous this“*, ev. *potom, tedy proto*)

Omyl staví na tom, že z časové následnosti vyplývá příčinná souvislost. Jedná se o jeden z případů *unáhleného zobecnění* (viz výše), při němž se usuzuje, že A je příčinou B pouze na základě toho, že B následovalo po A. „Premisa, která říká, že událost A předcházela B, je oporou pro názor, že A je příčinou B, nemůže však tvořit jediný důvod pro tvrzení o existenci příčinně – následkového vztahu mezi A a B [...]“ (Szymanek, 2003, s. 221) *Post hoc ergo propter hoc* vypadá tedy následovně: „Římské císařství upadlo po přijetí křesťanství, proto bylo křesťanství příčinou úpadku Říma.“ (Tamtéž)

- **Současně s tím, tedy proto** (*cum hoc ergo propter hoc* nebo také *souběh událostí*)

Tento klam sice Koukolík s Drtilovou (2002) do svého výčtu nezahrnují, v jiné literatuře je však možné se s ním setkat nezdánlivě, proto jsme se rozhodli jej uvést. *Cum hoc ergo propter hoc* figuruje v těsné blízkosti *chybné časové následnosti*, někteří⁷⁴ je dokonce kladou vedle sebe coby větve klamu, který vychází ze zdánlivé příčiny. Setkáme se s ním ve chvíli, kdy se usuzuje, že jedna událost způsobila druhou pouze proto, že se staly, objevily ve stejnou dobu. „To špatné počasí způsobil včerejší start raketoplánu.“ (Svršek, 2000)

Kauzálních klamů uvádějí autoři ještě celkem šest, my je ovšem nebudeme uvádět jednotlivě, nýbrž se pokusíme krátce shrnout, v čem tkví celkově jejich mylnost.

Jak jsme psali výše, všechny fauly z této skupiny zaměňují korelaci s kauzalitou, případně dané kauzalitě připisují větší význam, než jaký ve skutečnosti má, či nachází kauzální vztah tam, kde není.

Problém nastává například ve chvíli, když se u dvou jevů snažíme určit, který je příčinou kterého, a nakonec zjistíme, že jsou oba důsledkem úplně jiné proměnné. Nebo pokud evidujeme, že spolu dvě hodnoty korelují, jejich vývoj v čase je podobný – obě dvě stoupají zároveň, jedna vždy stoupá, když druhá klesá apod. A na základě této jejich korelace mezi nimi budeme nalézat rovněž kauzální vztah. Nicméně „[a]bychom mohli hovořit o kauzalitě, mezi proměnnými musí být vztah závislosti či vzájemného ovlivňování“ (Machalová, 2018, s. 188)

Patrně největší problém, co se týče kauzality, je v tom, že kognitivní schopnosti lidského mozku jsou omezené. Každá událost má často hned několik příčin, člověk jich však vidí pouze

74 Činí tak Almosawi (2018) nebo třeba Szymanek (2003).

omezené množství. Pokud bychom provedli úplnou analýzu příčin nějakého problému, tak bychom získali komplexní náhled na něj, což by vedlo k závěru, že obvykle nelze nalézt pouze jedinou příčinu, která něco způsobila. Vždy bychom tedy měli zohledňovat tuto komplexitu, která by zaručovala zvážení přinejmenším několika příčin a eventuálně také rozlišení mezi korelací a kauzalitou popisovaných jevů.

G. Klamy, které se odvracejí od podstaty věci (*missing the point*)

Autoři skupinu původně pojmenovali jako **Jde o něco jiného**, což jednak je přespříliš všeobecné a v podstatě neříkající nic určitého a jednak nepostihuje společné východisko faulů sem zařazených (pod tímto označením si lze představit třeba i řečnické omyly odvádějící pozornost jinam, zaměňující předmět debaty atd.). Proto jsme kategorii pojmenovali tak, aby její název více odrážel elementární jádro, z něhož konkrétní klamy vycházejí.

- **Argumentace kruhem** (*petitio principii, begging the question*, příp. *logický kruh, bludný kruh, circulus in probando, circulus vitiosus*)

Jedná se o chybný postup deduktivního důkazu, při němž se dopředu předpokládá to, co se má teprve dokazovat. Mluvčí tedy v jedné či více premisách předpokládá závěr. „Při argumentaci kruhem je závěr buďto použit přímo jako premisa, nebo je častěji popsán jinými slovy, aby působil jako jiný výrok, ačkoliv jím není.“ (Almossawi, 2016, s. 44) Přitom se k závěru dospívá z předpokladů, které nejsou sice doloženy, nicméně jsou považovány za pravdivé. Jestliže navíc daný argument obsahuje nevyřčené premisy, je o to obtížnější tento faul rozpoznat.⁷⁵

„Lidé jsou ničemní, protože lidská povaha je zkažená, a to, že lidská povaha je zkažená, lze nejlépe poznat z ničemnosti lidí.“ (Szymanek, 2003, s. 248) „Jsme si jisti, že Bůh existuje, neboť bible praví, že existuje. Co praví bible, musí být pravda, neboť bible je dílem Božím a Bůh nikdy nelže.“ (Koukolík, Drtilová, 2002, s. 180)

- **Hastroš neboli strašák** (*straw man*, příp. *slaměný panák*)

O tom, že se světu podstrčí místo skutečného odpůrce jakýsi hastroš, s nímž se polemizuje, mluvil už Karel Čapek (2018). Takový hastroš představuje imaginárního protivníka, na něž se útočí. Mluvčí nediskutuje argumenty, jež soupeř ve skutečnosti pronesl, nýbrž vytváří jeho karikaturu či zjednodušuje jeho názory, které reálně zastává. „Tímto přístupem je mu podsouvána pozice či názor, které nikdy nezastával či nezastává.“ (Machalová, 2018, s. 168) A právě na tyto zjednodušené, obvykle slabší argumenty řečník útočí. „Podsunutý argument obvykle

---

⁷⁵ Formální logika na tento typ argumentu nahlíží poněkud jinak než neformální. Nepovažuje jej za chybný, neboť formálně je argument správný. Ovšem sémanticky je vyprázdněný, jelikož nenesé žádnou informační hodnotu, nic nedokazuje.

vypadá absurdněji než argument původní, což z něj dělá snazší cíl, a protivníka to svádí, aby namísto svého původního tvrzení začal obhajovat tuto podsunutou variantu.“ (Almossawi, 2016, s. 12)

„Můj protivník se vás snaží přesvědčit, že jsme se vyvinuli z opic, které se houpou na stro-mech; vskutku směšné tvrzení.“ (Tamtéž) Tento výrok zkresluje tvrzení evoluční biologie. Původně podle ní měli lidé a šimpanzi společného předka. Ovšem překroucení myšlenky je v tomto případě mnohem snazší než vyvracet důkazy, které pro ni existují.

V této kategorii Koukolík s Drtilovou (2002) představují kromě uvedeného také klam nazvaný **irelevantní závěr** (*ignoratio* nebo *mutatio elenchi*, *irrelevant conclusion*). Ačkoliv se v jiné literatuře vyskytuje ve zvýšené míře, my jsme jej vyřadili. A to z toho důvodu, že se jeho charakteristika nápadně shoduje s klamy **hastroš** a **červený slaneček**, takže jej považujeme pouze za jistou variantu těchto faulů, a není tudíž potřeba se o něm více roze-pisovat.

H. Klamy založené na dvojznačnosti (*fallacies of ambiguity*)

- **Dvojznačnost pojmu** (*equivocation*, ev. *ekvivokace*)

Ekvivokace se objevuje tam, kde jsou některé slovo či fráze užity v argumentu ve dvou růz-ných významech. Původní význam slova se zamění a tento nový, odlišný význam se použije k podpoře nějakého závěru.

„Je špatné zabíjet nevinné lidské bytosti. Plod v průběhu vývoje těhotenství je nevinná lidská bytost. Je tedy špatné zabíjet lidské plody.“ (Koukolík, Drtilová, 2002, s. 183) Výraz „nevinná lidská bytost“ zde nabývá dvou významů: 1. Jedná se o bytost schopnou rozlišovat mezi dob-rem a zlem, někoho, kdo se nedopustil nemorálního činu; 2. Jedná se o bytost nevinnou proto, že není schopna morálního rozlišování ani volby.

„Jak můžeš být proti víře, když rozhodnutí na základě víry děláme každou chvíli, s přáteli, s potenciálními partnery i investicemi? (Almossawi, 2016, s. 16) Význam slova „víra“ se od duchovní víry ve stvořitele proměnil na každou riskantní činnost.

- **Dvojznačnost výroku** (*amphibole*, příp. *amfibolie*)

V tomto případě nalézáme v textu víceznačnost věty jakožto celku, která tak může být různě pochopena. Tedy stavba věty umožňuje dva výklady. Nejčastěji se přitom vyskytují takové *amfibolie*, v nichž není jasné, které výrazy či skupiny výrazů se k sobě navzájem pojí. Například: „Znakem Polské republiky je orel s korunou v červeném poli.“ (Szymanek, 2003, s. 27)

Existují samozřejmě další varianty takové mnohoznačnosti, vznikající zpravidla kvůli nejednoznačné syntaktické vazbě. Například lze v argumentaci objevit (1) *mnohoznačnost činného rodu*, když nelze rozlišit, co je ve větě podmětem a co předmětem. „Demonstrace vyvolaly reakce vlád.“ (Tamtéž) Nebo je možné se setkat s (2) *mnohoznačností větné skladby s genitivem*, a to třeba tehdy, když není známo, jestli bylo použito spojení podmětu s genitivem, nebo předmět, například: „kritika opozice (není známo, zda opozice kritizovala, nebo byla kritizována)“.⁷⁶ (Tamtéž) A rovněž může být příčinou mnohoznačnosti (3) *nepřítomnost čárky*.

I. Omyly v kategorii (*category errors*)

Podstatou těchto klamů je „mylné přesvědčení, že celek není nic víc než pouhý součet částí“.
(Koukolík, Drtilová, 2002, s. 184)

- **Klam plynoucí ze vztahu části a celku** (*composition*, často jako *složení, skládání, kompozice*)

Mylně se usuzuje, že celek má nějakou vlastnost jen proto, že ji mají jednotlivci nebo části tvořící tento celek. „Protože jsou členové týmu skvělí fotbalisté, musí být celý tým skvělý.“ (Švandová, 1999b, s. 175) Je však jasné, že i kdyby byl každý hráč z týmu skvělý fotbalista, mohou na hřišti společně špatně spolupracovat. Nebo: „(1) Každá cihla v této budově je čtvercová. (2) Proto je tato budova čtvercová.“⁷⁷ (Arp et al., 2019, s. 250) Ze skutečnosti, že jsou jednotlivé cihly čtvercové, nemůžeme odvodit, že je celá budova stejně tak čtvercová. Závěr evidentně nevyplývá z premisy, což činí argument neplatným.

- **Klam plynoucí ze vztahu celku a části** (*division*, také *rozložení, rozdělování, dělení*)

Rozložení je logicky opakem složení. Klam předpokládá, že vlastnost celku nalezneme také u jednotlivců nebo částí tvořících tento celek. „Náš tým je neporazitelný. Kterýkoliv z našich hráčů by si poradil s kterýmkoliv hráčem z libovolného jiného týmu.“ (Almossawi, 2016, s. 46) I když může být pravdou, že je tým jakožto celek neporazitelný, určitě to neznámá, že každý z hráčů v týmu je neporazitelný. Úspěch týmu není součtem individuálních schopností jeho členů.

J. To nevyplývá! (*non sequitur, it does not follow*)

Náhledy na *non sequitur* se mezi jednotlivými autory mírně liší. Někteří takto nazývají všechny špatné argumenty, které z logického hlediska nejsou platné (např. Švandová, 1999b). Jiní pod

⁷⁶ Lze se Szymankem (2003) souhlasit, že podobné osamocené výrazy nemají jednoznačný výklad. Nicméně většinou se objevují v kontextu, takže jde jejich význam dovodit na základě celé věty či textu.

⁷⁷ Překlad autora. Původní text zní: “(1) Each brick in this building is square. (2) Therefore, this building is square.” (Arp et al., 2019, s. 250)

tento pojem zahrnují několik formálních klamů založených na nesprávném používání implikace⁷⁸ (např. Koukolík, Drtilová, 2002). A existují i tací, kteří takto souhrnně označují veškeré formální klamy (např. Szymanek, 2003).

Z významu pojmu, tedy „nevyplývá, neplyne“, je patrné, že u takových argumentů závěr nevyplývá z premis. Děje se tak na základě logické chyby v úsudku, který je deduktivní, tzn. logické pravidlo odvození závěru z premis je zde porušeno. V takovém případě, pokud budeme *non sequitur* užívat ve smyslu zastřešujícího pojmu skupiny klamů, můžeme prohlásit, že takové klamy jsou chybné svou formou, jedná se tudíž o klamy formální.

- **Potvrzení důsledku** (Koukolík s Drtilovou (2002) uvádějí *Doložení vyplývajícího, affirming the consequent, ev. fallacia consequentis*)

Tento formální klam spadající do oblasti výrokové logiky předpokládá, že platí také opačná implikace (tj. vztah vyplývání). Obecně je implikace vyjádřena podmínkovým tvrzením typu „jestliže A, pak B“. Takový výrok jednoduše tvrdí, že pokud jsou předpoklady (ev. to, co předchází, část po slovu „jestliže“, *antecedent*) pravdivé, musí být pravdivý i závěr (resp. to, co následuje, část po „pak“, důsledek, *consequent*). Klamem se tvrzení stává, když předpokládá, že pokud platí „jestliže A, pak B“, pak nutně musí platit i obráceně „jestliže B, pak A“.

„Jestliže jsme v Praze, pak jsme ve středních Čechách. Jsme ve středních Čechách, tedy jsme v Praze (přičemž můžeme být na kterémkoli jiném místě středních Čech).“ (Koukolík, Drtilová, 2002, s. 185–186). Chyba závěru je zde evidentní. Pokud se nacházíme v Praze, jsme současně samozřejmě ve středních Čechách. Jestliže jsme však ve středních Čechách, neznamená to, že jsme v Praze.

Implikace je pouze jednosměrná, „B“ tedy nemůže vyplývat z „A“. Respektive „[p]latí, že důsledek vyplývá z předpokladu, nikoliv předpoklad z důsledku“. (Machalová, 2018, s. 182) *Potvrzení důsledku* bývá někdy mylně zaměňováno s platnou formou argumentu *modus ponens*⁷⁹.

- **Zamítnutí předešlého** (*denying the antecedent, příp. popření antecedentu*)

V tomto případě premisa popírá *antecedent* (předpoklad) podmínkového výroku. Chyba spočívá v tom, že takové popření předpokládá, že pokud je *antecedent* zamítnut, musí být zamítnut také *consequent* (důsledek). Jinými slovy pokud není předpoklad pravdivý, nemůže být pravdivý ani důsledek; podoba klamu tedy zní: „jestliže A, pak B“, ale „jestliže neplatí A, neplatí ani B“.

⁷⁸ Implikace znamená *vyplývání* závěru z premis.

⁷⁹ Rozdíl mezi platným *modus ponens* a neplatným *potvrzením důsledku* je v tom, že *modus ponens* potvrzuje předcházející tvrzení (*antecedent*) podmínkového výroku, zdánlivě platné *potvrzení důsledku*, jak je patrné z názvu, potvrzuje důsledek (*consequent*) podmínkového výroku. Pro srovnání vezměme přehlednou ukázkou z Arpa et al. (2019, s. 43): *modus ponens* (platný): (1) Jestliže p, pak q. (2) p. (3) Tedy q. *Potvrzení důsledku* (neplatné): (1) Jestliže p, pak q. (2) q. (3) Tedy p.

„Jestliže jsme v Praze, pak jsme ve středních Čechách. Nejsme v Praze, tudíž nejsme ve středních Čechách.“ (Koukolík, Drtilová, 2002, s. 186) Pokud nejsme v Praze, samozřejmě to neznamená, že nejsme ve středních Čechách, můžeme být na jiném místě středních Čech.

Tak jako je podobný faul *potvrzení důsledku* platnému argumentu *modus ponens*, tak je neplatné *zamítnutí předešlého* podobné platnému argumentu *modus tollens*⁸⁰.

K. Klamy při vysvětlování (*fallacies of explanation*)

„Vysvětlení se snaží odpovědět na otázku ‚proč‘. [...] Lidé, kteří něco vysvětlují, se někdy dopouštějí [...] klamů [...]“ (Koukolík, Drtilová, 2002, s. 187)

Ačkoliv autoři *Základů stupidologie* nejsou jediní⁸¹, kteří mluví o *klamech při vysvětlování*, vyvstává u této kategorie nejméně otázka.

Předpokládáme, že vzhledem k tématu, jemuž se autoři věnují, na tomto místě pojednávají o logických (neformálních) klamech, jež se snaží působit jakožto validní argumenty, nikoliv o pouhých chybách při vysvětlování. Nicméně výše v podkapitole 2.3 jsme upozorňovali na to, že je třeba od sebe odlišovat argument a vysvětlení, protože vysvětlení argumentem není.

Je třeba říci, že „cílem argumentu je prokázat, že nějaké tvrzení platí, cílem vysvětlení je ukázat, proč nějaké tvrzení platí“ (Staněk, 2011, s. 2) Proto zřejmě není zcela adekvátní mluvit o tom, že neformální klamně argumenty se snaží odpovídat na otázku, *proč* se něco děje či stalo. Nejedná se o jediný rozdíl mezi argumentem a vysvětlením (více o jejich rozlišení viz poznámka pod čarou č. 20), nicméně v souvislosti s uvedeným je třeba právě na něj upozornit.

Nadto fauly uváděné v této třídě evidentně hledají příčinu jevů, bylo by tedy možné je zařadit do skupiny **F. Kauzální klamy** (viz výše). Jejich podstatě by to s největší pravděpodobností odpovídalo více než jejich matoucí označení coby klamů vznikajících při vysvětlování.

- **Domnělá příčina** (*non causa pro causa, fallacy of false cause, příp. fallacia non causae ut causae*)

Takový výrok jednoduše odkazuje na nesprávnou příčinu, říká, že existuje příčina nějaké události, ačkoliv nemá jakékoliv důkazy pro potvrzení příčinného propojení. „Hrůza a zkáza, kterou [sic!] přinášejí vojska Atillova, tohoto biče Božího, je [sic!] trestem za vaše hříchy.“ (Koukolík, Drtilová, 2002, s. 188)

---

80 *Modus tollens* popírá důsledek podmínkového výroku, zatímco *zamítnutí předešlého* popírá předpoklad podmínkového výroku. Jednoduše: *modus tollens* (platný): (1) Jestliže p, pak q. (2) Neplatí q. (3) Tedy neplatí p. *Zamítnutí předešlého* (neplatné): Jestliže p, pak q. (2) Neplatí p. (3) Tedy neplatí q. (Arp et al., 2019, s. 47)

81 Hovoří o nich také např. Arp et al. (2019)

Přítom třeba Almosawi (2016) a Szymanek (2003) *domnělou příčinu* vnímají jako obecné označení pro klamy odvolávající se na mylnou příčinu, tedy lze mj. omyly *post hoc ergo propter hoc* a *cum hoc ergo propter hoc* (viz výše bod **F. Kauzální klamy**) považovat za její podtypy. Což také podporuje naši teorii o tom, že by bylo vhodnější *klamy při vysvětlování* zahrnout přímo do *kauzálních klamů*.

Zbylé klamy, které autoři v této skupině uvádějí, zmiňovat nebudeme, jelikož je jejich zastoupení v jiné literatuře marginální.

Závěrečný soubor omylů nazvaný jako **L. Klamné definice** (*fallacies of definition*) v diplomové práci rovněž vynecháme, neboť se stejně jako v předchozí kategorii vyskytují konkrétní fauly v ní obsažené v další literatuře zcela minimálně.

4 Metodologická část

Diplomová práce se zaměřuje především na argumentační fauly obsažené v projevech Andreje Babiše. S nimi souvisí další pojmy jako například přesvědčování, manipulace, argumentace věcná a nevěcná či argument, které jsme v předchozí části charakterizovali. Tyto teoretické podklady nám nyní poslouží k praktické analýze vybraného materiálu.

Zvolená metoda pro analýzu kombinuje kvantitativní a kvalitativní přístup. Pomocí kvantitativní metody jsme se snažili získat reprezentativní vzorek autentických textů. Proto jsme se zaměřili na rozhovory s Andrejem Babišem, které jsme vyhledávali v databázi Anopress. Nejprve jsme pomocí určitých dotazů⁸² v konkrétních médiích⁸³ vyhledávali texty v období od 1. července do 31. prosince 2017 a od 1. července do 31. prosince 2018. Tímto způsobem jsme získali 843 stran textu tvořeného nejen rozhovory, ale i komentovanými přepisy rozhovorů, diskuzemi atd.

Následně jsme se rozhodli tento rozsáhlý korpus omezit pouze na rozhovory s Andrejem Babišem týkající se údajného únosu jeho syna do Ruska a na Krym. V rozhovorech se nicméně vyskytují i podtémata (např. kauza Čapí hnízdo úzce související s údajným odvečením Babišova syna), která do analýzy zahrneme také. Takto jsme získali celkem šest interview⁸⁴ na 55 stranách z listopadu roku 2018 (v prosinci téhož roku se rozhovory na dané téma neobjevovaly).

Tyto texty v dalším kroku podrobíme kvalitativní analýze. Pro jejich rozbor zvolíme konkrétně kritické čtení jakožto metodu diskurzivní analýzy.⁸⁵ Diskurz v tomto případě vnímáme stejně jako Svobodová, Hamrusová, Hinková (2018, s. 6), tedy jako „výsledek integrace textu a kontextu, zahrnující v sobě jak otevřený soubor tematicky souvisejících,

---

82 V databázi Anopress nelze přímo zadat vyhledávání formy rozhovorů, a proto jsme na doporučení pracovnice Newton Media (firma monitorující média podobně jako Anopress – pozn. aut.) Jitky Graciasové zadávali pro vyhledání požadovaných textů dva dotazy. Dotaz pro tištěná a internetová média vypadal následovně: *Andrej Babiš .near/16 (rozhovor, interview)*, pro televizní a rozhlas takto: *(Andrej Babiš, pane premiére) .near/8 (děkuji za pozvání, děkuju za pozvání, dobrý den, dobrý večer, dobré odpoledne)*.

83 Rozhovory jsme hledali v následujících médiích: Aha!, Blesk, Hospodářské noviny, Lidové noviny, Metro, Mladá fronta DNES, Právo; Ahaonline.cz, aktualne.cz, Blesk.cz, CT24.cz, ČRo – digitalniradio.cz, denik.cz, denikn.cz, e15.cz, echo24.cz, hlidacipes.org, iHNed.cz, rozhlas.cz, lidovky.cz, metro.cz, novinky.cz, parlamentnilisty.cz, Reflex.cz, seznam.cz, tyden.cz, zpravy,iDNES.cz; ČRo Dvojka, ČRo Plus, Frekvence 1, Radio Impuls, Radiožurnál; ČT 1, ČT 24, DVTV, NOVA, PRIMA Family, Seznam.cz TV, TV Barrandov. O výskytu rozhovorů v jednotlivých médiích viz příloha.

84 Konkrétně jsme pracovali s texty z Práva, serverů Deník.cz, Blesk.cz a stanic NOVA, ČT 24. U některých provázaných médií (např. Blesk a Blesk.cz nebo Právo a novinky.cz) se interview opakovaly, proto jsme zahrnuli jen jeden ze dvou takřka identických textů. Rozhovor ze serveru denik.cz s názvem *Andrej Babiš: Můj syn má švýcarské občanství víc než deset let* vyhledaný Anopressem byl nekompletní, a proto jsme jej doplnili o celý text dohledatelný na týchž webových stránkách.

85 Metodě kritického čtení se více věnují Svobodová, Hamrusová, Hinková (2018), diskurzivní analýze pak kromě nich ještě například Trampota a Vojtěchovská (2010), Schneiderová (2015), Homoláč (2003) ad.

intertextově propojených verbálních sdělení, tak specifickou množinu jejich produktorů a recipientů, včetně dalších okolností komunikační situace“. Takové textové komplexy budeme sledovat a analyzovat. Při zkoumání samotných rozhovorů tak budeme brát ohled rovněž na samotnou kauzu, jejíž průběh níže nastíníme. Budeme zjišťovat, jakou roli téma v rozhovorech hraje (tedy jestli téma Babišův projev například ovlivňuje). Zaměříme se také na osobu Babiše a jeho vyjadřování jak v obecné rovině (tzn. čím je jeho mluva obecně charakteristická), tak v té konkrétní (tzn. jak se vyjadřoval v rozhovorech na téma údajného únosu syna, zda se jeho řeč lišila od jeho běžného vyjadřování). Texty, jakožto i uvedené okolnosti podrobíme kritickému čtení.

Svobodová, Hamrusová, Hinková (2018) vyjmenovaly celkem tři přístupy, z nichž lze při kritickém čtení coby metodě diskurzivní analýzy vycházet: dialekticko-relační přístup Normana Fairclougha, sociokognitivní pojetí Teuna A. van Dijka a diskurzivně-historickou metodu Ruth Wodakové a Martina Reisigla. Nám jako základ nejlépe poslouží sociokognitivní pojetí Teuna A. van Dijka. Primárním východiskem pro nás bude kromě van Dijkova modelu komunikační situace⁸⁶ jeho pojetí kritičnosti přístupu, které vychází především z etických pozic. Kritické čtení podle něj z hlediska etiky může dojít k závěrům, že podstatná část textu či promluvy je nespravedlivá, neetická, či dokonce nelegitimní. Takové sdělení pak zpravidla opovrhne základními normami a hodnotami (více viz van Dijk, 2018). Van Dijk se svým přístupem snaží v textech především nalézat diskriminační praktiky, v této práci se však zaměříme na obecné porušování pravidel etického přesvědčování v projevech Andreje Babiše.

Jak upozorňují Svobodová, Hamrusová, Hinková (2018), kritická analýza může metodologicky a koncepčně vycházet z různých přístupů, a proto kromě van Dijkova sociokognitivního pojetí nám poslouží jako východisko teoretická část této diplomové práce. Tedy při analýze se zaměříme na to, zda Andrej Babiš přesvědčuje věcně či nevěcně nebo zda se dopouští manipulace. A zejména využijeme výše uvedený seznam argumentačních faulů, které budeme v premiérových projevech hledat.

Výhodou této metody je detailní analýza, díky níž je možné získat hluboký vhled do zkoumaných textů. Naopak její nevýhodou je značná subjektivita. Při kvalitativní analýze a zvláště pak při analýze argumentace a argumentačních faulů může docházet ke zkreslení způsobenému právě subjektivním přístupem, který může mít za následek i mylné označení argumentace za chybnou.

---

86 Tento model představuje trojúhelník, na jehož vrcholech stojí společnost, poznání (kognice) a diskurz, mezi společností a diskurzem přitom existuje dialektický vztah, který je zprostředkován kognitivně. Společenské vztahy a struktury ovlivňují podobu textů a promluv skrze kognitivní interpretaci sociálního kontextu a naopak diskurz zpětně ovlivňuje sociální vztahy a struktury zapojením mentálních modelů, postojů, ideologií. Více viz Svobodová, Hamrusová, Hinková (2018).

Metodou kritického čtení jsme v rozhovorech našli soubor 261 argumentačních faulů. Zjistili jsme ovšem, že mnohé z nich absentují v naší databázi klamů v teoretické části. Proto jsme se rozhodli výčet v analýze doplnit o chybějící klamy, jejichž popis jsme čerpali z webových stránek *Bezfaulu.net*⁸⁷. Takto jsme v analyzovaném materiálu pojmenovali celkem 33 různých klamů. V praktické části zhodnotíme, jaké fauly se u Andreje Babiše vyskytovaly nejčastěji a které jsou právě pro jeho projevy specifické (tím, že se u něj objevují nezdívka a současně nejsou v odborné literatuře zastoupeny příliš často). Rovněž v souvislosti s tím popíšeme, v jakých částech a jakým způsobem se Babiš dopouští nevěcné argumentace, eventuálně manipulace. Nakonec uvedeme závěrečnou sumarizaci a interpretaci zjištěných výsledků.

---

87 Burýšek a Svoboda (2019), kteří je spravují, čerpali rozlišení a charakteristiku faulů od Davida McCandlesse (viz MCCANDLESS, David. Rhetological Fallacies. Errors and manipulation of rhetoric and logical thinking. In: *Informationisbeautiful.net* [online]. © 2021 [cit. 28. 10. 2021]. Dostupné z: <http://informationisbeautiful.net/>).

5 Analytická část

5.1 Kauza údajného únosu syna Andreje Babiše

U argumentačních klamů, které nás zajímají především, nejde toliko o fakta jako spíše o formální či obsahovou nesprávnost vzniklou chybným odvozením závěru z premis, irelevantností tvrzení, záměrnou manipulaci apod. Přesto jsme toho názoru, že zasazení Babišových vyjádření do kontextu celé kauzy týkající se údajného únosu jeho syna do Ruska a na Krym napomůže jednak ke snazší orientaci a jednak k lepšímu pochopení souvislostí a premiérových projevů. A proto krátce nastíníme průběh této kauzy.

Odjezd Babišova syna je často skloňován v souvislosti s kauzou Čapí hnízdo (viz např. Slonková, Kubík, 2018; Rovenský, Vaculík, 2018). My se jejímu konkrétnímu vývoji věnovat nebudeme, lze na tomto místě odkázat kupříkladu na bakalářskou práci Terezie Štamberové, která se jí zabývá detailněji (viz Štamberová, 2019, s. 20–21). Zmíníme jen, že v roce 2008 farma Čapí hnízdo čerpala 50milionovou dotaci Evropské unie, v březnu roku 2016⁸⁸ však vzešlo podezření, že se mohlo jednat o dotační podvod. Tehdy Andrej Babiš prohlásil, že v době jejího čerpání měli podnik vlastnit jeho dvě děti (včetně Andreje Babiše mladšího) a bratr jeho partnerky. Tím se uvedení dostali do hledáčku Policie ČR. V říjnu roku 2017 kauza kulminovala, když policie obvinila celkem jedenáct osob, mezi nimi mj. Andreje Babiše, Jaroslava Faltýnka, Andreje Babiše mladšího či Babišovu dceru Adrianu Bobekovou ze spáchání trestného činu dotačního podvodu a poškození finančních zájmů Evropské unie.

V té době měl jistý Petr Protopopov vyvézt Babišova syna do Ruska. Podle Protopopova tak učinili kvůli enormnímu tlaku novinářů, kteří se Babiše mladšího zapleteného do kauzy Čapí hnízdo snažili zastihnout a vyzpovídat: „Chtěl jsem prostě odjet z toho pekla, než se situace uklidní, a hlavně jsem chtěl, aby Andy přišel na jiné myšlenky.“ (Rovenský, Vaculík, 2018) Babiš starší tuto verzi později prezentoval také, jen ji doplnil o informaci, že odjezd měla doporučit psychiatricka Dita Protopopová, tehdy ošetřující lékařka jeho syna. Ačkoliv sám Babiš mladší kontroval jakékoli doporučení, když citoval slova doktorky Protopopové: „Máš na výběr, buďto tě zavřeme v Národním ústavu duševního zdraví, buď tady budeš, nebo půjdeš na prázdniny. Já jsem si vybral prázdniny.“ (Slonková, Kubík, 2018)

Uvedená doktorka se měla Babišova syna ujmout již v červenci 2015, kdy jej policie převzala po jistém incidentu na dálnici D1 nejdříve na psychiatrii v Havlíčkově Brodě a poté do Národního ústavu duševního zdraví, kde Protopopová pracovala. Po propuštění z ústavu v září 2015 se měl Babiše mladšího ujmout nějaký opatrovník. Na pozici se nabídnul někdejší sil-

---

88 Otázkou dotací se začala zabývat policie již v prosinci 2015, v březnu 2016 pak dotace na Čapí hnízdo řešil Evropský úřad pro boj proti podvodům (OLAF).

niční cyklista, tenkrát spoluvlastník firmy na jízdní kola Cyklotonic, později řidič v Agrofertu (rozněvázející balíky, poštu, lidi a špinavé prádlo – viz Harzer, 2018) a manžel psychiatricky Petr Protopopov. Od té doby mu měl dělat společníka a pečovatele.

První čtyři měsíce měl Protopopov vykonávat práci bez jakéhokoliv finančního ohodnocení, pouze „z vlastního přesvědčení“. (Rovenský, Vaculík, 2018) Poté se začal věnovat Babišovi mladšímu na plný úvazek a nadto v lednu 2016 nastoupil do Agrofertu, vlastněného Andrejem Babišem starším, coby řidič. Ještě na jaře téhož roku se měla uskutečnit první cesta Protopopova a Babiše mladšího do Ruska, konkrétně do Kaliningradu. V září 2017 pak měli vycestovat podruhé, tentokrát do Moskvy. Odtamtud po několika dnech pak jeli na Ruskem anektovaný ukrajinský poloostrov Krym.

V říjnu 2017 byl junior, jak jsme se zmiňovali výše, mezi jedenácti obviněnými lidmi v kauze kolem možného dotačního podvodu. K výsledku se nicméně kvůli zdravotnímu stavu nedostavil – již v červnu téhož roku psychiatricka Protopopová zaslala policii zprávu o neschopnosti Babiše mladšího účastnit se trestního řízení vzhledem k onemocnění. Na přelomu října a listopadu 2017 se kvůli vypršení víza Babiš mladší s Protopopovem vrátili na několik dní do České republiky. Začátkem měsíce se pak s tříměsíčním vízem opět vydali na Krym. Tam se junior seznámil se slečnou, kterou Protopopovi doporučil jeho kamarád. Zhruba po čtrnácti dnech Protopopov odcestoval zpět do Česka a Babiše mladšího zanechal pod dohledem této slečny na Krymu.

Později se pro něj kvůli opětovnému nutnému vycestování ze země vrátil a přivezl jej zpět. Mezitím se slečna, s níž se junior seznámil na Krymu, vrátila do Krivého Rogu na střední Ukrajině za matkou. Před Vánocemi jej Protopopov opět odvezl za touto slečnou. A přestože juniorovi vysvětloval, že „Krivoj Rog, to není země zaslíbená, ale Mordor – věznice, důlní šachty, feťáci“ (Rovenský, Vaculík, 2018), znovu ho tam s přítelkyní nechal a odcestoval na konci roku do Česka. Právě v závěru roku poslal Babiš mladší e-mail Kriminalistickému ústavu, v němž „tvrdil, že je na Ukrajině proti své vůli a musí dělat věci, které nechce dělat.“ (Harzer, 2018)

Začátkem ledna 2018 kriminalisté kontaktovali advokáty Babiše mladšího a chtěli s ním mluvit, posléze však oslovili jeho matku Beatrici Babišovou, která se jim následně měla ozvat zpět.⁸⁹ Protopopov se ve věci údajného únosu podrobil výsledku (Babiš mladší v e-mailu tvrdil, že jej měl unést právě Protopopov), načež odletěl pro juniora do Krivého Rogu. Odtud docestovali až

---

89 V článku o údajném únosu Babišova syna není uvedeno, proč byl zvolen právě takový postup. Tedy proč nekontaktovali přímo Babiše mladšího a místo něj se spojili pouze s jeho matkou a Petrem Protopopovem. V policejní zprávě se píše pouze následující: „Byl dohodnut postup, že bude předán dosahový mobil matce zájmové osoby a ta se ozve. Dále bylo dohodnuto, že se matka se synem vyfotí s denním tiskem a vyhotovenou fotku zašle zdejší součásti.“ (viz např. Harzer, 2018) Jisté však je, že s Andrejem Babišem juniorem ve věci údajného únosu nemluvili, případ po zaslání zmíněné fotografie uzavřeli, aniž by jej fyzicky našli.

do Bratislavy za matkou Babiše mladšího, kde se Beatrice spolu se synem vyfotili s aktuálním číslem deníku Blesk a snímek zaslali české policii. Tohle byl pro policisty jasný důkaz toho, že se žádný únos neuskutečnil. Babiš mladší měl však i přesto podat vysvětlení u pražské policie. To odmítl, a tak Protopopov odcestoval do Prahy sám a juniora zanechal s matkou. Po několika dnech Babiš „utekl“ od matky a odjel sám autobusem do Švýcarska.

Tehdy tedy důkladné prošetření juniorova obvinění neproběhlo. Naplno se rozběhlo až na podzim roku 2018 (podrobněji viz Nohl, 2021), kdy konkrétně 12. listopadu byla odvysílána reportáž serveru Seznam, v níž syn premiéra Andreje Babiše mluví o tom, že byl proti své vůli držen na Krymu. Otec údajně měl chtít, aby kvůli kauze Čapí hnízdo zmizel. Zapleten do ní byl proto, že jej Andrej Babiš starší označil za spolumajitele v době, kdy byl spáchán možný dotační podvod. V reportáži však Babiš mladší přiznává, že sice v souvislosti s farmou Čapí hnízdo podepisoval nějaké dokumenty, nicméně neví jaké. Nebyl si tak očividně plně vědom toho, že by se měl stát jejím spolumajitelem. Ovšem když postupně důkazy začaly vycházet najevo a vyšetřování kauzy se zintenzivňovalo, odvezl z různých důvodů (snad kvůli zhoršujícímu se zdravotnímu stavu Babiše mladšího, blížícím se volbám, vyhýbání se výslechu) pečovatelskými službami juniora na Ukrajinu. Tam mu měl Protopopov údajně sdělit: „Já a tvůj otec uděláme všechno, abys byl zavřený.“ (Slonková, Kubík, 2018) Andrej Babiš mladší se tímto dopustil velice závažných obvinění.

V té době již premiér Andrej Babiš reagoval na reportáž Seznamu velice nevybíravými termíny, ale zejména prohlásil, že jeho syn je psychicky nemocný (údajně trpí schizofrenií), užívá léky a musí být víceméně pod neustálým dohledem. Čímž samozřejmě zpochybnil synova slova a jakákoliv jeho další tvrzení. Babiš starší rovněž řekl, že syn nebyl unesen, ale odjel z Česka dobrovolně. Neopomněl taktéž označit celou reportáž za účelovou a předem připravenou kampaň, která má za cíl zdiskreditovat jeho i celé hnutí ANO a vyštvat jej z politiky.

V souvislosti s kauzou tak vyvstalo a později vzhledem k dalším vyjádřením premiéra Babiše nebo například Petra Protopopova ještě postupně vyvstávalo na povrch nemálo otázek. Například: je pravda, že Babiš mladší nevěděl, jaké podepisoval dokumenty týkající se Čapího hnízda, a stal se tak jen jakousi nastrčenou osobou? Za jakých okolností, tedy přesněji kdo a proč chtěl, aby Babiš mladší odcestoval na Krym? Jak si mohl Protopopov, který měl mít pod takřka permanentním dohledem juniora, jenž podle slov jeho i Babiše staršího je psychicky nemocný a neschopný se o sebe postarat, dovolit zanechat jej v zahraničí se ženou, již sám znal pouhých čtrnáct dní? Jaký je ve skutečnosti zdravotní stav premiérova syna, je schizofrenik, nebo se jednalo jen o jakýsi komplot několika lidí, jak sám později naznačoval (viz Strakatý, 2021), jejichž cílem bylo z něj psychicky nemocného člověka pouze „udělat“ a znemožnit mu tak případné svědčení ve věci kauzy Čapí hnízdo proti vlastnímu otci? Pravda momentálně je

a nejspíše také již zůstane přinejmenším zastřena. Účelem této práce nicméně není ji nalézt, nýbrž, jak jsme výše zmiňovali, nastínit průběh celé kauzy, který by měl alespoň částečně osvětlit motivace Babišových výpovědí, jimiž se dále budeme zabývat, a také vůbec přiblížit téma, k němuž se bude vyjadřovat.

5.2 Obecná charakteristika rozhovorů s Andrejem Babišem

Vyjadřování současného premiéra České republiky Andreje Babiše je oproti většině jiných českých politiků, snad s výjimkou prezidenta Miloše Zemana, velmi specifické. Jak poukázal například Tabery (2017), Babiš je prostořeký, emocionální a jeho čeština rozhodně není dokonalá. Nicméně tyto své nevýhody „využil k tomu, aby vypadal lidově, přirozeně a spravedlivě rozhořčeně“. (Tabery, 2017, s. 234) Ve svých mnohdy populistických⁹⁰ vyjádřeních uvádí nedokazatelné, ale silně emocionální výkřiky typu „médiá vedou organizovanou kampaň“, „tradiční strany tu vytvořily Palermo“, „uprchlíci jsou největší ohrožení Evropy“, reportéři z České televize jsou „zkorumpovaná pakáž“. (Tabery, 2017, s. 236) Takto se mu prozatím daří udržovat dojem, že spíše než součástí establishmentu je rebellem proti němu.

Burýšek a Svoboda (2019) zase poukazují na to, že Andrej Babiš je známý svými přestřelkami s Miroslavem Kalouskem. „Často Kalouskovo jméno používá jako [f]alešnou stopu, když je sám kritizován za své kroky, čímž strhává pozornost od tématu, které se týká jeho samotného a uvádí do diskuze často irelevantní fakta ohledně bývalého předsedy TOP 09.“ Je pravdou, že Andrej Babiš s Miroslavem Kalouskem na sebe nezřídka kdy útočí, *falešná stopa*, kterou v těchto diskuzích Babiš užívá, však není typická jen pro jeho debaty s Kalouskem. *Falešnou stopu* k odvedení pozornosti používá Babiš ve své řeči běžně.

Autoři dále upozorňují na to, že Babiš velice často přesouvá nebo přímo ignoruje *důkazní břemeno* a v rozhovorech a diskuzích často cituje své úspěchy nebo úspěchy ANO. Jak si ukážeme níže, je tohle problém rovněž rozhovorů vedených na téma údajného únosu syna.

Tak jako Tabery (2017) si i Malecký (2018a) všimnul, že útok na emoce patří do Babišova běžného arsenálu. A jako Burýšek se Svobodou (2019) i on připomíná, že jeho řeč disponuje celou sérií úhybných manévřů. Nadto Malecký (2020) na konkrétních textech demonstruje Babišovy tradiční útoky osobní povahy, eventuálně výpady typu „kdo mě nepodporuje, je můj nepřítel“. Kromě toho do charakteristických rysů Babišovy mluvy zařazuje argumentaci čísly – premiér je ke zdůraznění používá často.

---

90 Ze slova *populismus* znamenající politický přístup, jenž za účelem získání moci oslovuje běžného člověka, který má pocit, že vládnoucí skupiny přehlídí jeho zájem. Populista pak vystupuje jako mluvčí lidu, který slibuje rychlé vyřešení jeho problémů. Neopomíná přitom prezentovat lid jako dobrý, jeho požadavky by politika měla vyslyšet, naopak vládnoucí elita je podle něj v každém případě zlá, případně zkorumpovaná. Přesně tento postoj se v Babišově řeči objevuje nezřídka.

Babišova řeč v námi zkoumaných rozhovorech se vyznačuje dvěma extrémny, a sice neustálým *odbíháním od tématu* a velmi silným *apelem na emoce*. Pro redaktory je téměř nemožné od něj získat jasnou, nezkráslenu a věcnou odpověď na přímou otázku. Jeho vysvětlení otázek, které k jeho osobě vznášeli především kvůli reportáži novinářů Slonkové a Kubíka (2018), tak zůstává dosud zahaleno závojem polopravd či přímých lží⁹¹.

V teoretické části (viz podkapitola 1.1) jsme hovořili o tom, že komunikace obvykle probíhá ve dvou rovinách – racionální a emocionální. To, o čem tvrdíme, že je pravda, zpravidla dokládáme logickými argumenty, ale prakticky vždy se při tom do určité míry uplatňuje i citová stránka – obě složky se tedy běžně kombinují. Samozřejmě, jak jsme naznačovali výše, Babiš je znám svou emocionálností, tato složka u něj však většinou nedominuje, pouze doplňuje text. Nicméně v rozhovorech týkajících se údajného únosu syna na Krym (a rovněž částečně související kauzy Čapí hnízdo) je takřka vše podřízeno emocím. Babiš se víceméně ani nesnaží vyvrátit tvrzení proti němu vznesená věcnými argumenty, ve svých reakcích se plně poddává vlastním pocitům, které se snaží vyvolávat také u redaktora, případně publika. Vezměme namátkou:

„[Redaktor]: Vy jste sám informoval několikrát o zdravotním stavu vašich dětí.

[Babiš]: Ano, já jsem informoval, protože ty lidi to vyvolali cíleně, to je puč Palermo. Oni neoprávněně vnikli do toho objektu ve Švýcarsku 16. října a čekali, než já budu čtyři dny na cestách, a načasovali to přesně před 17. listopad, aby vyštvali lidi do ulic. To bylo připravené. Už dopředu se avizovalo, že padne vláda, připravte se novináři, připravte se celá ta síť, která šíří tyhle lži.“⁹²

Pole racionální diskuze opouští tehdy, když útočí na média nebo oponenty, kteří poukazují na nesrovnalosti v tvrzeních jeho a dalších osob či jiné nejasnosti:

„[Redaktor]: Mně to také není příjemné, ale stále tu jsou nezodpovězené dotazy...

[Babiš]: Můj syn měl kvůli své schizofrenii stále představy, že ho někdo sleduje. A když tomu tak skutečně bylo a ještě pak začal ten novinářský hon, tak z toho měl

91 Například, když v rozhovoru v Právu o kauze Čapí hnízdo premiér tvrdil, že „nikdo nic neukradl, nikdo nikoho nekorumpoval, žádný podvod se nestal“ (Anopress, 2018). Přitom policie přinesla hned několik důkazů, že dotační podvod na farmě proběhl a řídil ho sám Babiš (blíže viz Golis, Fryčová, 2018 a Golis, 2018). Stejně tak je diskutovatelná samotná schizofrenie Babiše mladšího. Jeho otec tvrdí, že trpí tímto duševním onemocněním, a potvrdila to například i doktorka Protopopová (která o něj začala pečovat v létě roku 2015 a mimochodem v únoru 2016 nastoupila coby lékařka (!) na ministerstvo financí jako poradkyně tehdejšího ministra financí Andreje Babiše a později zpracovala zprávu o zdravotním stavu juniora, která „dokazovala“, že nemůže být kvůli své nemoci trestně stíhán). Zdravotní stav Babiše mladšího nicméně v září roku 2021 posoudili psychiatrička Džamila Stehlíková a psycholog Slavomil Fischer, kteří konstatovali, že „není duševně nemocen“ a „nic nebrání juniorově účasti ve vyšetřování kauz“. (Koutník, Nohl, 2021; blíže také viz Harzer, 2018)

92 VEINLICH, Jakub. Šokovaný Babiš: O sputání syna jsem nevěděl. Do Česka už nepřijde, má fobii. In: *Blesk.cz* [online]. 22. 11. 2018 [cit. 18. 9. 2021]. Dostupné z: <http://anopress.cz/>

krizi a jeho stav se zhoršil. Je to nemocný člověk a vy [novináři – pozn. aut.] se chováte jak hyeny“.⁹³

„[Redaktor]: Vy jste řekl před chvílí, že to nepovažujete za vládní krizi. Nicméně máme tady zítra hlasování, podstatné hlasování, které se týká nedůvěry v tuto vládu. To není vládní krize pro vás?

[Babiš]: Ne, ne, to je krize opozice. Zoufalá opozice vlastně znovu potřebuje se zviditelnit, protože nemá žádný program. Jejich program je antiBabiš a nic jiného neumí“.⁹⁴

Na přímé dotazy často reaguje podrážděně až agresivně:

„[Redaktor]: Můžete nějak vyloučit, že výlety na Ukrajinu a do Ruska byly vaší snahou uklidit svého syna mimo dosah českých vyšetřovatelů, že nešlo o zdržovací taktiku?

[Babiš]: Jste normální? Vždyť jsem vám řekl, že můj syn do Ruska a na Ukrajinu odjel dobrovolně. Snad to dostatečně potvrdil přímo ve vašem deníku pan Protopopov.“⁹⁵

Ze všeho nejvíce však z Babišových emocemi nabitých termínů vyčnívají ty apelující na soucit: „[redaktoři – pozn. aut.] zneužili mého psychicky nemocného syna“⁹⁶, „[redaktoři – pozn. aut.] šli s cílem ho [Andreje Babiše mladšího – pozn. aut.] zneužít proti vlastnímu tátovi“⁹⁷. Extrémním případem pak je:

„[Babiš]: Máte děti, pane redaktore?

[...]

[Redaktor]: Děti mám.

[Babiš]: Výborně. Tak se zkuste vžít do mé situace. To je prasárna non plus ultra.“⁹⁸

Samozejmě ne každá prosba o lítost má charakter citového vydírání. „K zneužití dochází pouze tehdy, když racionální řešení diskutovaného problému nemá záležet na jakýchkoli

---

93 ROVENSKÝ, Jan. Babiš: nebyla žádná moje snaha syna uklidit, odjel dobrovolně. In: *Právo* [online]. 16. 11. 2018 [cit. 18. 9. 2021]. Dostupné z: <http://anopress.cz/>

94 ŘEZŇÍČEK, Martin. Rozhovor s premiérem, Předvečerem hlasování o nedůvěře vládě, Další spolupráce s ČSSD, Razie na Ministerstvu pro místní rozvoj, O kauze Čapí hnízdo. In: *ČT 24 – Události, komentáře* [online]. 22. 11. 2018 [cit. 18. 9. 2021]. Dostupné z: <http://anopress.cz/>

95 ROVENSKÝ, Jan. Babiš: nebyla žádná moje snaha syna uklidit, odjel dobrovolně. In: *Právo* [online]. 16. 11. 2018 [cit. 18. 9. 2021]. Dostupné z: <http://anopress.cz/>

96 ŘEZŇÍČEK, Martin. Rozhovor s premiérem, Předvečerem hlasování o nedůvěře vládě, Další spolupráce s ČSSD, Razie na Ministerstvu pro místní rozvoj, O kauze Čapí hnízdo. In: *ČT 24 – Události, komentáře* [online]. 22. 11. 2018 [cit. 18. 9. 2021]. Dostupné z: <http://anopress.cz/>

97 Tamtéž.

98 Tamtéž.

citech.“ (Szymanek, 2003, s. 64) Diskutovaným problémem konkrétně v posledním uvedeném příkladu je otázka redaktora, za kolik pan Herodes (bratr Babišovy manželky Moniky Babišové – pozn. aut.) a Babišův syn s dcerou prodali Čapí hnízdo zpátky (společnosti Imoba, kterou vlastní firma SynBiol, jejímž majitelem je Andrej Babiš – pozn. aut.). Na to premiér odmítl odpovědět a stočil hovor k tomu, jak se novináři chovají nepřiměřeně a zneužívají jeho syna. Kromě toho, že zde opět odvádí pozornost jinam, se snaží v redaktorovi vzbudit lítost. Jako otec by se měl vcítit do jeho role rodiče, jehož dětem někdo ubližuje. Babiš se tímto dopouští velmi silné manipulace (o emocích a manipulaci viz níže).

5.2.1 Babiš manipulátor

Mikuláščík (2003) uvádí, jak jsme psali v kapitole 1, pět způsobů přesvědčování. Tím posledním podle něj je působení na emoce, které v sobě vždy zahrnuje prvky manipulace. Konkrétně zde můžeme hovořit o sugestivním působení, jímž se Babiš snaží ovlivnit myšlení druhých tak, že vytváří představu sebe samého jakožto oběti mediální a politické mašinérie, která má jediný, jím chronicky opakovaný cíl: vyštvat ho z politiky a poškodit jeho rodinu včetně jeho samotného. „Někteří manipulátoři mají určité *charizma* a dokážou v nás vzbudit lítost tím, že se stavějí do pozice oběti. Jako každý z nás prochází i manipulátor životními zkouškami, jejichž závažnost nelze popírat. Ale jeho zvláštností je, že si stěžuje na neexistující potíže.“ (Nazare-Aga, 2010, s. 138) Nářky takového manipulátora se týkají několika hlavních okruhů:

1. Stěžuje si na lidi ve svém okolí, *s nimiž nelze vyjít*. „Ať ti, co stojí proti mně, proti mně bojují ve volbách, a ne na náměstích, kde znovu a znovu opakují dokola tytéž lži za přispění některých aktivistických novinářů. A to, že někteří z nich nyní zneužívají nemoc mého syna, aby ho stavěli proti mně, je hyenismus.“⁹⁹
2. Prohlašuje, *že je toho na něj moc*. „V těžkých chvílích, když člověk zažívá velký nápor, když mi útočí na děti a na celou moji rodinu, tak si velice cením stanoviska pana prezidenta a v pondělí (tj. dnes) mu za jeho podporu poděkuji [...]“¹⁰⁰
3. Přehání své zdravotní potíže. „Můj syn měl kvůli své schizofrenii stále představy, že ho někdo sleduje. A když tomu tak skutečně bylo a ještě pak začal ten novinářský hon, tak z toho měl krizi a jeho stav se zhoršil. Je to nemocný člověk a vy se chováte jak hyeny. Dvakrát byl hospitalizovaný. Moje dcera byla na výslechu, podrobila se lékařskému vyšetření. Ještě v tuto chvíli, kdy spolu ve čtvrtek vpoledvečer mluvíme, tak ty odporné

---

99 ROVENSKÝ, Jan. Babiš: Demonstrace mi dodávají sílu. In: *Právo* [online]. 19. 11. 2018 [cit. 23. 9. 2021]. Dostupné z: <http://anopress.cz/>

100 Tamtéž.

novinářské hyeny čekají za domem mé dcery. Čekají proto, aby mou rodinu terorizovali a zastrašovali. Stále fotí a obtěžují. To je práce novinářů? Nebo jste teď vy novináři nahradili policii a vyšetřujete vy? Co přijde pak? Lynč?“¹⁰¹

U poslední kategorie vidíme, že Babiš nepřehání vlastní zdravotní potíže, nýbrž využívá narušeného zdraví svých dětí k tomu, aby přeháněl vyznění celkové situace kolem své rodiny. Novináři jsou zde vykreslení v absurdním světle jako někdo, kdo záměrně a opakovaně vyhledává nemocné lidi, aby je mohl terorizovat. Proto jejich chování Babiš považuje za nemorální. Není však úplně jasné, proč by novináři úmyslně terorizovali a zastrašovali ne jedno, ale hned dvě (!) jeho děti, a to jen prostě proto, že chtějí. Snad jen pokud by Babiš za tyto metody považoval žádosti novinářů o vyjádření jeho syna a dcery k tomu, že jsou obviněni v kauze možného dotačního podvodu jakožto jedni ze spolumajitelů farmy Čapí hnízdo.

U těchto tří okruhů, v nichž se obvykle manipulátor-oběť ve své řeči pohybuje, by šlo dosadit nespočet jiných příkladů z rozhovorů s Andrejem Babišem. Své výtky vůči opozici či novinářům nebo informace o zdravotním stavu svých dětí uvádí opakovaně. Na tomto místě je třeba uvést, že „[p]roblém netkví ani tak v samotné stížnosti, ale v *jejím neustálém opakování*.“ (Nazare-Aga, 2010, s. 140)

Co se týče samotné manipulace, můžeme si u Babiše všimnout ještě přinejmenším jedné oblasti, v níž se projevuje jako manipulátor, a sice jako manipulátor-diktátor. „Obvykle se chová prudce, ostře kritizuje a slovně napadá lidi ve svém okolí. [...] Často bývá nepříjemný, agresivní a autoritativní.“ (Nazare-Aga, 2010, s. 34) Takto se Babiš projevuje zejména vůči svým oponentům, tedy takovým lidem, kteří mají opačný názor, případně jeho výpovědi rozporují poukazováním na nesrovnalosti v nich.

V souvislosti s tím je třeba říci, že v jeho výpovědích také můžeme najít jasný společenský apel, jak ho popsal Szymanek (2003):

- a) Mluví se snaží prezentovat sebe samého jako někoho, kdo má stejné problémy, starosti, zájmy jako posluchač. „V životě jsem nedostal tolik podpůrných e-mailů a SMS jako nyní. [...] Dokonce lidi, kteří mě nemusí, mi teď vyjadřují podporu. [...] Jsem šokován, kolik lidí s touto nemocí mezi námi žije. Kolik je mezi námi rodičů, kteří mají podobně nemocné děti a jaké je to pro ně obrovské trauma.“¹⁰²
- b) Stoupence opačných názorů vykresluje jako vyobcované, kteří nepatří mezi „své“, jsou bezectní, ovlivnění tajuplnými popudy nebo zbavení zdravého rozumu. „Žádá

101 ROVENSKÝ, Jan. Babiš: nebyla žádná moje snaha syna uklidit, odjel dobrovolně. In: *Právo* [online]. 16. 11. 2018 [cit. 18. 9. 2021]. Dostupné z: <http://anopress.cz/>

102 ROVENSKÝ, Jan. Babiš: Demonstrace mi dodávají sílu. In: *Právo* [online]. 19. 11. 2018 [cit. 20. 9. 2021]. Dostupné z: <http://anopress.cz/>

vládní krize není. [...] [T]u ‚krizi‘ si vymyslela hlavně některá média [...] Vždy jsme chtěli svobodné volby a rozhodovat o prezidentovi a o složení vlády ve volbách. Ne při demonstraci, která se pak ukáže, že je demonstrací opozičních politiků, na kterých se ještě zneužívají děti.“¹⁰³

- c) A nakonec veškeré obtíže podává jako výsledek ničemných snah protivníků. „Když někteří vybraní novináři stále dokola tisíckrát opakují tytéž lži, tak to některé lidi zfanatizuje.“¹⁰⁴

Jak jsme upozorňovali výše, Babiš do svých výpovědí často zahrnuje emotivní apel, čímž silně manipuluje veřejným míněním. Záměrné působení na emoce je obecně považováno za silně manipulativní techniku a může být velmi nebezpečné, jelikož je „často úspěšné jednoduše z toho důvodu, že emoce jsou relativně univerzální a na všechny mají určitý vliv. Emoce v tomto případě hrají v logických premisách argumentů klíčovou roli. Svým způsobem tyto fauly logický vzorec pořád mají, jen je jeho závěr neplatný a manipulativní.“ (Burýšek, Svoboda, 2019) Zejména pak dovolávání se soucitu, časté u Andreje Babiše, je velmi silný apel, „protože odmítnutí jeho premisy se může snadno setkat s dalším emočně nabitým osočením. Před publikem, které je pak ochotné naslouchat emočním apelům, může být takové odmítnutí velice riskantním krokem pro jakéhokoliv řečníka. Pokud se pokusí postavit emoce do kontrastu s chladnými fakty, může se snadno stát, že na publikum nezapůsobí ani zdaleka tak silně. Taková manipulace pak oponenta vykreslí jako necitlivého, pokud tuto falešnou premisu odmítne.“ (Tamtéž)

V politice je možné se setkat s klamy apelujícími na emoce u témat přirozeně vzbuzujících emoce, což nařčení z údajného únosu vlastního syna bezesporu je. Přitom je třeba podotknout, že ne vždy je působení na emoce záměrné, a to zejména v případech, kdy sám mluvčí danou emoci pociťuje. Tedy řečník pod jejich vlivem neúmyslně apeluje na emoce. Na druhé straně se tyto fauly vyskytují také v případě nedostatku důkazů, kdy se politici namísto argumentace konkrétními fakty uchylují k apelům na emoce. Když vezmeme v potaz hlavně jeden ze stěžejních nedostatků Babišovy argumentace, kterýmžto je absence *důkazního břemene* (bližší viz níže), můžeme víceméně potvrdit, že premiér se k této manipulaci přiklání především proto, že mu schází faktické důkazy pro vlastní tvrzení.

„[Babiš]: [T]o je krize opozice, která není schopná nás porazit ve volbách a v podstatě tady vyvolala pěkně organizovanou akci proti mojí osobě.

[Redaktor]: Takže kdo to vyvolal? Vy jste mluvil o opozici. Dřív jste mluvil o médiích a o dalších organizátorech kampaně a tak dále.

---

103 ROVENSKÝ, Jan. Babiš: Demonstrace mi dodávají sílu. In: *Právo* [online]. 19. 11. 2018 [cit. 20. 9. 2021]. Dostupné z: <http://anopress.cz/>

104 Tamtéž.

[Babiš]: Tak to je týmová práce, tak samozřejmě.

[Redaktor]: Takže tady vidíte komplot médií a opozice?

[Babiš]: To není komplot. To jsou vybraný někteří novináři, na které mimochodem moje bývalá manželka a můj syn podali trestní oznámení, protože porušili švýcarské zákony a vlastně natáčeli mého nemocného syna i s jeho matkou bez toho, aby měli souhlas na ten rozhovor.“¹⁰⁵

Je samozřejmě třeba zohlednit okolnosti, za nichž vznikaly rozhovory s Andrejem Babišem. Premiér byl obviněn z údajného únosu vlastního syna, spekulovalo se, zda jej „neodklidil“ do zahraničí, aby nemohl svědčit ve věci možného dotačního podvodu v kauze Čapí hnízdo. Bez ohledu na pravdivost či nepravdivost zvažovaných skutečností zůstává faktem, že takové obvinění je už ze své podstaty zatíženo emocemi, ať už ze strany médií, posluchačů či samotného dotazovaného Babiše. Nicméně vzhledem ke svému vysokému politickému postavení by měl jakožto premiér v této situaci alespoň částečně emoce potlačit.

5.2.2 Další typické znaky Babišovy argumentace

V podkapitole 3.2 jsme psali o tom, že jedním z charakteristických znaků nevěcné argumentace či argumentačních faulů je to, že se mluvčí vyhýbá důkaznímu břemeni. Všechny strany sporu mají důkazní povinnost, tedy musí k prokázání svých tvrzení navrhovat důkazy. Nicméně Andrej Babiš se často dopouští zmíněného faulu, jelikož uvádí tvrzení bez jakýchkoli dokladů o jejich pravdivosti. „Vy tady média jste vytvořily tlak na orgány v trestním řízení a někteří politici říkají, no už je odsouzenej Babiš, už je, do vězení, šibenice, Václavák, ne. A vám to připadá normální?“¹⁰⁶ V tomto vágním vyjádření absentuje konkrétní doklad toho, kdo vytváří tlak a kdo říká, že je Babiš odsouzený nebo že by měl jít do vězení, případně na šibenici. Nadto pro svou argumentaci používá manipulující dramaturgii. V následujícím příkladu dokonce sám přiznává, že pro své tvrzení nemá žádný důkaz, přesto si za ním stojí, protože jde jen o takovou spekulaci, jakých pronáší podle něj novináři mnoho:

„[Redaktor]: Ve středu jste řekl: ‚Kamera v brýlích, kamera nějaká jiná? A kdo je vybavil, kolik to stálo peněz? To připravila rozvědka nebo bývalí zaměstnanci rozvědky?‘ Ministr vnitra Jan Hamáček odmítl vaše slova, že by za aférou kolem

---

105 ŘEZŇÍČEK, Martin. Rozhovor s premiérem, Předvečerem hlasování o nedůvěře vládě, Další spolupráce s ČSSD, Razie na Ministerstvu pro místní rozvoj, O kauze Čapí hnízdo. In: *ČT 24 – Události, komentáře* [online]. 22. 11. 2018 [cit. 18. 9. 2021]. Dostupné z: <http://anopress.cz/>

106 Tamtéž.

vašeho syna mohla stát civilní rozvědka – podle něj byste měl dokázat svá slova, anebo se omluvit. Máte tedy nějaký důkaz?

*[Babiš]: Nebudu se omlouvat. Prostě jsem spekuloval, jak to vy novináři tak rádi a často děláte [...].*¹⁰⁷

Babiš svým počínáním degraduje princip věcné argumentace (tedy nutnost uvést tvrzení a podpořit jej logickými důkazy či důvody) na pouhé bezdůkazní spekulace, které v rámci racionální diskuze považuje za správné. Tím, že odmítá dokázat pravdivost svého tvrzení, se dopouští minimálně neférového jednání a současně si vytváří vlastní pravidla pro diskuzi. Což je nepřípustné.

Neméně důležitý aspekt Babišovy argumentace je poukazování na vlastní úspěchy. Tento klam souvisí s odbíháním od tématu, o kterém jsme psali výše na začátku této podkapitoly jakožto o jednom ze dvou extrémů, jež se vyskytují v premiérových výpovědích. Babiš velmi často ignoruje otázky redaktorů, své odpovědi směřuje k jiným, jemu více vyhovujícím tématům. A jedním z nich je právě oslava svých úspěchů (eventuálně úspěchů „jeho“ hnutí ANO či „jeho“ vlády).

„[Redaktor]: Ani na okamžik jste neuvažoval o tom, že rezignujete?

*[Babiš]: Ani na milisekundu. Zvolili nás občané a věnuji veškerou energii ve prospěch této země, denně je to 15 až 18 hodin včetně sobot a nedělí. Máme jasné výsledky v domácí i zahraniční politice. Plním to, co jsem slíbil občanům. Navazuji spoustu zahraničních kontaktů, třeba v Paříži s čelnými představiteli Thajska, Maroka, Senegalu, Turecka, Indie, Kataru, aby naše firmy prorazily na další trhy. V zahraniční politice jsme aktivní, Česko je vidět. Zarazil jsem migrační kvóty, ve čtvrtek jsem s paní velvyslankyní Filipi řešil projekt s firmou Cubespace na výstavbu vesničky pro 150 sirotků v Sýrii, kde by měly školu, školku, kantýnu, hřiště i ubytování.*¹⁰⁸

Redaktor se jednoduše ptá, zda by byl Babiš ochoten rezignovat, a to kvůli nařčení z únosu syna. Babiš to odmítá s odvoláním se na svou úspěšnou vládu. V rozhovoru nezazněla jediná poznámka naznačující, že by Babišova vláda činila jakékoli špatné kroky. Přesto se Babiš jme vyjmenovat své četné úspěchy, resp. úspěchy své vlády, aby dokázal, že má pravdu. Tedy že nebude rezignovat, protože jeho vláda je úspěšná. A otázka na rezignaci kvůli obvinění

---

107 ROVENSKÝ, Jan. Babiš: Demontrace mi dodávají sílu. In: *Právo* [online]. 19. 11. 2018 [cit. 20. 9. 2021]. Dostupné z: <http://anopress.cz/>

108 ROVENSKÝ, Jan. Babiš: nebyla žádná moje snaha syna uklidit, odjel dobrovolně. In: *Právo* [online]. 16. 11. 2018 [cit. 18. 9. 2021]. Dostupné z: <http://anopress.cz/>

z „odklizení“ syna vyzní do prázdna. Babiš přesouvá pozornost publika k jinému tématu (od údajného únosu k úspěchům), od negativního k pozitivnímu (od pozice „otce, který měl nechat odvézt syna do ciziny kvůli kauze s dotačním podvodem“ k roli „schopného, pracovitého muže, jenž pracuje pro lid a zemi“). Ale hlavně pravdivost tvrzení (navíc vyřčeného na nepoloženou otázku) měří svými úspěchy – nicméně ty ji rozhodně nedokazují.

Posledním bodem analýzy Babišovy argumentace je rozporuplnost jeho výroků. Již výše v podkapitole 5.2 jsme popsali dva případy, v nichž se buď rozcházel Babišova výpověď s postoji autorit (jeho tvrzení o neproběhnutém dotačním podvodu vs. stanovisko policie), nebo by se mohla rozcházet (jeho dřívější odkazování na synovu nemoc vs. nedávno zhotovené posudky dvou odborníků, z nichž vyplývá, že junior není duševně nemocný). Více se nesrovnalostem a rozporům v Babišových výpovědích vzhledem k dalším skutečnostem, případně mezi jeho výpověďmi a výpověďmi jiných (např. Andreje Babiše mladšího nebo Petra Protopopova) věnují třeba Golis a Fryčová (2018) nebo Harzer (2018).

Tento fenomén se nicméně objevuje i v rámci samotných Babišových výroků. Na jedné straně tvrdí, že jeho syn je dospělý samostatný člověk, natolik přičetný, aby o svých činech rozhodoval. „Mému synovi je 35 let. Je to občan Slovenska a Švýcarska a v podstatě si rozhoduje sám [...]“¹⁰⁹ Na straně druhé však říká, že jeho syn nutně potřebuje neustálý dohled. „[B]ylo nutné, aby mu někdo pomáhal od rána do večera.“¹¹⁰ To pak upřesnil Protopopov: „Do určité míry byl schopen fungovat, pracovat, žít. Ale kdybyste ho jen tak nechal, tak za tři dny už nevyleze z bytu, a abyste se k němu dostal, tak byste musel vyrazit dveře. Skočí se sice najíst, dojde si na záchod, ale třeba se už vykašle na sprchování, protože si říká, že to vlastně nepotřebuje. Stejně jako nepotřebuje uklízet. Do všeho jej musíte nutit. Napije se vody, ale neuvaří si čaj. Za dobu, co jsem ho znal, byl několikrát nemocný. Měl třeba chřipku či neštovice, které v dětství neprodělal. Tak jsem mu musel říct: Andy, jsi nemocný, musíš jít k doktorovi, brát prášky.“¹¹¹

Není možné, aby byl člověk zároveň samostatný a rozhodoval o všem sám (např. o takovém vážném činu, jakým je vycestování do zahraničí) a současně potřeboval, aby měl nad sebou permanentní dozor, protože jinak by se o sebe nepostaral. Máme zde dva závěry, které je třeba vzít v potaz: prvním, nevyřčeným je zpráva psychiatričky Protopopové, která tvrdí, že „zdravotní stav Andreje Babiše vylučuje účast na trestním řízení. Vzhledem k charakteru onemocnění jde o dlouhodobé, pravděpodobně až trvalé omezení.“ (Slonková, 2021) Druhým

109 VEINLICH, Jakub. Šokovaný Babiš: O spoutání syna jsem nevěděl. Do Česka už nepřijde, má fobii. In: *Blesk.cz* [online]. 22. 11. 2018 [cit. 28. 9. 2021]. Dostupné z: <http://anopress.cz/>

110 PERKNEROVÁ, Kateřina. Andrej Babiš: Mým dětem škodí novináři, jsou největším ohrožením mé rodiny. In: *Deník.cz* [online]. 19. 11. 2018 [cit. 28. 9. 2021]. Dostupné z: <http://denik.cz/>

111 ROVENSKÝ, Jan, VACULÍK, Radim. Protopopov: Babiše jr. jsem neunesl, staral jsem se o něj jako o bratra. In: *Novinky.cz* [online]. 15. 11. 2018 [cit. 23. 7. 2021]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/>

je Protopopův popis juniorova fungování v běžném denním režimu. Pokud by Babiš vycházel z těchto verzí lidí, kteří se o jeho syna starali, tak by bylo pochopitelné jeho tvrzení, že syn potřebuje kvůli své nemoci pečovatele. Už však není jasné, proč naznačoval, že synovo vycestování do Ruska a na Krym bylo v pořádku, protože je samostatný dospělý člověk. Takové tvrzení, navíc v rozporu s prohlášeními manželů Protopopových, působí jako účelové hledání důvodu, který by měl obhájit cestu Andreje Babiše mladšího do zahraničí.

V podkapitole 1.1 jsme popisovali zásady korektního přesvědčování. Patřila mezi ně také věrohodnost přesvědčovatele. Důvěryhodný mluvčí by měl prezentovat poctivé informace, hledat pravdu, říkat pravdu, nesnažit se své vlastní postoje a názory obhajovat jako absolutní pravdu, nepřekrucovat svědectví a neuvádět záměrně posluchače v omyl. Rozlišuje vlastní názory od pravdy jako absolutní hodnoty. (Mikuláščík, 2003, s. 70) Právě takového důvěryhodného chování se od Babiše málokdy dočkáme. Tím, že často neodpovídá na dané otázky, své názory obhajuje jako absolutní pravdu, odmítá názory jiných, ba je někdy přímo slovně napadá a svými nejasnými odpověďmi ostatní mate, jej nelze považovat za důvěryhodného řečníka, který se snaží publikum přesvědčit vhodnými prostředky.

Namísto toho Babiš mlží, užívá citového nátlaku a tím, že připouští pouze svou verzi toho, jak to bylo s údajným únosem syna do Ruska a na Krym, a zamítá jakékoli jiné náhledy, omezuje svobodu adresáta rozhodnout se pro přijetí či nepřijetí této myšlenky. Posluchači tak vnucuje taková stanoviska, která by sám nikdy dobrovolně nepřijal, protože mu nejsou vlastní. Právě tím se manipulace, které premiér užívá nezřídka, odlišuje od přesvědčování.

Ačkoliv lze v řeči Andreje Babiše najít i věcné vyjadřování, týkající se merita věci, vzhledem k enormnímu množství klamů a manipulativního jednání považujeme celkově jeho argumentaci za nevěcnou. Nadto se domníváme, že většina logických chyb v jeho řeči je záměrná: jsou zde přítomny úskoky, tendenční kritika protivníka nebo nepravdivé či zdánlivě pravdivé argumenty, což je považováno za nemorální a nepřijatelné. A také za neetické – protože Babiš používá emocionálně zabarvený jazyk, nevyjadřuje se jednoznačně, útočí, předstírá, že závěr plyne z premis, ačkoliv ví, že tomu tak není, nebo odmítá diskuzi z dogmatické pozice (ve smyslu „pravdu mám já a vy do toho nemáte co mluvit), porušuje zásady etické argumentace (o zásadách viz výše podkap. 2.3.2).

5.3 Argumentační fauly

Na začátku předchozí podkapitoly jsme zmínili, že řeč Andreje Babiše je na rozdíl od většiny českých politiků poměrně specifická. Toho si (zejména z hlediska argumentačních klamů) již všimla

řada novinářů a analytiků¹¹². V Babišově řeči shledávali zejména *argumenty apelující na soucit*, *odvádějící pozornost jinam (falešné stopy)*, *útočící na protivníka (ad hominem)*, *dovolávající se falešné autority*, *unáhlená zobecnění* nebo *klamy oslavující úspěch*, ale i mnoho dalších. Paleta argumentačních faulů využívaných Andrejem Babišem je tedy evidentně poměrně pestrá.

Celkem šest rozhovorů s Babišem jsme podrobili kvalitativní analýze, kritickým čtením textu jsme se kromě důkladné analýzy Babišova vyjadřování snažili především najít veškeré argumentační fauly. Zde ovšem musíme upozornit na to, co jsme psali již v podkapitole 2.3.2, a sice že neexistuje zaručený návod, jak rozpoznat argumentační klam. Hodnocení argumentů je subjektivní, tatáž výpověď může být interpretována více způsoby, což může vést třeba i k jejímu mylnému označení coby nesprávného argumentu, ačkoliv se jedná o argument správný. Tedy výsledky každé analýzy záleží právě na daném analytikovi, a je tak možné, že jiný by v rozhovorech našel rozdílný počet argumentačních klamů, případně dokonce odlišné samotné fauly.

Robert Malecký (Engelová, Malecký, 2018) o klamech řekl: „Používají je všichni manipulátoři, používají je politici.“ Což není zcela přesné, jelikož argumentační fauly používá v komunikaci každý mluvčí. Takové klamy zejména působí na emoce místo na rozum a porušují pravidla konstrukce logického argumentu. Problém nastává, pokud tato nesprávná argumentace v řeči převažuje, respektive pokud je výskyt faulů nadlimitní. Takový projev může být silně manipulativní. V tomto ohledu odkážeme na analýzy Burýška a Svobody (2019), kteří v jednom z Babišových projevů objevili dohromady dvacet klamů (jeho řeč trvala 9:25 minut, tedy fauloval s kadencí 2,12 faulu za minutu) nebo ukázali, že oproti většině jiných řečníků, s nimiž se střetnul v diskuzi (Ivanu Bartošovi, Václavu Moravcovi atd.), se jich dopouští mnohem více.

5.3.1 Argumentační fauly Andreje Babiše v některých předvolebních rozhovorech z roku 2017

Andrej Babiš tedy užívá fauly logicky i v jiných rozhovorech než jen těch týkajících se údajného únosu syna. Vcelku typická figura pro něj je *falešná stopa*, pomocí níž odvádí pozornost k jinému tématu:

„[Redaktor]: Hodláte šetřit i ve zdravotnictví?

[Babiš]: Problém je, že tenhle resort nikdy nikdo pořádně neřídil. Systém je roztržštěný, začíná to u sedmi zdravotních pojišťoven, u úhradové vyhlášky, kterou určuje ministr a rozděljuje peníze, jak mu vyhovuje. [...] Ve středních Čechách bylo zdravotnictví pod vlivem ODS, která privatizovala a vyvedla například z kladenské nemocnice

---

¹¹² Malecký (2018a), Malecký (2018b), Burýšek a Svoboda (2019), Kadlec (2020) ad.

*lukrativní péči. [...] My nechceme privatizovat zdravotnická zařízení, jak tvrdí třeba sociální demokracie, ale chceme konečně začít resort řídit. [...]*¹¹³

Až na konci odpovědi zazní: „Je třeba odstranit velké náklady, nákupy za vysoké ceny.“¹¹⁴ Což je jediná věta skutečně se týkající otázky. Namísto toho, aby v předvolební debatě Babiš hovořil o tom, jestli, eventuálně jak hodlá šetřit ve zdravotnictví, rozmlouvá o tom, jak špatně si počínají opoziční strany. Odvrací pozornost k negativním dopadům vlády volebních protivníků, aby ukázal „svou“ stranu v opačném, lepším světle.

Další klam, po němž premiér sahá právě ve chvílích, kdy se objeví informace rozporující jeho vlastní prezentaci sebe samého jakožto pracovitého, čestného, nekorumpovatelného člověka, bojujícího za práva lidu, je útočný *ad hominem*. „Podstatné je, že se v zemi pohybují zločinci [tím míní konkrétního novináře Marka Přibila, jenž zveřejnil nahrávky s Babišem, který na nich měl ovlivňovat chod svých médií – pozn. aut.], kteří si nahrávají politiky, snaží se je dehonestovat a ovlivňovat veřejné mínění.“¹¹⁵

Babiš zde tvrdí, že účelem zveřejnění Přibilových nahrávek bylo jej dehonestovat a ovlivnit myšlení veřejnosti. Je možné, že zde již vidíme zárodky něčeho, co se u něj později objevuje v čím dál větší míře – intenzivní napadání novinářů a médií, které se proti němu postaví. Babiš osočuje Marka Přibila z něčeho, co nemůže dokázat. Důkaz tohoto argumentu (zločinci-novináři si nahrávají politiky, *aby je dehonestovali a ovlivnili veřejné mínění*) nelze kategorizovat jako pravdivý, nebo nepravdivý, a tudíž jej nelze vyvrátit. Proto argument nemůžeme považovat za korektní, každý správný argument musí být totiž zároveň vyvratitelný.

Právě *nevyvratitelné* důkazy jsou v Babišově řeči přítomné často. Stejně jako v rozhovorech o údajném únosu syna na Krym, se i v jiných vyskytují emočně nabitě výkřiky typu „všichni proti mně organizují akce“ či „na mě je někdo nasazený“, „je to načasované“, které Babiš dokládá nevyvratitelnými důkazy. Konkrétně:

„[Redaktor]: Tak kdybyste byl třeba obviněný, tak by někdo nechtěl mít obviněného premiéra.

[Babiš]: Celé Čapí hnízdo je vylhané. Je to načasované.

[Redaktor]: Kdo to načasoval?

---

113 KOČOVSKÝ, Marek. Jsme, zdá se, sami proti všem. Potřebujeme maximum hlasů. In: *Mladá fronta Dnes* [online]. 12. 10. 2017 [cit. 30. 9. 2021]. Dostupné z: <http://anopress.cz/>

114 Tamtéž.

115 SURMANOVÁ, Kateřina, KOUTNÍK, Ondřej. Ať si každý volí přímo svého prezidenta, poslance i starostu. In: *Lidové noviny* [online]. 1. 7. 2017 [cit. 30. 9. 2021]. Dostupné z: <http://anopress.cz/>

[Babiš]: Ty lidi, kterým jsem naboural ten klientelisticko-korupční systém. Ti lidé, kteří tady vládnou 25 let.

[Redaktor]: To je konkrétně kdo? Kalousek?

[Babiš]: To by byl hrozně dlouhý seznam. Kalousek ani ne, tentokrát si myslím. Tady jsou v ohrožení různé jiné kšefty. Já na to nemám důkazy, nechci o tom mluvit. Lidi by přece měli být rozumní a vědí, že deset let stará věc, a takhle načasovaná, že je jasné, že to udělali kvůli ovlivnění voleb, aby se to drželo v mediálním prostoru. [...] Je to účelovka. [...]

[Redaktor]: Vždycky říkáte, že kauza Čapí hnízdo je stará deset let. Ale Agrofert Čapí hnízdo převzal v roce 2014. Což je před třemi lety. Takže ta kauza není stará deset let.

[Babiš]: To není pravda. Ten policajt, který to vymyslel, říká, že ten trestný čin byl spáchán v roce 2007.

[Redaktor]: Když vyšlo až v roce 2014 najevo, že jste majitelem vy.

[Babiš]: Je to staré deset let. On tvrdí, že trestný čin byl spáchán před deseti lety.

[Redaktor]: Před deseti lety to asi nemohl zjistit, když tam byly ty anonymní akcie.

[Babiš]: No právě proto to je účelové, teď jste to konečně řekla. Právě proto to je účelové. Protože to někoho deset let nezajímalo, a kdyby Babiš v politice nebyl, tak o Čapím hnízdě nikdo nic neví. A teď se to hodí, objednáme si obvinění Babiše a budeme říkat, Babiš nemůže být ve vládě, lebo je obviněn. Je to perfektně organizované.¹¹⁶

V tomto výseku se propojuje hned několik věcí. V první řadě, jak jsme zmínili, se zde objevují nevyvratitelné důkazy, jimiž Babiš podporuje své závěry. To, že někdo načasoval potenciální obvinění v kauze možného dotačního podvodu právě proto, že se blíží volby, nelze klasifikovat jako pravdivé, nebo nepravdivé. Jde o nepodložené, nadto velice vágně formulované tvrzení, sám Babiš navíc dokonce přiznává, že pro své prohlášení důkazy nemá (!). Podobně je tomu třeba u tvrzení, že „kdyby Babiš v politice nebyl, tak o Čapím hnízdě nikdo nic neví“. Jedná se o prognózu, kterou nelze nijak ověřit. Jedná se tedy o jednoznačný faul.

V druhé řadě zde můžeme vysledovat dvě potenciální roviny Babišovy diskuze: buď nechápe význam, který se mu redaktorka snaží sdělit, tj. policista přišel s obviněním až nyní, protože teprve před třemi roky bylo zjištěno, kdo je skutečným majitelem Čapího hnízda, do doby před třemi roky byl majitel anonymní. Podle něj byl trestný čin spáchán v roce 2007, ale tak to vyhodnotil podle informací, k nimž se mohl dostat nejdříve v roce 2014. Nejde tedy o načasování

---

116 ZPĚVÁČKOVÁ, Barbora. Babiš: Zaorálek je demagog, ale koalici s ČSSD nevyklučuji. In: *Novinky.cz* [online]. 3. 10. 2017 [cit. 1. 10. 2021]. Dostupné z :<http://anopress.cz/>

vanou akci, s níž by se čekalo deset let, než by se vypustila do mediálního prostoru, aby ovlivňovala volby. Babišova následná reakce je v tomto případě způsobená jeho nepochopením významu sdělení. Druhou rovinou může být, že si Babiš plně uvědomuje, co se mu redaktorka snaží říct, nicméně její námitky odmítá z dogmatické pozice, přičemž říká: „Teď jste to řekla, vidíte sama, že mám pravdu!“ Takový postoj je blízký dvěma figurám Karla Čapka zvaným *Impossibile* a *Iubilare*. Dogmatik z boje odchází vždy s gestem vítěze, nikdy není poražen, vždy je to ten druhý, kdo „byl usvědčen“. Odpůrci nelze přiznat, že by měl někdy v něčem pravdu (blíže viz Čapek, 2018 [1. vyd. 1931], s. 43). Teoreticky by se dalo ještě uvažovat o klamu tzv. *ad hoc záchrana*: „Mluví se drží svého tvrzení i přes zdrcující nával vyvracejících důkazů.“ (Burýšek, Svoboda, 2019)

Upozornili jsme na Babišovo přiznání, že pro své tvrzení postrádá *důkazy*. Jejich absence není v jeho projevu ničím výjimečným. Jestliže však mluvčí odmítá dokázat pravdivost svého tvrzení, případně přesouvá důkazní břemeno na oponenta, dopouští se další nevěcné argumentace. Každý řečník má totiž důkazní povinnost, tedy musí k prokázání svých tvrzení navrhovat důkazy.

„[Redaktor]: Zapadá to do vaší teorie, že i novinář Přibíl na vás byl nasazený?

[Babiš]: Myslím si, že ano. Od počátku to byl projekt, který mě měl poškodit. Na sestříhaných nahrávkách mě provokuje, snaží se nastolovat témata. Přitom já si pamatuju hlavně to, jak pořád chodil s tím, co všechno se na mě připravuje.

[Redaktor]: Čí projekt to měl být?

*[Babiš]: To nevím. V každém případě mě to má systematicky poškozovat, je to nelegální a je třeba vyšetřit, proč to ti lidi dělají. [...]*¹¹⁷

Dále rozhovor pokračuje bez toho, aby redaktor zjišťoval, kdo má stát za spiknutím, z něhož Babiš obviňuje „lidi“. Tehdy teprve budoucí premiér bez okolků potvrzuje, že říká něco, aniž by k tomu měl jakékoli důkazy. Je zde přítomné velmi silné tvrzení (Od počátku to byl projekt, který mě měl poškodit. (...) V každém případě mě to má systematicky poškozovat, je to nelegální a je třeba vyšetřit, proč to ti lidi dělají) bez jakéhokoli racionálního či reálného východiska. Kromě toho, že zde naprosto odmítá důkazní břemeno, se také staví do role oběti, obviňuje neznámou množinu agresorů, kteří proti němu podnikají útočné výpady. Takže současně apeluje na soucit a odvádí pozornost k jinému tématu, než jaké bylo nastoleneno redaktorem.

---

117 SURMANOVÁ, Kateřina, KOUTNÍK, Ondřej. Ať si každý volí přímo svého prezidenta, poslance i starostu. In: *Lidové noviny* [online]. 1. 7. 2017 [cit. 1. 10. 2021]. Dostupné z: <http://anopress.cz/>

5.3.2 Argumentační fauly Andreje Babiše v rozhovorech týkajících se údajného únosu syna Andreje Babiše mladšího

Zkoumaný materiál ukazuje, že Andrej Babiš se dopouští řady argumentačních klamů. A to jak v předvolebních rozhovorech, tak, jak dále ukážeme, i v těch týkajících se údajného zavlčení syna. Stejně tak je možné se hojně setkat v jeho projevu s argumentačními fauly jako takovými. Dovolíme si přitom tvrdit, že oproti jiným, zde například předvolebním rozhovorům se interview týkající se údajného únosu vyznačují dokonce až nebývale vysokým počtem klamů.

Dohromady jsme v šesti zkoumaných textech našli 261 argumentačních faulů, což vychází na 43,5 faulu na jeden. Celkový počet přitom zahrnuje 33 různých klamů. Nejčastěji se, jak jsme již avizovali, objevovala *falešná stopa* (51krát), jejímž cílem je odvést pozornost k jinému tématu, a hned vzápětí se v žebříčku nejčastějších argumentačních klamů Andreje Babiše objevoval *apel na soucit* (46krát). Souhrnné pořadí vypadá následovně:

1. falešná stopa (51krát)
2. apel na soucit (46krát)
3. nevyvratitelnost (33krát)
4. důkazní břemeno (30krát)
5. ad hominem (22krát)
6. společenský apel (12krát)
7. klam oslavující úspěch (11krát)
8. slaměný panák (7krát)
9. non sequitur (5krát)
10. dovolávání se autority (4krát)
11. apel na normalitu (4krát)
12. unáhlené zobecnění (4krát)
13. šikmá plocha (3krát)
14. argumentace kruhem (3krát)
15. apel na posměch (3krát)
16. argument poukazující na důsledky (3krát)
17. klamná analogie (3krát)
18. potvrzovací zkreslení (2krát)

Zbylých patnáct faulů se v rozhovorech objevuje vždy jedenkrát. Jejich kompletní seznam uvádíme v závěru analýzy přiložené na CD. Můžeme si všimnout, že kromě „klasických“

klamů, které nalzááme v literatuře poměrně pravidelně (*falešná stopa, apel na soucit, šikmá plocha, slaměný panák* atd.), Babiš užívá fauly (a to třeba i ve výše analyzovaných předvolebních rozhovorech) ne tak úplně typické, a tedy ani v naší teoretické části nezahrnuté (např. *důkazní břemeno, nevyvratitelnost, klam oslavující úspěch*)¹¹⁸, které jsou však pro něj příznačné a o něm vypovídající.

5.3.2.1 Falešná stopa

Falešná stopa neboli *červený slaneček* je nejčastěji užívanou klamnou figurou ve zkoumaném vzorku. Slouží k tomu, aby odváděla pozornost od tématu, které řečník odmítá rozebírat.

„[Redaktor]: Novináře nezměníte, ale odchodem do soukromí můžete prospět svým dětem. Proč to neuděláte?

[Babiš]: A proč oni píšou, že jsem syna rok a půl neviděl? To je lež. Stejně jako to, že jsem ho poslal někam na Krym. Protestuji proti takovému způsobu novinářiny, to je aktivismus. Za synem jeli dva novináři s cílem poškodit jeho otce, postavit ho proti němu a dostat ho z politiky do vězení. Je jim jedno, že používají mafiánské metody a porušují švýcarské zákony. S tím se nehodlám smířit.“¹¹⁹

Místo toho, aby Babiš odpověděl na otázku, proč neodejde z politického života, obrátí téma hovoru k tomu, jaké nekalé praktiky užívají novináři. Lze si povšimnout, že Babiš (nikoliv ojediněle) spojuje tento klam i s dalšími. Tedy kromě toho, že odvrací pozornost k pro něj vhodnějšímu tématu, také útočí na novináře (*ad hominem* – používají mafiánské metody) a užívá nevyvratitelné důkazy k tomu, aby prokázal pravdivost svých tvrzení (*nevyvratitelnost* – jeli s cílem poškodit jeho otce, postavit ho proti němu a dostat ho z politiky do vězení).

Připomeňme si na tomto místě, co jsme zmiňovali v podkapitole 1.2 o manipulaci: obecně lze říci, že manipulátorovy výroky nejsou jednoznačné a jasné. Tito lidé mlží, naznačují, užívají dvojsmyslů a vcelku často tendují k přebírání vedoucích, řídicích nebo i vůdčích pozic čehokoliv, ať už třeba podniku, nebo politiky. (Mikuláščík, 2003, s. 94) Samozřejmě jsme svědky toho, že se Babiš principiálně a zarytě odmítá vzdát svého vedoucího postavení (vylučuje, že by odstoupil z postu premiéra, a stále, i když se někdy snaží navodit dojem opačného, je vlast-

118 Terminologii a charakteristiku těchto faulů čerpáme převážně z webu *Bezfaulu.net*, kde je zformulovali Burýšek a Svoboda (2019) na základě koncepce Davida McCandlesse (viz MCCANDLESS, David. Rhetological Fallacies. Errors and manipulation of rhetoric and logical thinking. In: *Informationisbeautiful.net* [online]. © 2021 [cit. 28. 10. 2021]. Dostupné z: <http://informationisbeautiful.net/>).

119 PERKNEROVÁ, Kateřina. Andrej Babiš: Mým dětem škodí novináři, jsou největším ohrožením mé rodiny. In: *Deník.cz* [online]. 19. 11. 2018 [cit. 4.10. 2021]. Dostupné z: <http://denik.cz/>

níkem a hlavní řídicí jednotkou svého morbidně rozsáhlého konglomerátu firem). Nadto užívá rozličné prostředky (uhýbání, útoky, nevyvratitelné důkazy) k tomu, aby mlžil o situaci, jejíž jasné vysvětlení by pro něj snad mohlo mít fatální důsledky.

5.3.2.2 Apel na soucit

Dalším, nikoliv toliko vzácnějším jevem v Babišově řeči je zmiňovaný *apel na soucit*. Ačkoliv se tento silně manipulativní apel nevyskytuje pouze v rozhovorech týkajících se údajného únosu syna, právě v nich je oproti jiným přítomen ve velmi vysoké míře.

„Snažím se věci příliš nekomentovat a neútočím, ale když někdo terorizuje moji rodinu a mé děti, které teď všechny mají problémy, tak se bráním, protože pro mě děti jsou nejvíc a jsem ochoten za ně položit život.“¹²⁰

„To, co ti redaktoři udělali, považuji za hyenismus nejhrubšího zrna. Zneužívat korespondenci s nemocným člověkem a pouštět ji do médií, aby se dál mohla vést tato štvavá kampaň proti mně, je odporné.“¹²¹

Premiér velmi často komentuje celou kauzu emočně velice silně zabarvenými termíny, čímž celou diskuzi odklání z roviny racionální a zasazuje do roviny emocionální. V tomto případě ze sebe dělá oběť, s níž by publikum mělo soucítit. Přesto, jak si všimli Burýšek a Svoboda (2019), „[n]ení však zatím jasné, jestli Andrej Babiš v této kauze skutečně je obětí, či není. Jeho neustálé argumentační fauly jsou nicméně obrovskou překážkou ve snaze nalézt pravdu.“

Pokud si citované pasáže vezmeme od začátku, tak hned v první větě objevíme lež. Babiš tvrdí, že na nikoho neútočí, nicméně již z pořadí faulů, které jsme v jeho projevech nacházeli, je patrné, že útok (konkrétně *ad hominem*) je figurou Babišovi blízkou. Invektivy adresované především novinářům a médiím slouží pro jeho účelné vykreslení coby oběti. Vymezuje se tak vůči „hyenám, které mají odporné praktiky a terorizují a zneužívají nemocné děti“, a staví se do role ochránitele dětí, který je ochoten za ně položit život, bránit je před špatnými lidmi „až do roztrhání těla“.¹²²

---

120 ROVENSKÝ, Jan. Babiš: nebyla žádná moje snaha syna uklidit, odjel dobrovolně. In: *Právo* [online]. 16. 11. 2018 [cit. 6. 10. 2021]. Dostupné z: <http://anopress.cz/>

121 Tamtéž.

122 Mímochodem jeho výrok o tom, že je ochoten za své děti položit život, je o to pozoruhodnější a snad i podivuhodnější, když později v rozhovoru v *Právu* přiznal, že nebyl se synem v pravidelném kontaktu nebo nezná jméno jeho přítelkyně a nikdy ji neviděl (interview proběhlo zhruba rok poté, co se měl junior se ženou seznámit). Viz ROVENSKÝ, Jan. Babiš: nebyla žádná moje snaha syna uklidit, odjel dobrovolně. In: *Právo* [online]. 16. 11. 2018 [cit. 6. 10. 2021]. Dostupné z: <http://anopress.cz/>. Přesto by byl ochoten za něj položit život.

Zdržíme-li se ještě u Babišových útoků na novináře, můžeme si všimnout, že namísto toho, aby se pokusil argumentovat proti *pravdivosti* nařčení (totiž proti synovu osočení otce ze lži), zaměřuje se na nepřijatelné chování novinářů. Opět tedy odbíhá od tématu, ale zejména poměřuje pravdivost tvrzení jeho nepřijatelností. Absolutně ignoruje vyjádření vlastního syna a pravdivost jeho tvrzení se podle Babiše odvíjí od nepřijatelného chování novinářů, které tím pádem činí juniorův výrok nepravdivým.

Dalším opakujícím se bodem je Babišovo odkazování na zneužití syna, eventuálně korespondence s ním. Zde se alespoň snaží vysvětlit, v čem mělo zneužití spočívat – novináři zneužili korespondence, aby mohli dál vést kampaň proti němu. Přece však se většinou setkáme pouze s odkazem na zneužití syna kvůli jeho nemoci:

„Oni jsou pyšní, jak vniknou do toho domu nezákonně a potom nezákonně natáčeli rozhovor s mojí bývalou paní a synem. A natáčeli to kamerou v brýlích, takže to připomíná manýry zpravodajských služeb. Oni se chlubí tím, že zneužili psychickou nemoc mého syna.“¹²³

Je možné argumentovat proti zneužití jiné osoby, je však třeba doložit, v čem zneužití spočívalo, což premiér nečiní. Fakt, že je někdo nemocný, ještě automaticky neznamená, že byl zneužit, pouze že může být zneužitelný.

Kruh se uzavírá Babišovým opět ne tak vzácným obviněním stoupenců jiných názorů (novinářů, opozice), že proti němu vedou kampaň. Prezентuje se jako oběť, které ostatní ubližují.

Další dva argumentační fauly, a sice *nevyvratitelnost* a *důkazní břemeno*, se v teoretické části této diplomové práce sice nevyskytují, nicméně v Babišových projevech je můžeme objevit velice často. Proto považujeme za důležité se o nich zmínit.

5.3.2.3 Nevyvratitelnost

Nevyvratitelnost spočívá v tom, že se mluvčí snaží dokázat pravdivost, eventuálně nepravdivost argumentu takovým důkazem, jenž nelze kategorizovat jako pravdivý, nebo nepravdivý. „Může se jednat o uvedení důkazu, který je nemožné vyvrátit – zpravidla se nejčastěji jedná o motivace, myšlenky nebo pocity jiných lidí či oponentů; prognózy, které nelze ověřit apod.“ (Burýšek, Svoboda, 2019) Nicméně jakýkoli argument musí být vyvratitelný, aby mohl být současně platný. Jestliže je argument nevyvratitelný, je také neplatný.

---

123 VEINLICH, Jakub. Šokovaný Babiš: O sputání syna jsem nevěděl. Do Česka už nepříjde, má fobii. In: *Blesk.cz* [online]. 22. 11. 2018 [cit. 7. 10. 2021]. Dostupné z: <http://anopress.cz/>

V případě Babišových výpovědí je možné si všimnout tohoto klamu většinou tehdy, když mluví o (zpravidla) anonymní sortě lidí, která proti němu organizuje akci, kampaň.

„No to je ale skandál, co? Co říkáte? Já musím být v pozoru, protože Seznam, který organizuje tuhle kampaň dlouhodobě, tak zavelí a já jsem v pozoru.“¹²⁴

„Já vnímám, že pozice pana Hamáčka je složitá, že v rámci sociální demokracie jsou samozřejmě lidi, který nechtějí, aby byla sociální demokracie ve vládě a tahle uměle vyvolaná aféra, organizovaná aféra proti mě [sic!], pseudoaféra, tak vlastně oni to použili nebo jako to používají znovu na diskusi v rámci sociální demokracie, aby nebyli ve vládě.“¹²⁵

„Zoufalá opozice vlastně znovu potřebuje se zviditelnit, protože nemá žádný program. Jejich program je jenom antiBabiš a nic jiného neumí a takže to je krize opozice, která není schopna nás porazit ve volbách a v podstatě tady vyvolala pěkně organizovanou akci proti mojí osobě.“¹²⁶

Pravdivost argumentů o tom, že někdo proti Babišovi z různých nepodložených důvodů záměrně organizuje jakýsi štvavý boj, nelze určit. Výroky, že „musí být v pozoru, protože Seznam dlouhodobě organizuje kampaň proti němu“, „kdosi tady organizuje aféru, kterou poslanci ze sociální demokracie využívají k tomu, aby mohli uvnitř strany diskutovat o svém nesetrvání ve vládě“, „zoufalá opozice se chce zviditelnit, a proto organizuje akci proti němu“, nelze nijak vyvrátit. Babiš „dokazuje“ pravdivost svých tvrzení motivacemi, pocity, myšlenkami druhých, eventuálně v některých případech i odhady dalšího vývoje. Takové důkazy jsou však neplatné principiálně právě z důvodu jejich nevyvratitelnosti. Vyvratitelnost je vlastnost právě takového tvrzení, které je možné vyvrátit například experimentem nebo pozorováním, zkušeností, což v tomto případě neplatí.¹²⁷

Jak jsme avizovali výše, tyto klamy se u premiéra vyskytují nezdědka (ve všech šesti rozhovorech celkem 33krát). Zvláště znepokojivé pak je, že premiér tento klam užívá také v kombinaci s argumentem *ad hominem*, kde útočí například na opozici, která je podle něj zoufalá a neumí

---

124 VEINLICH, Jakub. Šokovaný Babiš: O sputání syna jsem nevěděl. Do Česka už nepřijde, má fobii. In: *Blesk.cz* [online]. 22. 11. 2018 [cit. 7. 10. 2021]. Dostupné z: <http://anopress.cz/>

125 ŘEZNÍČEK, Martin. Rozhovor s premiérem, Předvečerem hlasování o nedůvěře vládě, Další spolupráce s ČSSD, Razie na Ministerstvu pro místní rozvoj, O kauze Čapí hnízdo. In: *ČT 24 – Události, komentáře* [online]. 22. 11. 2018 [cit. 19. 10. 2021]. Dostupné z: <http://anopress.cz/>

126 Tamtéž.

127 Problematikou *vyvratitelnosti* (ve svém pojetí *falzifikovatelnosti*) se zabýval především filozof Karl Popper, a to například v díle *Logika vědeckého zkoumání*.

nic jiného, než organizovat kampaň proti němu. Nebo spolu s *apelem na soucit*, přičemž se opět staví do role zneužitě oběti. Tedy k prosazení svých názorů opět uplatňuje emoce, které, jak jsme psali výše, jsou typické při manipulativním přesvědčování a také mnohdy akceptovatelnější pro ty, kteří jim chtějí naslouchat, spíše než holá fakta.

5.3.2.4 Důkazní břemeno

Jak jsme již vysvětlovali v poznámce pod čarou č. 46, všechny strany sporu mají důkazní povinnost, tedy musí k prokázání svých tvrzení navrhovat důkazy. Odmítání *důkazního břemene* či jeho přesouvání na oponenta je považováno za argumentační klam. U Babiše se můžeme setkat s rozličnými podobami tohoto faulu.

„[Redaktor]: Pokud ho [švýcarské občanství – pozn. aut.] získal před dvěma třemi lety, tak lze spekulovat, zda to nebylo kvůli vyšetřování v kauze Čapí hnízdo, aby byl českými úřady nedotknutelný.

[Babiš]: Pane redaktore, nastudujte si proces, jak se získává švýcarské občanství.“¹²⁸

V tomto případě Babiš místo toho, aby vyvrátil spekulace, respektive vysvětlil, proč by nemělo být synovo švýcarské občanství jen záminkou k tomu, aby nebyl stíhaný, přesouvá *důkazní břemeno* na svého protivníka. Redaktor by si podle něj měl nastudovat, jak se získává švýcarské občanství a na základě toho dokázat, proč by díky němu neměl být junior stíhaný.

„Ať ti, co stojí proti mně, proti mně bojují ve volbách, a ne na náměstích, kde znovu a znovu opakují stále dokola tytéž lži za přispění některých aktivistických novinářů.“¹²⁹

Babiš opakovaně používá velice silná tvrzení, jimiž obviňuje druhé ze lži. Málokdy ovšem k nařčení připojí také důkazy, z jakých konkrétních lží ho ostatní osočují. Jestliže řečník někoho obviní ze lži, měl by ke svému stanovisku dodat rovněž přímé důkazy pro podporu jeho pravdivosti. Babiš tak nicméně nečiní, důkazní břemeno odmítá.

„Když někteří vybraní novináři stále dokola tisíckrát opakují tytéž lži, tak to některé lidi zfanatizuje. Protože tisíckrát opakovaná lež se stává pravdou.“¹³⁰

---

128 ROVENSKÝ, Jan. Babiš: nebyla žádná moje snaha syna uklidit, odjel dobrovolně. In: *Právo* [online]. 16. 11. 2018 [cit. 20. 10. 2021]. Dostupné z: <http://anopress.cz/>

129 ROVENSKÝ, Jan. Babiš: Demonstrace mi dodávají sílu. In: *Právo* [online]. 19. 11. 2018 [cit. 20. 10. 2021]. Dostupné z: <http://anopress.cz/>

130 Tamtéž.

„Goebbelsovské“ rčení, že stokrát opakovaná lež se stává pravdou, tady Babiš povýšil na úroveň tisíckrát opakované lži. Kromě svého typického vágního vyjadřování, které je charakteristickým znakem argumentačních faulů a manipulace obecně, je zde patrný zajímavý prvek. Manipulace bývá založená na tom, že se zvolí obětní beránek, na něhož se za něco svalí vina. A poté se tvrzení opakuje do té doby, než mu lidé uvěří. Tady Babiš ukazuje na novináře, již podle něj lžou, a tím fanatizují lidi. A protože se nejedná o výjimečný případ, v němž by redaktory z něčeho podobného nařknul, můžeme říci, že se jedná o opakovanou výpověď. Tedy manipulátor obviňuje z manipulace – „stokrát“ opakuje ničím nepodložené tvrzení, že o něm někdo „tisíckrát“ lhal.

5.3.2.5 Ad hominem

Méně obvyklou, nikoliv však zanedbatelnou figurou v Babišově řeči je argument *ad hominem*, tedy útok na soupeře. Tento klam se u něj objevuje víceméně ve třech podobách. První z nich je *ad hominem* zaměřené na syna, přesněji řečeno na jeho nemoc.

„[Redaktor]: Do Ženevy jste jel za svým synem, který vás předtím obvinil v médiích ze lži. Vyříkali jste si ty věci? Jak je na tom?

[Babiš]: Samozřejmě že jsme si to vyříkali. Ale s detaily se vám nechci svěřovat. Nechci s vámi vést tuto konverzaci, protože můj syn je nemocný, ale on to neakceptuje.

[...]“¹³¹

Argumentační klam *ad hominem* spočívá v tom, že namísto věcné argumentace se mluvčí zaměří na znaky dané osoby (pohlaví, věk, rasu, původ, charakter, sociální postavení, jednání atd.). Tady se Babiš namísto věcné odpovědi na jasné otázky soustředí na synovu nemoc. Říká, že ho syn obviňuje ze lži jen proto, že je nemocný. Obvinění tedy má být pouze jakýmsi projevem juniorovy nemoci. Tím, že Babiš upíná pozornost na onemocnění (znak), poukazuje na nepřičetnost svého syna, čímž se snaží zdiskreditovat jeho tvrzení. Argument *ad hominem* je v této věci *nepřímý*, který upozorňuje na rozpor mezi skutečnostmi týkajícími se dané osoby (je nemocný, takže jsou jeho výroky irelevantní) a obsahem jejího argumentu (tvrdí, že lžou).

Útokům se nevyhnou ani média a novináři obecně, ale také konkrétní redaktoři. Tyto invektivy řadíme do druhé skupiny.

---

131 ROVENSKÝ, Jan. Babiš: Demonstrace mi dodávají sílu. In: *Právo* [online]. 19. 11. 2018 [cit. 20. 10. 2021]. Dostupné z: <http://anopress.cz/>

„Tihle redaktoři šli do Švýcarska, aby zpochybnili a pustili na veřejnost situaci, že můj syn není nemocný. Že se skrývá a nechce vypovídat. A to je ten hyenismus.“¹³²

„Ještě v tuto chvíli, kdy spolu ve čtvrtek vpozdvečer mluvíme, tak ty odporné novinářské hyeny čekají za domem mé dcery.“¹³³

„To považujete za novinářskou práci, že tady si dala za cíl zhrzená bývalá zaměstnankyně mé bývalé firmy, že mě dostane do vězení. To je v pohodě?“¹³⁴

Zmínka o hyenách či hyenismu namířená směrem k novinářům zazní v šesti rozhovorech celkem desetkrát. Tento argument *ad hominem* přímý zaměřený namísto samotného argumentu na charakter jeho obhájce, se v nich tak objevuje poměrně často (dlužno však podotknout, že ne každá taková zmínka má povahu útoku *ad hominem*, některé jsou spojené především s *apelem na soucit*).

Tak jako u jiných klamů, i zde můžeme nalézt kombinaci různých faulů. Kromě *ad hominem* například *nevyvratitelnost*, když Babiš opětovně argumentuje motivací či pohnutkami novinářů – „šli do Švýcarska s cílem zpochybnit synovu nemoc“; „zhrzená bývalá zaměstnankyně si dala za cíl dostat mě do vězení“ (zde míní samozřejmě Sabinu Slonkovou, bývalou šéfredaktorku MF Dnes vlastněnou Babišem). Nebo třeba *unáhlené zobecnění*, u něhož se zobecňuje podle vzorku, který je až příliš malý či výjimečný, než aby mohl být vztažen na celek. Tedy útočné označení novinářů coby hyen, původně cílené pouze na Slonkovou a Kubíka, kteří navštívili Babiše mladšího ve Švýcarsku a svou reportáží odstartovali celou kauzu, posléze namíří na všechny novináře – „odporné novinářské hyeny čekají za domem mé dcery“. Kubík se Slonkovou jsou podle něj hyeny, protože vyzpovídali syna, takže všichni žurnalisté mající v úmyslu vyslechnout kohokoli z Babišové rodiny, jsou také hyeny.

Určitým Babišovým leitmotivem, který jsme zmiňovali již mnohokrát, je apel na emoce, jenž patří neodmyslitelně k Babišově projevu jako takovému, ale současně i k argumentům *ad hominem*. A to jak v podobě omílaného *apelu na soucit*: „To, co ti redaktoři udělali, považují za hyenismus nejhrubšího zrna. Zneužívat korespondenci s nemocným člověkem a pouštět ji do médií, aby se dál mohla vést tato štvavá kampaň proti mně, je odporné.“¹³⁵

---

132 VEINLICH, Jakub. Šokovaný Babiš: O spoutání syna jsem nevěděl. Do Česka už nepřijde, má fobii. In: *Blesk.cz* [online]. 22. 11. 2018 [cit. 21. 10. 2021]. Dostupné z: <http://anopress.cz/>

133 ROVENSKÝ, Jan. Babiš: nebyla žádná moje snaha syna uklidit, odjel dobrovolně. In: *Právo* [online]. 16. 11. 2018 [cit. 21. 10. 2021]. Dostupné z: <http://anopress.cz/>

134 VEINLICH, Jakub. Šokovaný Babiš: O spoutání syna jsem nevěděl. Do Česka už nepřijde, má fobii. In: *Blesk.cz* [online]. 22. 11. 2018 [cit. 21. 10. 2021]. Dostupné z: <http://anopress.cz/>

135 ROVENSKÝ, Jan. Babiš: nebyla žádná moje snaha syna uklidit, odjel dobrovolně. In: *Právo* [online]. 16. 11. 2018 [cit. 21. 10. 2021]. Dostupné z: <http://anopress.cz/>

Či prostého emocionálního vyjadřování, při němž se snaží vyvolat dojem, že je, tak jako celá jeho rodina, pouze obětí těch, kteří se jej snaží „odstranit“, a on se pouze (často agresivně) brání.

U této druhé skupiny ataků jsme na začátku psali, že se jedná o *ad hominem přímé*. Nicméně je možné zde nalézt i *ad hominem tu quoque*. Tedy takový klam, který odpovídá na obvinění obviněním se záměrem odvést pozornost od původního argumentu. Kritika přitom míří na to, že jednání soupeře je identické s tím, které sám kritizuje.

„[Redaktor]: Ve středu jste řekl: ‚Kamera v brýlích, kamera nějaká jiná? A kdo je vybavil, kolik to stálo peněz? To připravila rozvědka nebo bývalí zaměstnanci rozvědky?‘ Ministr vnitra Jan Hamáček odmítl vaše slova, že by za aférou kolem vašeho syna mohla stát civilní rozvědka – podle něj byste měl dokázat svá slova, anebo se omluvit. Máte tedy nějaký důkaz?

*[Babiš]: Nebudu se omlouvat. Prostě jsem spekuloval, jak to vy novináři tak rádi a často děláte. [...]*¹³⁶

Třetí skupinu tvoří útoky na poslance, eventuálně vládní opozici.

*„[T]o je krize opozice. Zoufalá opozice vlastně znovu potřebuje se zviditelnit, protože nemá žádný program. Jejich program je jenom antiBabiš a nic jiného neumí [...].*¹³⁷

*„Ale to je můj problém, komu jsem ho [syna – pozn. aut.] svěřil nebo ne? Tak nechápu, proč to nějakí poslanci řeší. Tam dokonce jeden člověk řešil, jestli na Krymu bylo dobré počasí nebo špatné. Se úplně zbláznil, ne?“*¹³⁸

*„Soc. dem. je náš rovnocenný partner, s jejími ministry si píše, esemeskuje a normálně komunikují. Není to tak, že by nějaký ministr musel čekat šest týdnů na schůzku s premiérem, jak se to stalo panu Pelikánovi u Sobotky.“*¹³⁹

---

136 ROVENSKÝ, Jan. Babiš: Demonstrace mi dodávají sílu. In: *Právo* [online]. 19. 11. 2018 [cit. 22. 10. 2021]. Dostupné z: <http://anopress.cz/>

137 ŘEZNÍČEK, Martin. Rozhovor s premiérem, Předvečerem hlasování o nedůvěře vládě, Další spolupráce s ČSSD, Razie na Ministerstvu pro místní rozvoj, O kauze Čapí hnízdo. In: *ČT 24 – Události, komentáře* [online]. 22. 11. 2018 [cit. 22. 10. 2021]. Dostupné z: <http://anopress.cz/>

138 VEINLICH, Jakub. Šokovaný Babiš: O sputání syna jsem nevěděl. Do Česka už nepřijde, má fobii. In: *Blesk.cz* [online]. 22. 11. 2018 [cit. 22. 10. 2021]. Dostupné z: <http://anopress.cz/>

139 ROVENSKÝ, Jan. Babiš: Demonstrace mi dodávají sílu. In: *Právo* [online]. 19. 11. 2018 [cit. 22. 10. 2021]. Dostupné z: <http://anopress.cz/>

Jak jsme upozornili výše, primárním cílem argumentu *ad hominem* je zaprvé odvést pozornost jinam a zadruhé zdiskreditovat tvrzení dané osoby či osob namísto věcné a jasné odpovědi. Což můžeme vidět i v těchto uvedených výrocích. Nadto zde můžeme vysledovat ještě jeden pozoruhodný prvek. Jako u předchozí skupiny výroků Babiš útočil na konkrétní osobu Slonkové, tak zde v posledním citovaném výroku útočí na bývalého premiéra Bohuslava Sobotku s tím, že se vůči němu vymezuje. Poukazuje na negativní stránky svého předchůdce (což mimochodem uplatňuje celkově u svých odpůrců) a současně upozorňuje, že on je nemá. Tím sám sebe vyzdvihuje a staví do „lepšího světla“. Vykresluje situaci v duchu van Dijkova modelu *my versus oni*, eventuálně ideologického čtverce, který se zakládá na zdůrazňování dobrých vlastností a činů vlastních a marginalizování těch špatných, a naopak zdůrazňování špatných vlastností a činů protivníkových a marginalizování těch dobrých. To je také typické pro *společenský apel* (blíže viz výše bod **Společenský apel** v kategorii **B. Klamy, které oslovují emoce a další psychologické faktory**).

Jak vidno, je možné se u Babiše setkat se všemi typy argumentačního faulu *ad hominem*: *přímým, nepřímým a tu quoque*. I v rámci tohoto klamu si tak udržuje punc pestrosti.

5.3.2.6 Společenský apel

Výše u argumentu *ad hominem* jsme naznačili, jak takový *společenský apel* vypadá. Nicméně je třeba připomenout, co jsme uváděli již v teoretické části, a sice že se náhledy na tento faul v literatuře liší. Vesměs zde máme dvě varianty, z čehož první spočívá v tom, že se mluvčí odvolává na většinový názor, tedy tvrdí-li nebo si myslí něco více lidí, musí to být pravda. Druhá se pak snaží u většiny vyvolat určité pocity nebo emoce. Babiš využívá obě podoby klamu, více však tenduje k vyvolávání skupinových emocí.

„[V]ěřte mi, že plná česká veřejnost mi věří, protože jsem dostal tisíce mejlů a smsek. Nikdy jsem nedostal tolik podpory a děkuju všem, děkuju a nestíhám ani odpovídat. Takže já mám stůl čistý a je to, je to, je to zoufalství těchto nepřátel mých, který prohráli volby a který zkrátka to chtěj změnit demonstracemi ano. Který se nesmířili s tím, že, že my jsme vyhráli volby a který na mě útočí a nemají nic jiného, jenom útočit na moje děti [sic!] na mojeho nemocného syna, kterého ty redaktoři zneužili.“¹⁴⁰

---

140 ŘEZNÍČEK, Martin. Rozhovor s premiérem, Předvečerem hlasování o nedůvěře vládě, Další spolupráce s ČSSD, Razie na Ministerstvu pro místní rozvoj, O kauze Čapí hnízdo. In: *ČT 24 – Události, komentáře* [online]. 22. 11. 2018 [cit. 22. 10. 2021]. Dostupné z: <http://anopress.cz/>

Babiš v této výpovědi dokazuje pravdivost svých výroků tak, že mu vyjádřila velká část populace podporu, tudíž musí být pravdivé. Dovolává se tedy většinového názoru. Problém je v tom, že i kdyby skutečně dostal tisíce zpráv, neznamená to, že musí mít pravdu – mínění většiny totiž nemusí být vždy pravdivé.

Konkrétně na této výpovědi je zajímavé, jak se první varianta *společenského apelu*, kterou tady můžeme vidět, plynule přelévá do jeho druhé podoby. Postupně od ujišťování o pravdivosti na základě většinového mínění přistupuje k negativně zabarveným formulacím namířeným proti opozici. Druhá verze faulu může mít několik podob, zpravidla však vypadá tak, že mluvčí prezentuje sebe samého jako někoho, kdo má stejné problémy, starosti, zájmy jako posluchač, a ukazuje protivníky jako bezectné, zbavené zdravého rozumu, a veškeré obtíže jsou podle něj výsledkem jejich ničemných snah. Jako „člověk z lidu“ se v tomto případě neprezentuje, nicméně opozici zde vykresluje jakožto nečestnou a agresivní koalici buřičů, kteří jednak pouze ze zoufalství z prohraných voleb vyvolávají demonstrace a jednak útočí na jeho děti. Jeho příbuzní trpí, a to kvůli Babišovým „nepřátelům“. Tady *společenský apel* volně přechází do dalšího klamu – *apelu na soucit*. Nikterak překvapivě se Babiš opět odvolává na to, že stejně jako opozice, tak i novináři napadají jeho rodinu.

Upozorňovali jsme na to, že premiér má sklony užívat spíše tu formu *společenského apelu*, která u posluchačů vyvolává určité emoce. V těchto výpovědích se prezentuje jako člověk s identickými problémy, jaké má zbylá populace, ten, který byl zvolen lidem, ale zejména se staví do protikladu vůči svým soupeřům, na něž nezřídka útočí.

„Rekordně navyšujeme důchody i platy, ekonomika roste, investujeme, všechno funguje, jak má. Česko je šestou nejbezpečnější zemí na světě, jsem jeden z lídrů boje proti ilegální migraci, jezdím po světě a říkám naše názory. Konečně je ČR vidět a ani se svojí ženou v Paříži jsme zemi také neudělali ostudu. Takže pokud někdo chce vyvolat vládní krizi v době, kdy se nám neskutečně daří, a zboří rozpočet, tak ať to udělá. Občané si to pak vyhodnotí, oni rozhodně nejsou hloupí. Naopak.“¹⁴¹

V této pasáži jsou vykresleny dva protiklady – Babiš a jeho strana, kteří pozvedávají Českou republiku, a na druhé straně opozice snažící se svrhnout vládu, která zemi zajišťuje prosperitu. Pokud vezmeme van Dijkův ideologický čtverec, všimneme si, jak u vlastní osoby a hnutí Babiš zdůrazňuje pozitivní stránky, ukazuje, co dobrého pro stát udělali, současně ukazuje své

---

141 ROVENSKÝ, Jan. Babiš: Demonstrace mi dodávají sílu. In: *Právo* [online]. 19. 11. 2018 [cit. 23. 10. 2021]. Dostupné z: <http://anopress.cz/>

soupeře v negativním světle, mluví o tom, jaké špatné mají úmysly. Negativa o sobě samozřejmě zamlčuje, stejně jako pozitiva o protivnících.

Společenský apel tady spočívá zejména v ukázání stoupců opačných názorů jako „nepřejících ničemu postrádajících zdravý rozum“. Babišovým cílem je vyvolat u posluchačů právě takový pocit. Současně apeluje na jejich ne-hloupost, čímž se snaží efekt umocnit, protože podle něj pokud lidé nejsou hloupí, tak si to o jeho protivnících musí myslet také. Nakonec zmíníme, že v tomto argumentu můžeme nalézt i *klam oslavující úspěch*, jemu se však budeme podrobněji věnovat dále.

„Útočit na děti a ještě k tomu na nemocné děti, to je ten největší hyenismus. Jsem šokován, kolik lidí s touto nemocí mezi námi žije. Kolik je mezi námi rodičů, kteří mají podobně nemocné děti a jaké je to pro ně obrovské trauma. Napsal mi pán, který popisoval, že má manželku, s níž má čtyři děti. A když jeho paní dostala schizofrenii, tak tvrdila, že žádné děti ani manžela nemá.“¹⁴²

Společenský apel je zde evidentní – Babiš se prezentuje (opět nikoliv výjimečně) jakožto „člověk z lidu“. Přirovnává se ke všem rodičům, kteří mají stejně nemocné děti, čímž se od nich snaží získat souhlas s předcházejícím tvrzením („Útočit na děti a ještě k tomu na nemocné děti, to je ten největší hyenismus.“). S Babišem neodmyslitelně spjatý *apel na soucit* je patrný i v tomto výroku, tedy spoléhá na to, že vyvolání soucitu u té skupiny lidí (a možná i obecně u rodičů s dětmi), kteří jsou v identické situaci jako on, mu zajistí souhlas s irelevantním tvrzením (irelevantní proto, že na jeho děti nikdo neútočí) o tom, že lidé útočící na nemocné děti jsou hyeny.

5.3.2.7 Klam oslavující úspěch

O tomto faulu jsme se zmínili již u předchozího *společenského apelu*. Oproti většině ostatních klamů, o nichž jsme v diplomové práci dosud psali, se zdá, že počet výskytů *klamu oslavujícího úspěch* (11krát) je téměř bezvýznamný. Pokud jej však vezmeme v kontextu literatury popisující argumentační klamy obecně, zjistíme, že se prakticky nikde nevyskytuje¹⁴³. Zmínky o něm najdeme v podstatě pouze u Roberta Maleckého (2018b, 2020), který na něj upozorňoval opakovaně, a to v projevech Andreje Babiše. Evidentně je tedy tato figura charakteristická právě pro osobu Babiše.

---

142 ROVENSKÝ, Jan. Babiš: Demontrace mi dodávají sílu. In: *Právo* [online]. 19. 11. 2018 [cit. 23. 10. 2021]. Dostupné z: <http://anopress.cz/>

143 Přesně *klam oslavující úspěch* se v námi uvedené literatuře víceméně neobjevuje. Za určitou variaci tohoto omylu lze považovat například *apel na peníze* uváděný Burýškem a Svobodou (2019) nebo *paradox texaského střelce* (viz např. Popik, 2013).

Premiér se pomocí *klamu oslavujícího úspěch* pokouší dokázat, že jeho úspěch nějakým způsobem souvisí s pravdivostí jeho tvrzení. Pravda se však samozřejmě nedá poměřovat dosaženými úspěchy.

„[Redaktor]: Ani na okamžik jste neuvažoval o tom, že rezignujete?

[Babiš]: Ani na milisekundu. Zvolili nás občané a věnuji veškerou energii ve prospěch této země, denně je to 15 až 18 hodin včetně sobot a nedělí. Máme jasné výsledky v domácí i zahraniční politice. Plním to, co jsem slíbil občanům. Navazuji spoustu zahraničních kontaktů, třeba v Paříži s čelnými představiteli Thajska, Maroka, Senegalu, Turecka, Indie, Kataru, aby naše firmy prorazily na další trhy. V zahraniční politice jsme aktivní, Česko je vidět. Zarazil jsem migrační kvóty, ve čtvrtek jsem s paní velvyslankyní Filipi řešil projekt s firmou Cubespace na výstavbu vesničky pro 150 sirotků v Sýrii, kde by měly [sic!] školu, školku, kantýnu, hřiště i ubytování.“¹⁴⁴

Ve zkoumaných rozhovorech Babiš většinou své úspěchy používá na obranu před otázkou na rezignaci. Respektive ve chvíli, kdy se jej redaktor zeptá, zda neuvažuje o rezignaci (pochopitelně z důvodu tehdy vzniklé kauzy s údajným únosem syna), Babiš odpovídá záporně s odkazem na své úspěchy – to, co dokázal, má odůvodňovat jeho ne-rezignaci. Nelze však dokazovat pravdivost tvrzení svými úspěchy, navíc otázka s Babišovými důvody absolutně nesouvisí.

Tak jako podstatnou část dalších klamů, i tento premiér mnohdy používá v kombinaci s jinými fauly, nejčastěji s *falešnou stopou*.

Ukázali jsme, že argumentační klamy Babiš využívá v rozhovorech běžně. Je ovšem možné, že oproti jiným se interview týkající se údajného únosu mohou, co se týče počtu či konkrétních faulů, mírně lišit. Přesto si dovolíme tvrdit, že doposud uvedené fauly, tedy *falešná stopa*, *apel na soucit*, *nevyvratitelnost*, *důkazní břemeno*, *ad hominem*, *společenský apel* a *klam oslavující úspěch* jsou pro Andreje Babiše charakteristické a jím nejvyužívanější.

Ze zbylých faulů vyjmenujeme a krátce okomentujeme ještě několik, zejména pro demonstraci toho, jak je, s ohledem na ně, Babišova argumentace pestrá.

5.3.2.8 Slaměný panák

Jinak také *hastroš*, záleží v tom, že mluvčí vytvoří zkreslenou karikaturu protivníka, na kterou pak útočí. Soupeři je podsouván názor, jenž nikdy nezastával nebo nezastává, a na ten mluvčí reaguje.

---

144 ROVENSKÝ, Jan. Babiš: nebyla žádná moje snaha syna uklidit, odjel dobrovolně. In: *Právo* [online]. 16. 11. 2018 [cit. 23. 10. 2021]. Dostupné z: <http://anopress.cz/>

„[Redaktor]: Všichni by si oddechli, kdyby policie kauzu Čapí hnízdo uzavřela a státní zástupce by buď trestní stíhání zastavil, nebo vás obžaloval. Netáhne se vše příliš dlouho?

[Babiš]: Policie koná, vyšetřuje. To média tlačí na policii a žalobce, aby mě zavřeli. Přitom je to celé nesmysl a je to absurdní štvance. Nic jsem neudělal, žádný zákon jsme já ani moje rodina neporušili. Je skandální, že média chtějí nahradit orgány činné v trestním řízení a řeší živé vyšetřování každý den.“¹⁴⁵

Argument Babiš aplikuje hlavně na novináře. Konkrétně na tomto místě vytváří zkreslenou a absurdní představu médií, novinářů jakožto soudců, kteří tlačí na policii a další orgány, protože chtějí, aby byl zavřený. A na tuto představu sám útočí a označuje ji za skandální. Nicméně je zřejmé, že i kdyby o to někdo z médií přece jen usiloval, tak rozhodně nemůže nahradit žádný z orgánů činných v trestním řízení. Proto je Babišovo tvrzení naprosto irelevantní.

5.3.2.9 Dovolávání se autority

Za dodržení určitých pravidel, o nichž píšeme v podkapitole 2.3.2, lze odkazování na autoritu považovat za korektní argumentaci. Nicméně pokud je citování, eventuálně *dovolávání se autority* pouze účelové, mluvčí jej využívá jen na efekt, jedná se o argumentační klam.

„[Redaktor]: Když už jste zmínil korupci, není minimálně střetem zájmů, že zprávu pro policii o zdravotním stavu vašeho syna vypracovala psychiatrická, která byla vaší poradkyní na ministerstvu financí a nyní pracuje v resortu zdravotnictví vedeném ministrem z ANO?

[Babiš]: Není. Proč by měl být? Paní Protopopová je odbornice na psychiatrickou léčbu a chce prosadit její reformu. Lidí s psychickými problémy je bohužel strašně moc a ona si přeje, aby se jim pomáhalo doma v rodinách, ne v ústavech. I pan profesor Höschl řekl, že nemá pochyby o její práci.“¹⁴⁶

Nesporně je profesor Cyril Höschl odborníkem v psychiatrické léčbě. Vzhledem k otázce je však odkaz na něj naprosto scestný. Redaktor se dotazuje na střet zájmů doktorky Protopopové, který skutečně nerozsoudí Höschlův názor na doktorčinu práci. Babiš *dovolávání se autority* tedy využívá pouze účelově pro podporu svého tvrzení.

---

145 PERKNEROVÁ, Kateřina. Andrej Babiš: Mým dětem škodí novináři, jsou největším ohrožením mé rodiny. In: *Deník.cz* [online]. 19. 11. 2018 [cit. 24. 10. 2021]. Dostupné z: <http://denik.cz/>

146 Tamtéž.

5.3.2.10 Šikmá plocha

Mluvčí se pomocí *šikmé plochy* snaží zdiskreditovat tvrzení oponenta poukázáním na to, že jeho přijetí nutně povede k sérii dalších, zpravidla nežádoucích událostí.

„No ne ono to tak vypadá, že by novináři rádi nahradili vyšetřovatele a státního zástupce a nejlépe i soudce, protože někteří už říkají, že mám jít do vězení. Staví šibenice. No.“¹⁴⁷

Babiš opět kombinuje několik klamů, kromě *šikmé plochy* také *apel na soucit a slaměného panáka*. V posluchačích se snaží vyvolat soucit tím, že se staví do role oběti, kterou chtějí novináři bezdůvodně poslat do vězení či pověsit na šibenici. Představu „slaměného panáka“ vytváří tak, že novináře vyobrazuje jako vyšetřovatele a soudce, kteří ho posílají do věznice a na šibenici, a na tuto karikaturu posléze útočí.

Nakonec, co se týče *šikmé plochy*, se Babiš pokouší zdiskreditovat v podstatě jakékoli tvrzení nebo námitky novinářů poukázáním na to, že jejich přijetí nutně povede k sérii neblahých událostí. Redaktor se předtím zeptal: „Vy jste říkal, že nikdo nevydělal. Můžete říci, za kolik pan Herodes, váš syn a vaše dcera prodali potom Čapí hnízdo zpátky?“¹⁴⁸ Babiš odmítá odpovědět s tím, že se tímto dotazem novinář snaží nahradit vyšetřovatele. Říká tedy, že pokud by se přijala tato představa redaktorů jakožto vyšetřovatelů (kteří se ptají na okolnosti kolem Čapího hnízda nebo jeho syna), nahradili by později také státního zástupce a poté i soudce a následně by ho poslali do vězení a na šibenici.

5.3.2.11 Argumentace kruhem

Jedná se o chybný argument, při němž se předem předpokládá to, co se má teprve dokazovat, tedy v jedné či více premisách se předpokládá závěr.

„Takže v momentě, když řekla [doktorka Protopopová – pozn. aut.], že se má syn vrátit do normálního života, ale potřebuje samozřejmě celodenní nákou, nákou společnost. No tak jsme se domluvili, že to začal dělat její manžel a jsem přece neměl žádný důvod jako mít nedůvěru jejího manžela, který je její manžel, takže jsem důvěřoval doktorce, tak jsem samozřejmě důvěřoval jejímu manželovi.“¹⁴⁹

---

147 ŘEZNÍČEK, Martin. Rozhovor s premiérem, Předvečerem hlasování o nedůvěře vládě, Další spolupráce s ČSSD, Razie na Ministerstvu pro místní rozvoj, O kauze Čapí hnízdo. In: *ČT 24 – Události, komentáře* [online]. 22. 11. 2018 [cit. 24. 10. 2021]. Dostupné z: <http://anopress.cz/>

148 Tamtéž.

149 Tamtéž.

Závěr (neměl jsem důvod mít nedůvěru v jejího manžela) je tvořen na základě premisy (protože je její manžel), v níž je závěr již obsažen. Jinak řečeno, Babiš říká: věřím jejímu manželovi, protože je její manžel. Argument tak tvrdí „věřím x, protože je x“, což je bez významu.

5.4 Sumarizace a interpretace výsledků analýzy

Dosud jsme uvedli celkem jedenáct konkrétních argumentačních faulů, jež jsme dohledali v projevech Andreje Babiše na téma údajného únosu syna na Krym a do Ruska. Celkově jsme v jeho výpovědích našli 33 různých klamů, takže jsme vyjmenovali a detailněji popsali třetinu z nich. Přesto se domníváme, že tento výčet je dostačující zejména pro demonstraci dvou skutečností – že premiér využívá klamavou argumentaci hojně a současně rozmanitě.

Nečastější figurou v rozhovorech s Andrejem Babišem věnujících se údajnému únosu jeho syna byla *falešná stopa* (51krát z celkového počtu 261 faulů ve všech šesti rozhovorech) odvádějící pozornost k jinému tématu. Obvykle je cílem argumentace nalézt řešení nějakého konkrétního problému, nicméně „útěk“ od nastoleného tématu je nepochybně v rozporu s tímto cílem. Tento faul se v Babišově řeči objevuje opakovaně také v jiných rozhovorech než jen na téma údajného únosu. Proto jej lze považovat za typický pro Babiše.

V podobně vysoké míře bylo možné se setkat s *apelem na soucit* (46krát). Nejedná se o klam, který by byl obecně v premiérově řeči ojedinělý, v rozhovorech na téma údajného únosu jsme jej však našli (i oproti jiným rozhovorům) v nebyvale velkém počtu. Je však třeba upozornit na to, že vyvolání soucitu může být v diskuzi naprosto legitimní. Eventuálně lze uvažovat o nezáměrném působení na emoce v případech, kdy mluvčí danou emoci pociťuje. Naopak nepatřičné a nepřijatelné apelování na soucit pozorujeme tehdy, když se namísto argumentace konkrétními fakty k němu řečník uchýlí v případě nedostatku důkazů. A vzhledem k tomu, že obvyklou Babišovou figurou v rozhovorech je rovněž absence *důkazního břemene* (30krát), můžeme s jistotou prohlásit, že apeluje na emoce a staví se do role zneužitě oběti (případně staví do role obětí své děti) pouze účelově proto, aby prosadil své názory. V souvislosti s tímto klamem a Babišovým působením na emoce obecně byl rovněž vysledovatelný vyšší výskyt expresiv (např. „hyenismus“, „pseudokauzy“ apod.) a citově zabarvených výpovědí (např. „novináři terorizují a zstrašují“, „zneužívají děti“, „zneužívat korespondenci s nemocným člověkem“ atd.), jimiž Babiš vyjadřuje svůj vztah ke komentovaným skutečnostem.

Další dva klamy *nevyvratitelnost* a *důkazní břemeno* jsou pro Babišovo vyjadřování ve věci údajného únosu syna rovněž charakteristické. *Nevyvratitelnost* spočívá v tom, že se mluvčí snaží dokázat pravdivost, nebo nepravdivost argumentu takovým důkazem, který nelze kategorizovat jako pravdivý, nebo nepravdivý (řečník kupříkladu argumentuje motivacemi, myšlenkami nebo pocity druhých, případně prognózami, jež nelze ověřit apod.). Při odmítání *důkazního břemene*

(tedy navrhování důkazů pro tvrzení) či jeho přesouvání na oponenta pak důkazy vysloveně absentují. Tím, že Babiš buď nedokazuje svá tvrzení, nebo je obhájí neověřitelnými důkazy, zamlžuje pravdu. Svým jednáním diskredituje věcnou argumentaci založenou právě na předkládání (relevantních) důkazů či důvodů pro vlastní tvrzení. Současně nelze v takovém případě považovat jeho argumenty za pravdivé a věrohodné.

Argumentem *ad hominem*, který jsme ve zkoumaných rozhovorech objevili celkem 22krát, se Babiš vyhýbá argumentaci a místo ní se zaměřuje na charakter svého oponenta. Tím se snaží zpochybnit jeho důvěryhodnost a zároveň znevážit jeho argument. Tedy opět můžeme pozorovat, jak Babiš odmítá racionální a věcnou diskuzi a adresnými útoky ji odvádí do roviny emocionální. Příkladem budiž Babišova reakce na pobídku, aby vysvětlil dosud neobjasněné okolnosti kolem údajného únosu: „[...] [V]y se chováte jak hyeny. [...] ty odporné novinářské hyeny čekají za domem mé dcery. Čekají proto, aby mou rodinu terorizovali a zastrašovali. [...]“¹⁵⁰

*Společenským apelem*¹⁵¹ se Babiš, opět s pomocí emocionálního působení, pokouší vyvolat skupinové cítění, které má motivovat publikum k tomu, aby pod vlivem těchto emocí daný argument přijalo. Což se mu nejspíše povedlo, když vezmeme v potaz průzkumy volebních preferencí. Podle Ústavu empirických výzkumů STEM činily preference voličů hnutí ANO v říjnu 2018 33,4 %. Kdežto v listopadu (výzkum STEMu probíhal více než týden po zveřejnění reportáže o údajném únosu Babišova syna) stouply na 35,7 %.

Co se týče *klamu oslavujícího úspěch*, je dohledatelný pouze v těch textech, které se věnují argumentačním faulům přímo v projevech Andreje Babiše. Je možné, že se v odborné literatuře vyskytuje podobný faul s odlišným názvem¹⁵², ovšem přesný popis *klamu oslavujícího úspěch*, který by odpovídal tomu v Babišově projevu, jsme nenašli. Můžeme jej tedy považovat za jeho unikátní specifikum.

Dominantní složku ve zkoumaných rozhovorech tvoří klamy neformální, způsobené chybným induktivním usuzováním. Což je pochopitelné vzhledem k tomu, že neformální logika, formulující tyto omyly, se zaobírá praktickými argumenty v přirozeném jazyce.

---

150 ROVENSKÝ, Jan. Babiš: nebyla žádná moje snaha syna uklidit, odjel dobrovolně. In: *Právo* [online]. 16. 11. 2018 [cit. 2. 12. 2021]. Dostupné z: <http://anopress.cz/>

151 Pomocí něj se snaží vyvolat představu sebe samého jako oběti, která má stejné problémy jako mnoho jiných lidí, a současně své oponenty (vládní opozici, novináře) vykresluje jako bezectné, takové, kteří zneužívají jeho děti.

152 *Klamu oslavujícímu úspěch* se podobá například charakteristika faulu označovaného jako *omyl texaského ostrostřelce* či *paradox texaského střelce* (*The Texas sharpshooter fallacy*). Název získal podle příběhu o muži, který několikrát vystřelil proti zdi a následně namaloval terč kolem děr po kulkách. Poté ukazoval terč lidem, aby dokázal, jak dobrou má mušku. Tento klam tak spočívá v tom, že uvádíte právě takové důkazy nebo data, které podporují vaše tvrzení, zatímco ignorujete zbytek informací, jež máte. Více viz např. Popik (2013). Podobnost záleží v tom, že Babiš při použití *klamu oslavujícího úspěch* taktéž ignoruje informace, které mu zpravidla přináší redaktori, a místo toho odkazuje k takovým informacím, jež mají podporovat jeho tvrzení. Odlišnost naopak tkví v tom, že Babiš v takovém případě většinou odbíhá od tématu (tedy užívá *falešnou stopu*) a uvádí důkazy, které se nevztahují k tvrzení (tedy například tvrdí, že nerezignuje, protože je úspěšný, ačkoliv je tázán na rezignaci kvůli údajnému únosu syna).

Pokud bychom vzali tři obecné kategorie faulů, o nichž jsme psali v podkapitole 3.3, mohli bychom shrnout, že Babiš nejvíce užívá *faktické klamy* spočívající buď v neposkytování dostatečných důkazů pro tvrzení, nebo v irelevantních důkazech nevztahujících se k tvrzení. Do této skupiny lze z těch nejčastějších zařadit *falešnou stopu*, *nevyvratitelnost* nebo *důkazní břemeno*. Další, premiérem hojně využívaná skupina jsou *klamy apelující na emoce*, kam spadají například *apel na soucit*, *ad hominem*, *společenský apel* či *klam oslavující úspěch*. Nejméně jsou pak zastoupeny *jazykové klamy* pracující s nejednoznačností či nesprávným použitím slov. Sem můžeme zařadit třeba *ekvivokaci* či *amfibolii*.

Analýza dokládá, že minimálně v rozhovorech na téma údajného únosu svého syna Babiš mnohem více než etické přesvědčování uplatňuje nevěcnou manipulativní argumentaci zahrnující velké množství klamů. Z toho lze usoudit, že ignoruje logické vyplývání, které je pro správnou argumentaci zásadní. Dopouští se vědomých (například když záměrně odbíhá od tématu, které je mu nepříjemné) i nevědomých (třeba v některých případech, kdy nedoloží důvody ke svým tvrzením) způsobů jednání. Jeho výroky jsou nejednoznačné a nejasné, zamlžené polopravdami, rozporuplnými výpověďmi nebo přímými lžemi (viz např. Harzer, 2018, Golis, Fryčová, 2018 nebo Golis, 2018).

Babiš v rozhovorech působí místo rozumu primárně na emoce. Tím se současně dopouští manipulace, která často využívá citového nátlaku k prosazení osobních cílů. Děje se tak například tehdy, když se Babiš staví do role zneužitě oběti, čímž se snaží vyvolat soucit v lidech, již by měli pod vlivem těchto emocí jeho argument přijmout. Zde je však nutno také připomenout, že manipulace je sice součástí každodenního života a je takřka nemožné se jí vyhnout. Nicméně, jak upozornil například Jachtchenko (2019), který dokonce vidí za určitých podmínek manipulaci jako zcela přijatelný nástroj ovlivňování, je manipulace nemorální, když člověk jedná ve svůj prospěch a zároveň úmyslně či neúmyslně poškodí druhé. S odvoláním na častý faul *ad hominem* (mnohokrát spojený také s *apelem na soucit*) můžeme říci, že Babišova manipulace je nemorální, a tudíž nepřijatelná, protože svými útoky poškozuje druhé nepodloženými tvrzeními.

Taktéž se vyjadřuje přinejmenším nezdvořile, když odmítá diskuzi z dogmatické pozice („[Redaktor]: O vašem konci v čele vlády ale mluví váš koaliční partner, to není opozice. To není v ANO nikdo jiný, kdo by dokázal stát v čele vlády? Proč tak trváte na tom, že povedete vládu? [Babiš]: Protože pravda je na mé straně. [...]“¹⁵³). Nebo z relativistické pozice („[Redaktor]: Ve středu jste řekl: ‚Kamera v brýlích, kamera nějaká jiná? A kdo je vybavil, kolik to stálo peněz? To připravila rozvědka nebo bývalí zaměstnanci rozvědky?‘ Ministr vni-

---

153 ROVENSKÝ, Jan. Babiš: Demonstrace mi dodávají sílu. In: *Právo* [online]. 19. 11. 2018 [cit. 3. 12. 2021]. Dostupné z: <http://anopress.cz/>

tra Jan Hamáček odmítl vaše slova, že by za aférou kolem vašeho syna mohla stát civilní rozvědka – podle něj byste měl dokázat svá slova, anebo se omluvit. Máte tedy nějaký důkaz? [Babiš]: Nebudu se omlouvat. Prostě jsem spekuloval, jak to vy novináři tak rádi a často děláte.¹⁵⁴) Babiš zde relativizuje pravdu (ve smyslu objektivní reality) tím, že uznává spekulace jako alternativní pravdu.

Premiér rovněž porušuje zásady etického přesvědčování, které popisujeme v podkapitole 2.3.2. Tedy:

- a) používá emocionálně zbarvený jazyk, je zaujatý vůči svým oponentům a médiím a novinářům všeobecně;
- b) vyjadřuje se nejednoznačně, nekonkrétně a jeho projev není konzistentní;
- c) nevyjadřuje explicitně to, co je v argumentu nevyřčeno, zamlčeno nebo se mlčky předpokládá (např. když naznačoval, že novináři spolupracovali s rozvědkou (své tvrzení však nepodložil důkazy), a posléze byl požádán, aby své tvrzení vysvětlil a dokázal, což odmítl).

Stejně tak Babiš porušuje některá pravidla kritické diskuze, o nichž mluví van Eemeren, Grootendorst, Snoeck Henkemans (2002, s. 182–186):

- 1) pravidlo důkazního břemene – strana, která hájí stanovisko, je povinna jej hájit, Babiš nicméně své stanovisko důkazy mnohdy nepodporuje;
- 2) pravidlo stanoviska – útok strany na stanovisko se musí vztahovat k tomuto stanovisku, které skutečně předložila druhá strana, Babiš však často odbíhá od tématu a útočí na argumenty, které nebyly vysloveny;
- 3) pravidlo relevance – strana může hájit své stanovisko pouze takovou argumentací, která se k němu vztahuje, Babiš ovšem k obhajobě svého stanoviska nezřídka užívá důkazy či důvody k němu se nevztahující, tedy irelevantní;
- 4) pravidlo uzavření – neúspěšná obhajoba stanoviska musí vést k tomu, že mluvčí stanovisko odvolá, a úspěšná obhajoba stanoviska musí vést k tomu, že oponent odvolá své pochybnosti, leč premiér kupříkladu ani po usvědčení z nedostatku důkazů neodvolal své stanovisko ohledně údajné spolupráce novinářů a rozvědky;
- 5) pravidlo použití – strany nesmějí používat žádné formulace, které jsou nejasné nebo nejednoznačné, a formulace druhé strany musí interpretovat co nejpečlivěji a nejpresněji, jenže Babiš, jak jsme psali výše, se opakovaně vyjadřuje nejasně a nejednoznačně, nadto argumenty protistrany interpretuje ne vždy zcela přesně.

---

154 ROVENSKÝ, Jan. Babiš: Demontrace mi dodávají sílu. In: *Právo* [online]. 19. 11. 2018 [cit. 3. 12. 2021]. Dostupné z: <http://anopress.cz/>

Jeho projev na dané téma se vyznačuje mnohými znaky nevěcné argumentace, jež popisujeme v podkapitole 3.2. Několik jsme již přitom zmínili (např. porušování pravidel kritické diskuze, adresné útočení, užívání nerelevantních faktů nebo působení na emoce atd.). Ukázali jsme, že cíl Babišovy argumentace je identický s cílem samotných argumentačních klamů – porazit či přesvědčit oponenta bez ohledu na pravdivost, přesnost či úplnost pronesených výroků.

Vzhledem k výše uvedeným skutečnostem musíme konstatovat, že projev Andreje Babiše je značně nejasný, do určité míry neetický a manipulativní, a tudíž pro korektní a věcnou diskuzi neakceptovatelný.

Závěr

Cílem diplomové práce bylo na jedné straně vytvořit ucelenou koncepci argumentačních faulů, na straně druhé podrobit důkladné analýze projevy Andreje Babiše, v nichž jsme hledali kromě klamů také další znaky nevěcné argumentace. Zaměřili jsme se na rozhovory s Babišem vedené na téma údajného únosu jeho syna na Krym a do Ruska, přičemž jsme vyseletovali dohromady šest textů z různých médií (Práva, serverů Deník.cz, Blesk.cz a stanic NOVA, ČT 24), na nichž jsme analýzu provedli.

V teoretické části jsme objasnili pojmy přesvědčování, manipulace, argumentace, argument či logika související s argumentačními fauly. Vysvětlili jsme rozdíly mezi přesvědčováním a manipulací nebo věcnou a nevěcnou argumentací. Popsali jsme, jakou roli v argumentaci hraje logika a jakou podobu má korektní argument. Nakonec jsme seznámili s historií klamů, definovali pojem argumentační faul a s použitím rozsáhlého souboru odborné literatury sestavili klasifikační model vycházející primárně ze *Základů stupidologie* Františka Koukolíka a Jany Drtilové.

Teoretická východiska jsme následně užili v analýze. Při rozboru jsme uplatnili kvalitativní metodu s názvem kritické čtení textu. Pomocí ní jsme v textech hledali argumentační klamy a další jevy jich se týkající, o nichž jsme psali v teorii.

Výsledky práce přinesly několik závěrů. Prokázali jsme, že Andrej Babiš v rozhovorech na téma údajného únosu vlastního syna užívá faulů hojně a současně rozmanitě. Celkem jsme jich našli 261, což v přepočtu vychází na 43,5 faulu na jeden rozhovor. Jejich pestrost se odráží v úhrnném počtu 33 různých klamů.

Nejvíce se opakoval faul s názvem *falešná stopa* (51krát), následovaly *apel na soucit* (46krát), *nevyvratitelnost* (33krát), *důkazní břemeno* (30krát), *ad hominem* (22krát), *společenský apel* (12krát), *klam oslavující úspěch* (11krát). Dokonce tři ze zmíněných klamů (*nevyvratitelnost*, *důkazní břemeno*, *klam oslavující úspěch*) neuvádíme v teoretické části. Nejedná se totiž o takové klamy, které se systematicky a pravidelně objevovaly ve výchozí literatuře. Lze je tedy považovat za jisté Babišovo specifikum.

V premiérově řeči dominují *faktické klamy* založené na nedostatečném nebo irrelevantním zdůvodnění závěru. Nicméně se v nemalé míře objevují rovněž *klamy apelující na emoce*. Vlastními emočně nabitými výpověďmi, jimiž nejčastěji útočí na své oponenty či se staví do role oběti, Babiš velice silně manipuluje veřejným míněním.

Obecně je jeho projev do vysoké míry podřízen emocím, jejichž prostřednictvím odklání diskuzi z racionálního pole. Soustavně porušuje principy etického přesvědčování a zároveň pravidla kritické diskuze. Projev Andreje Babiše proto musíme označit jako nevěcný, zčásti manipulativní a především pro střízlivou a poctivou diskuzi nepřijatelný.

Výzkum téma nicméně rozhodně nevyčerpal. Může tak sloužit k dalšímu zkoumání v dané oblasti. Kromě rozsáhlého podkladu týkajícího se přesvědčování, manipulace, argumentace a argumentačních klamů a také analýzy Babišových projevů lze k možným budoucím badáním využít rovněž excerpované texty (převážně rozhovory) z období od 1. července až 31. prosince 2017 a 1. července až 31. prosince 2018, které přikládáme jako přílohu na CD.

Anotace

Autor: Bc. Tereza Zaoralová

Fakulta: Filozofická fakulta

Katedra: Katedra bohemistiky

Název diplomové práce česky: Argumentační fauly v projevech Andreje Babiše

Název diplomové práce anglicky: Argumentative Fallacies in Andrej Babiš's speeches

Vedoucí diplomové práce: Mgr. Vladimír Polách, M.Phil., Ph.D.

Počet znaků: 237 174

Počet příloh: 1

Počet titulů použité literatury: 43

Počet internetových zdrojů: 40

Klíčová slova: Andrej Babiš, argumentační fauly, přesvědčování, manipulace, argument, kauza údajného únosu syna, kritické čtení textu

Key words: Andrej Babiš, argumentative fallacies, persuasion, manipulation, argument, supposed kidnapping of son affair, critical text reading

Anotace:

Diplomová práce se zaměřuje na argumentační fauly v projevech Andreje Babiše. Cílem bylo podrobně představit problematiku faulů a současně s pomocí dalších teoretických východisek týkajících se argumentace, přesvědčování, logiky či manipulace zanalyzovat celkem šest rozhovorů z různých médií na téma údajného únosu Babišova syna. Ke komplexní analýze byla užita kvalitativní metoda s názvem kritické čtení textu.

The thesis focuses on the argumentative fallacies in Andrej Babiš's speeches. The aim was to present the problematics of the fallacies in detail and also, to analyze six interviews from different media sources on the topic of supposed kidnapping of Babiš's son by using another theoretical framework related to argumentation, persuasion, logic or manipulation. Qualitative method called critical text reading was used for the purpose of complex analysis.

Resumé

The thesis primarily focuses on the analysis of Andrej Babiš's speeches. The aim was to create a systematic list of argumentative fallacies that were, along with another theoretical frameworks, then applied in the practical part to develop a comprehensive analysis.

Overall, six interviews from different media sources related to the topic of supposed kidnapping of Babiš's son were analyzed. The texts come from the Anopress database from when the journalists Sabina Slonková and Jiří Kubík published their report (12th of November 2018). After that, the premier had to cement on accusations from his son who had claimed that he was taken abroad in order not to testify to the police because of Čapí hnízdo affair.

The theoretical part focuses on clarifying differences between ethical persuasion and immoral manipulation, factual and non-factual argumentation, correct and dishonest arguments. The thesis explains what the argumentation consists in, what role logic plays in it and what types of arguments it is possible to encounter in a discussion. Finally, it presents the history of argumentative fallacies, the definition of this term and its detailed classification.

The second part of the thesis applies the above-mentioned theory to the specifics of Babiš's rhetorics and arguments. Qualitative method was used to search argumentative fallacies in interviews along with other elements (manipulation, persuasion, factual and non-factual argumentation, etc.) that were explained in the theoretical part. Therefore, a complex and comprehensive analysis was created addressing Babiš's comments on the topic of supposed kidnapping of his own son.

Firstly, the results of the research supplement existing researches of Babiš's speeches. Secondly, they can serve as basis for future research into Babiš's rhetorics either based on the established facts or by using other collected materials such as interviews conducted with Babiš and other documents connected to his person, that were gathered and can be found on the attached CD.

Bibliografie

Knižní publikace

ANGELES, Peter A. *The Harper Collins dictionary of philosophy*. 2nd ed. New York: Harper-Collins Publishers, 1992. ISBN 0-06-461026-8.

ARISTOTELÉS. *O sofistických důkazech. Organon VI*. Praha: Academia, 1978. Filosofická knihovna.

ARISTOTELÉS. *Poetika; Rétorika; Politika*. Bratislava: Tatran, 1980. Knižnica estetiky.

ARISTOTELÉS. *Topiky. Organon V*. Praha: Academia, 1975. Filosofická knihovna.

ARP, Robert, BARBONE, Steven, BRUCE, Michael. *Bad Arguments: 100 of the Most Important Fallacies in Western Philosophy*. Hoboken: Wiley Blackwell, 2019. ISBN 978-1-119-16578-1.

BACON, Francis. *Nové Organon*. Vyd. 2. Praha, 1990.

BECK, Gloria. *Zakázaná rétorika: 30 manipulativních technik*. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1743-2.

BOKR, Josef, SVATEK, Jan. *Základy logiky a argumentace pro zájemce o umělou inteligenci, filozofii, práva a učitelství*. Dobrá Voda u Pelhřimova: Aleš Čeněk, 2000. ISBN 80-902627-8-3.

DESCARTES, René. *Rozprava o metodě, jak správně vésti svůj rozum a hledati pravdu ve vědách*. Praha: Jan Laichter, 1933. Laichterova filosofická knihovna; Sv. 7.

DIJK, Teun Adrianus, van. *Critical discourse studies: a sociocognitive approach*. In: Wodaková, Ruth, Meyer, Michael (eds.). *Methods of Critical Discourse Studies*. 3rd edition. Los Angeles – London – Singapore – Washington DC: Sage, 2016. ISBN 978-1446282410.

EDMÜLLER, Andreas, WILHELM, Thomas. *Velká kniha manipulativních technik*. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-3778-2.

GÁLIK, Stanislav. *Psychologie přesvědčování*. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-4247-2.

GULA, Robert J. *Nonsense: A Handbook of Logical Fallacies*. Revised Edition. Mount Jackson: Axios Press, 2002. ISBN 978-0-966-19085-4.

HRADILOVÁ, Darina. *Funkční aspekty lexikální expresivity v současné češtině*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015. ISBN 978-80-244-4841-1.

HURLEY, Patrick J. *A Concise Introduction to Logic*. 12th ed. Stamford, CT: Cengage Learning, 2015. ISBN 978-1-285-19654-1.

JACHTCHENKO, Wladislaw. *Manipulativní rétorika: nejlepší manipulativní triky a techniky*. Praha: Grada, 2019. ISBN 978-80-271-2205-9.

KLAPETEK, Milan. *Komunikace, argumentace, rétorika*. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-2652-6.

- KOUKOLÍK, František, DRTILOVÁ, Jana. *Základy stupidologie*. Praha: Galén, 2002. Makropulos. Velká řada. Život s deprivanty; díl 2. ISBN 80-7262-078-9.
- LOCKE, John. Four Sorts of Arguments. In: Hansen, Hans V., Pinto, Robert C. *Fallacies: Classical and Contemporary Readings*. Pennsylvania: Penn State University Press, 1995, p. 55–56. ISBN 0-271-01417-2.
- LOTKO, Edvard. *Kapitoly ze současné rétoriky*. 2. vyd., aktualiz. a rozš. Olomouc: Univerzita Palackého, 2004. ISBN 80-244-0796-5.
- MACEK, Jakub. *Média v pohybu: k proměně současných českých publik*. Brno: Masarykova univerzita, 2015. Edice Media. ISBN 978-80-210-8033-1.
- MACHALOVÁ, Tatiana a kol. *Akademické psaní pro právníky*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2018. ISBN 978-80-7380-738-2.
- MCQUAIL, Denis. *Úvod do teorie masové komunikace*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-200-9.
- MIKULÁŠTÍK, Milan. *Komunikační dovednosti v praxi*. Praha: Grada, 2003. ISBN 80-247-0650-4.
- NAZARE-AGA, Isabele. *Nenechte sebou manipulovat*. Praha: Portal, 2010. ISBN 978-80-7367-722-0.
- NUTIL, Petr. *Média, lži a příliš rychlý mozek. Průvodce postpravdivým světem*. Praha: Grada, 2018. ISBN 978-80-271-0716-2.
- O'KEEFE, Daniel J. *Persuasion: Theory and Research*. 3rd ed. Los Angeles: Sage Publications, 2016. ISBN 978-1-4522-7667-0.
- PALKOVÁ, Zdena. *Fonetika a fonologie češtiny s obecným úvodem do problematiky oboru*. Praha: Karolinum, 1994. ISBN 80-7066-843-1.
- PERLOFF, Richard M. *The Dynamics of Persuasion: Communication and Attitudes in the 21st Century*. 6th ed. New York: Routledge, 2017. ISBN 978-1-138-10032-9.
- SCHNEIDEROVÁ, Soňa. *Analýza diskurzu a mediální text*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2015. ISBN 978-80-246-2884-4.
- SCHOPENHAUER, Arthur. *Eristická dialektika čili Umění dostat v každé debatě za pravdu*. Brno: „Zvláštní vydání“, 1993. S sebou; Sv. 5. ISBN 80-85436-19-1.
- SVOBODOVÁ, Jindřiška, HAMRUSOVÁ, Šárka, HINKOVÁ, Barbora. *Kritické čtení mediálních textů*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2018. ISBN 978-80-244-5315-6.
- SZYMANEK, Krzysztof. *Umění argumentace: terminologický slovník*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2003. ISBN 80-244-0699-3.
- SZYMANEK, Krzysztof, WIECZOREK, Krzysztof A., WÓJCIK, Andrzej S. *Umění argumentace: úlohy na zkoumání argumentů*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2004. ISBN 80-244-0834-1.

ŠTĚPÁN, Jan. Základní problémy argumentace. In: Horyna, Břetislav a Krob, Josef eds. *Cesty k vědě: jak správně myslet a psát*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2007, s. 61–69. ISBN 978-80-7182-223-3.

ŠVANDOVÁ, Blažena. Argumenty a logika. In: Jelínek, Milan, Švandová, Blažena a kol. *Argumentace a umění komunikovat*. Brno: Masarykova univerzita, 1999a, s. 101–134. ISBN 80-210-2186-1.

ŠVANDOVÁ, Blažena. Chybné argumenty (lat. fallaciae). In: Jelínek, Milan, Švandová, Blažena a kol. *Argumentace a umění komunikovat*. Brno: Masarykova univerzita, 1999b, s. 135–184. ISBN 80-210-2186-1.

TABERY, Erik. *Opuštěná společnost. Česká cesta od Masaryka po Babiše*. Praha: Paseka, 2017. ISBN 978-80-7432-849-7.

THOULESS, Robert H. *Straight and Crooked Thinking*. London: Hodder Arnold H&S, 1990. ISBN 978-0-340-52710-8.

TRAMPOTA, Tomáš. *Zpravodajství*. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-096-8.

Velký slovník naučný. M–Ž. Praha: Diderot, 1999. ISBN 80-902723-1-2.

TRAMPOTA, Tomáš, VOJTĚCHOVSKÁ, Martina. *Metody výzkumu médií*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-683-4.

WATTS, Isaac. Kinds of Arguments and the Doctrine of Sophism. In: Hansen, Hans V., Pinto, Robert C. *Fallacies: Classical and Contemporary Readings*. Pennsylvania: Penn State University Press, 1995, p. 57–66. ISBN 0-271-01417-2.

WESTON, Anthony. *A Rulebook for Arguments*. 5th ed. Indianapolis: Hackett Publishing Company, 2017. ISBN 978-1-62466-655-1.

Internetové zdroje

ALMOSSAWI, Ali. *Ilustrovaná kniha argumentačních klamů* [online]. Brno: Archetypal, 2016 [cit. 11. 1. 2019]. Dostupné z: <https://bookofbadarguments.com/cz/>

Anopress IT [online]. [Praha]: Anopress IT. © 2018 [cit. 15. 11. 2019]. Dostupné z: <http://www.anopress.cz/>

BURÝŠEK, Jiří, SVOBODA, Emil. Argumentační fauly. In: *Bezfaulu.net* [online]. © 2019 [cit. 6. 9. 2021]. Dostupné z: <http://bezfaulu.net/>

CIALDINI, Robert, MARTIN, Steve. Je přesvědčování věda? [Secrets from the Science of Persuasion] In: *Videačesky.cz* [online]. 2. 1. 2015 [cit. 11. 12. 2019]. Dostupné z: <https://videačesky.cz/>

Crux Sancti Patris Benedicti. *A Critique of Jarvis Thomson's Violinist Argument for Abortion* [online]. August 1, 2015 [cit. 17. 3. 2021]. Available from: <https://pennance.us/>

- ČAPEK, Karel. *Marsyas čili Na okraj literatury* [online]. 4. vyd. (V MKP 2. opr. vyd.). Praha: Městská knihovna v Praze, 2018 [cit. 12. 12. 2019]. Edice Bratři Čapkové. ISBN 978-80-7532-978-3. Dostupné z: <http://mlp.cz/>
- Český žurnál. III. řada, 2. díl, Matrix AB. Vít Klusák. TV, ČT2, 19. 11. 2015, 20:00. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/>
- DOSTÁLOVÁ, Ludmila. *Co je logika a její základní principy. Vyplyvání a odvozování. Logická analýza přirozeného jazyka. Syntax a sémantika*. [přednáška]. Plzeň: Filozofická fakulta ZČU. Logika: systémový rámec rozvoje oboru v ČR a koncepce logických propedeutik pro mezioborová studia, 26./27. 9. 2013 [cit. 6. 2. 2021]. Dostupné z: <https://www.esf.kfi.zcu.cz/>
- EEMEREN, Frans H. van, GROOTENDORST, Rob, SNOECK HENKEMANS, A. Francisca. *Argumentation: analysis, evaluation, presentation* [online]. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers, 2002 [cit. 22. 9. 2020]. ISBN 0-8058-3952-6. Available from: <https://www.academia.edu/>
- ENGELOVÁ, Tereza, MALECKÝ, Robert. Argumentační fauly Andreje Babiše. Poznáte, když s vámi premiér manipuluje? In: *HlidacíPes.org* [online]. 23. 2. 2018 [cit. 30. 9. 2021]. Dostupné z: <http://hlidacipes.org/>
- GOLIS, Ondřej. 10 důkazů policie v kauze Čapí hnízdo: Babišovy e-maily, dohled na stavební, report banky i platba za akcie. In: *iROZHLAS.cz* [online]. 6. 11. 2018 [cit. 17. 9. 2021]. Dostupné z: <http://irozhlas.cz/>
- GOLIS, Ondřej, FRYČOVÁ, Kristýna. Kontrola Babišových výroků na Nově: spolupracoval s StB, souvisí cesta na Krym s Čapím hnízdem? In: *iROZHLAS.cz* [online]. 19. 11. 2018 [cit. 17. 9. 2021]. Dostupné z: <http://irozhlas.cz/>
- HARZER, Filip. Nemoc, Krym a Čapí hnízdo. Jak se míjejí verze premiéra Babiše, jeho syna a Protopopova? In: *iROZHLAS.cz* [online]. 15. 11. 2018 [cit. 27. 7. 2021]. Dostupné z: <http://irozhlas.cz/>
- HOMOLÁČ, Jiří. Ruth Wodak – Michael Meyer (eds.). *Methods of Critical Discourse Analysis. Slovo a slovesnost* 64 [online]. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i., 2003, č. 4, s. 306 – 312 [cit. 1. 12. 2021]. ISSN 2571-0885. Dostupné z: <http://sas.ujc.cas.cz/>
- HORÁK, Marcel. Manipulativní rétorika ve zkratce. In: *DocPlayer.cz* [online]. © 2020 [cit. 15. 1. 2020]. Dostupné z: <https://docplayer.cz/>
- HURLEY, Patrick. Terminologie argumentů [tabulka]. In: *Wikipedie.cz* [online]. © 2020 [cit. 20. 8. 2020]. Dostupné z: <https://cs.qwe.wiki/>
- KADLEC, Miloš. Argumentační fauly Andreje Babiše na tiskové konferenci po skončení krajských voleb. In: *Manipulátoři.cz* [online]. 6. 10. 2020 [cit. 29. 9. 2021]. Dostupné z: <http://manipulatori.cz/>

KÁLAL, Jan. Jak se z diváka dělá koláč? In: *Lupa.cz* [online]. 24. 11. 2006 [cit. 14. 4. 2021]. Dostupné z: <https://www.lupa.cz/>

KOUTNÍK, Ondřej, NOHL, Radek. Není duševně nemocen, stojí v posudku Babiše ml. Jeden sepsala exministřyně. In: *Seznam.cz* [online]. 17. 9. 2021 [cit. 18. 9. 2021]. Dostupné z: <http://seznamzpravy.cz/>

MALECKÝ, Robert. Čau lidi, položím život za vlast. Jak premiér Babiš útočí na city pomocí argumentačních faulů. In: *HlidacíPes.org* [online]. 21. 2. 2018a [cit. 29. 9. 2021]. Dostupné z: <http://hlidacipes.org/>

MALECKÝ, Robert. Já jsem jako odešel aneb Velký přehled Babišových argumentačních faulů. In: *Forum24.cz* [online]. 5. 2. 2020 [cit. 23. 10. 2021]. Dostupné z: <http://forum24.cz/>

MALECKÝ, Robert. Ten, který naslouchá tisícům lidí. Andrej Babiš a jeho argumentační fauly. In: *HlidacíPes.org* [online]. 7. 6. 2018b [cit. 29. 9. 2021]. Dostupné z: <http://hlidacipes.org/>

Národní knihovna ČR. *Ptejte se knihovny* [online]. 28. 6. 2012 [cit. 13. 2. 2021]. Dostupné z: <https://www.ptejteseknihovny.cz/>, heslo „přání otcem myšlenky“

NEVRKLA, Svatopluk. K čemu je filozofii logika a logice filozofie. *FILozOFIA* 65 [online]. Bratislava: Filozofický ústav Slovenskej akadémie vied, 2010, č. 4, s. 383–388 [cit. 19. 4. 2021]. ISSN 2585-7061. Dostupné z: <https://www.klemens.sav.sk/>

NOHL, Radek. Dokument: Proč policie odložila případ Babiše juniora na Krymu. In: *Seznam.cz* [online]. 18. 2. 2021 [cit. 7. 8. 2021]. Dostupné z: <http://seznamzpravy.cz/>

PETSKO, Emily. Where Did the Phrase ‘Red Herring’ Come From? In: *MentalFloss.com* [online]. 20. 3. 2019 [cit. 6. 2. 2021]. Available from: <https://www.mentalfloss.com/>

POPIK, Barry. Texas Sharpshooter Fallacy. In: *Barrypopik.com* [online]. 9. 3. 2013 [cit. 3. 12. 2021]. Available from: <http://www.barrypopik.com/>

PUNČOCHÁŘ, Vít. *Neformální logika*. [přednáška]. Hradec Králové: Filozofická fakulta UHK. Logika: systémový rámec rozvoje oboru v ČR a koncepce logických propedeutik pro mezioborová studia. 19. 2. 2014 [cit. 30. 4. 2021]. Dostupné z: <https://www.esf.kfi.zcu.cz/>

RACLAVSKÝ, Jiří. Co je a k čemu je logika. *Pro-Fil* 2 [online]. Brno: Katedra filozofie FF MU, 2001, č. 1 [cit. 22. 4. 2021]. ISSN 1212-9097. Dostupné z: <https://phil.muni.cz/>

ROVENSKÝ, Jan, VACULÍK, Radim. Protopopov: Babiše jr. jsem neunesl, staral jsem se o něj jako o bratra. In: *Novinky.cz* [online]. 15. 11. 2018 [cit. 23. 7. 2021]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/>

SLONKOVÁ, Sabina. Jak Protopopová chránila premiéra před synem a co policie ztratila ze spisu. In: *Neovlivní.cz* [online]. 30. 8. 2021 [cit. 28. 9. 2021]. Dostupné z: <http://neovlivni.cz/>

SLONKOVÁ, Sabina, KUBÍK, Jiří. Průlomové svědectví v kauze Čapí hnízdo. Slonková a Kubík vypátrali zmizelého Babišova syna. In: *Seznam.cz* [online]. 12. 11. 2018 [cit. 23. 7. 2021]. Dostupné z: <https://seznamzpravy.cz/>

SOJÁK, Petr. Vedení a řízení lidí: distanční studijní text. Kapitola 3. přesvědčování a manipulace. In: *Is.muni.cz* [online]. © 1999 [cit. 5. 5. 2020]. Dostupné z: <https://is.muni.cz/>

STANĚK, Rostislav. Lekce 4: Argumentace. In: *Is.muni.cz* [online]. 27. 10. 2011 [cit. 12. 5. 2020]. Dostupné z : <https://is.muni.cz/>

STEM Ústav empirických výzkumů, z. ú. *STEM – volební preference – listopad 2018* [online]. 19.–30. 11. 2018 [cit. 2. 12. 2021]. Dostupné z: <http://www.stem.cz/>

STRAKATÝ, Čestmír. Andrej Babiš ml.: Otec mě obětoval, je to zoufalý člověk. Chci lidi varovat a zbavit se diagnózy. In: *Stream.cz* [online]. Prostor X. 4. 8. 2021 [cit. 7. 8. 2021]. Dostupné z: <http://stream.cz/>

SVAČINOVÁ, Iva. Bábu nepřemluvíš, co takhle jít k volbám? Strategicky kontraproduktivní přemlouvání mladých (ne)voličů. *Filosofie dnes* 10 [online]. Hradec Králové: Katedra filozofie a společenských věd FF UHK, 2018, č. 2, s. 126–174 [cit. 6. 5. 2021]. ISSN 1804-0969. Dostupné z: <https://filosofiednes.ff.uhk.cz/>

SVRŠEK, Jiří. Logické a „logické“ argumenty. *Natura* [online]. Tachov: Gymnázium Tachov, 2000, roč. 2000, č. 11 [cit. 20. 1. 2020]. ISSN 1212-6748. Dostupné z: <http://natura.baf.cz/>

ŠTAMBEROVÁ, Terezie. *Komparace nastolování agendy kauzy Čapí hnízdo ve vybraných denících* [online]. Olomouc, 2019 [cit. 25. 7. 2021]. 51 stran. Bakalářská práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta. Vedoucí práce Mgr. Vladimír Polách, Ph.D. Dostupné z: <https://theses.cz/>

WALTON, Douglas. *Fundamentals of Critical Argumentation* [online]. New York: Cambridge University Press, 2006 [cit. 23. 3. 2020]. ISBN 978-0-511-13969-7. Available from: <https://1lib.eu/>

Seznam grafů a tabulek

Tabulka 1: Třídění a popis deduktivních a induktivních argumentů.

Přílohy

Úplný soubor excerpovaných textů a analýza rozhovorů viz příložené CD.